

2022. 1. szám

KÖZELÍTÉSEK

MILTON FRIEDMAN
EGYETEM

negyedéves, internetes folyóirat

Lektorált folyóirat.

Minden publikálásra beküldött kéziratot két felkért opponens lektorál.

A 2022.1. szám szakmai-tartalmi összeállítója:

Szegediné Lengyel Piroska

FŐSZERKESZTŐK

Laki Ildikó – A.Gergely András

FELELŐS SZERKESZTŐ

Szűts Zoltán

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Grajczár István – Milton Friedman Egyetem

Hárskuti János – Milton Friedman Egyetem

Szatmári Péter – Kodolányi János Egyetem

Szegediné Lengyel Piroska – Milton Friedman Egyetem

Schottner Krisztina – Milton Friedman Egyetem

Szőköli István – Selye János Egyetem (Szlovákia)

OLVASÓSZERKESZTŐ

Szűcs Katalin Ágnes

FELELŐS KIADÓ: Milton Friedman Egyetem – Dr. Perényi János, rektor

ELSŐ KIADÁS: 2011

ÚJ FOLYAM: 2014

ISSN 2498-7816

WEBCÍM: <https://uni-milton.hu/letoltheto-kiadvanyok-2/>

<http://kozelitek.webnode.hu>

DESIGN: Sztás István – Gerilla Design Bt.

Tóth Rita, PhD hallgató

A Covid-19 és az összehasonlító minta meghatározásának problémái Magyarország vonatkozásában a transzferár-nyilvántartások készítése kapcsán..... 4

DOI: 10.25116/kozelitek 2022.1.1

Szegediné Dr. Lengyel Piroska PhD

Az értékvesztésképzés logikája az IFRS 9 szerint: a Várható Hitelezési Veszteség Modell

The logic of impairment according to IFRS 9: Expected Credit Loss Model20

DOI: 10.25116/kozelitek 2022.1.2.....20

Dr. Kovács Áron PhD

A közösségi gazdaság (sharing economy) jelenléte a magyar gazdaságban

The importance of sharing economy in Hungarian economy29

DOI: 10.25116/kozelitek 2022.1.3

Dr. Eperjesi Zoltán PhD – Dr. Tóth Gergely PhD

A multilaterális és bilaterális fejlesztési bankok klímavédelmi finanszírozásai

Climate finance activities of the multilateral and bilateral development banks47

DOI: 10.25116/kozelitek 2022.1.4

Zöldréti Attila

A vidékfejlesztés hozzájárulása a demográfiai fordulat eléréséhez

The contribution of rural development to the demographic change 63

DOI: 10.25116/kozelitek 2022.1.5

Tóth Rita, PhD hallgató¹

A COVID-19 ÉS AZ ÖSSZEHAJONLÍTÓ MINTA MEGHATÁROZÁSÁNAK PROBLÉMÁI MAGYARORSZÁG VONATKOZÁSÁBAN A TRANSZFERÁR-NYILVÁNTARTÁSOK KÉSZÍTÉSE KAPCSÁN

The problems of Covid-19 and defining of the comparative sample for

Hungary in the context of transfer pricing documentation

DOI: 10.25116/kozelitesek 2022.1.1

Absztrakt

A nemzetközi szinten megjelenő agresszív adótervezési technikák miatt vált szükségessé olyan akcióterv, melynek része a multinacionális és egyéb kapcsolt vállalkozás egymás közötti ügyletei során alkalmazott ár vizsgálata. A vizsgálat dokumentálásaként a transferár-nyilvántartás szolgál, melynek elkészítéséhez nemzetközi szinten az OECD adott ki iránymutatást, aminek alapján Magyarország is beiktatta a jogszabályi rendszerébe.

A SARS-CoV-2 vírus megjelenésével a szokásos piaci ár vizsgálatának módszerei átmenetileg kiegészültek, ami az adott vállalkozás működését bemutató idősoros adatok elemzését és a független vállalkozásokhoz hasonlított vállalkozások adatait is érintette.

Az elemzésem ennek az indokait és szükségességét mutatja be a Magyarországon működő vállalkozások GDP adatainak elemzésén keresztül.

Kulcsszavak: transferár, szokásos piaci ár, összehasonlító minta

Abstract

The emergence of aggressive tax planning techniques at the international level has necessitated action plans that include an examination of the price applied in intercompany transactions between multinationals and other related companies. The Transfer Pricing Register is used as a documentary basis for the investigation, and the OECD has issued international guidelines for its preparation, on the basis of which Hungary has also incorporated it into its legal system.

With the emergence of the SARS-CoV-2 virus, the methodology for the examination of the arm's length price was temporarily supplemented, which involved the analysis of time series data on the operation of the enterprise concerned and data from enterprises compared to independent enterprises.

It is precisely the rationale and necessity for this that my analysis illustrates through an analysis of GDP data for enterprises operating in Hungary.

Keywords: transfer price, arm's length price, comparative sample

¹ Soproni Egyetem – Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola

Bevezetés – a BEPS-akcióterv

A multinacionális vállalatok által alkalmazott agresszív adótervezési technikák – melyek a nemzetközi adójogszabályok koherenciájának hiányosságait igyekeznek kihasználni – évente megközelítőleg 100–240 milliárd USD bevételkiesést² is okozhatnak az érintett országoknak, ebből adódóan azok költségvetései számára nagy a tét.

Az agresszív adótervezési stratégiák lényege, hogy az adójogszabályok hiányosságainak és eltéréseinek a kihasználásával a vállalkozások nyereségüket mesterségesen olyan helyre helyezik át, ahol az adott jövedelem után egyáltalán nem, vagy alacsonyabb mértékű adót kell fizetni, miközben a jövedelmet eredményező gazdasági tevékenységet jellemzően nem ezen a helyen végzik.

Az OECD/G20 országai ennek érdekében közösen tettek lépéseket, hogy olyan átfogó keretrendszert dolgozzanak ki, mely igyekszik kezelni a jelenlegi nemzetközi szintű adórendszer gyengeségeit. Ennek érdekében 141 ország és joghatóság dolgozta ki együttműködés keretében a BEPS³ inkluzív keretrendszert, mely 15 akcióprogramot tartalmaz az adóelkerülések elleni küzdelem céljából.

A BEPS csomagot az OECD és a G20 tagországai fogadták el, s 2015. november 15–16-án Antalyában hagyták jóvá a G20 vezetői.

A fejlődő és a fejlett országokban eltérőek az érdekek a jövedelmek, nyereségek adózása tekintetében. Ezért vált szükségessé, hogy a fejlődő országokat is bevonják az intézkedések kidolgozásába.

A 15 intézkedés a kormányokat olyan eszközökkel ruházza fel, melyek biztosíthatják minden résztvevő részére, hogy a nyereséget ott adóztassák meg, ahol az értékteremtés megvalósult, azaz magát a gazdasági tevékenységet elvégezték.

A BEPS akcióterv állomásai:

1. A digitalizációból eredő adózási kihívások
2. A hibrid összeegyeztethetlenségi megállapodások hatásainak semlegesítése
3. Ellenőrzött külföldi társaságok
4. A kamatlevonás korlátozása
5. Káros adóügyi gyakorlatok
6. Az adóegyezményekkel való visszaélések megelőzése
7. Állandó telephely-státusz
- 8–10. Transzferárak
 8. Immateriális javak
 9. Kockázatok és tőke
 10. Nagykokkázatú ügyletek
11. BEPS-adatelemzés

² <https://www.oecd.org/tax/beps/about/>

³ Base Erosion and Profit Shifting (magyarul adóalap-erózió és nyereség-áthelyezés).

12. Kötelező közzétételi szabályok
13. Országokénti jelentéstétel
14. Kölcsönös megállapodási eljárás
15. Multilaterális eszköz

Az OECD/G20 a BEPS akcióterv megvalósítását aktívan nyomon követi, az elért eredményekről évente jelentést készít.

A jelenlegi eredmények alapján az 5. akcióterv 2017-ben, a 13. és 14. akcióterv 2018-ban, a 6. akcióterv 2019-ben állt rendelkezésre.

A 8–10. akcióterv a transzferár szabályozásával kapcsolatos iránymutatást tartalmazza. Célja, hogy a multinacionális vállalatcsoportok esetében az értékteremtés az adóalapok meghatározásával összhangban legyen. Ennek érdekében a szokásos piaci ár elvének érvényesülése érdekében ad iránymutatásokat.

Mivel az elmúlt évtizedek során a gazdaság globalizációja a multinacionális vállalatok elterjedését hozta magával, ennek következtében az e vállalatcsoportokon belüli szerződéses kapcsolatok dinamikus növekedése volt megfigyelhető. Tekintettel arra, hogy a multinacionális vállalatok esetében az agresszív adótervezés egyik eszköze az adóalapok átcsoportosítása kedvezőbb adózási rendszerrel rendelkező helyekre, szükségessé vált a kapcsolt vállalkozások közti szokásos piaci ár elvének vizsgálata.

A szokásos piaci ár elve alapján a kapcsolt vállalkozások közötti ügyleteket úgy kell beárazni, mintha azok független vállalkozások közt történtek volna.

A transzferárakra vonatkozó iránymutatások konkrétan foglalkoznak egyes csoporton belüli ügyletekkel, hogy milyen elvek alapján vizsgálják meg az alkalmazott árakat.

Az utóbbi évek transzferárazásra kidolgozott iránymutatásokat tartalmazó kiadványai:

- 2017 júliusában az OECD közzétette a multinacionális vállalatok és adóhatóságok számára készült transzferár-képzési iránymutatások legújabb frissítéseit.
- 2018. márciusban további iránymutatást dolgoztak ki a nyereség hozzárendeléséről állandó telephelyekhez.
- 2018 júniusában a tranzakciós nyereség felosztásának módszereire vonatkozó felülvizsgálati iránymutatást tették közzé.
- 2018 júniusában véglegesítették az adóhatóságoknak szóló kiegészítő iránymutatást az immateriális javakkal kapcsolatban, ami a transzferár-szabályozási iránymutatásba be is épült.
- 2020. februárban a pénzügyi tranzakciókra vonatkozó új transzferár-szabályozási iránymutatást tettek közzé.
- 2020 decemberében adták ki az „Útmutató a COVID-19 járvány transzferár-következményeiről” című kiadványt.

- 2022 januárjában pedig megjelentették az „OECD Transzferár-irányelvek a multinacionális vállalatok és az adóhatóságok számára 2022” kiadványt.

A transzferár-nyilvántartás jelenleg hatályos szabályozása

2017-ben a korábbi évekhez képest globálisan változott a transzferár-nyilvántartás készítésére vonatkozó szabályozás.

A nyilvántartás onnantól kezdve úgymond háromszintű dokumentációvá vált.

A háromszintű transzferár-nyilvántartás a nemzetközi ajánlásoknak (OECD Transzferár irányelvek 2017., V. fejezet) megfelelően, a következőképpen épül fel:

1. Az első szint az országokénti jelentés, a CBC Riport⁴, mely az országokénti jelenléteket tartalmazza. Magyarországon nem képezi a nyilvántartás részét. A 2013. évi XXXVII. törvény az adó- és egyéb közterhekkel kapcsolatos nemzetközi közigazgatási együttműködésről és szabályairól tartalmazza a kötelezettséggel kapcsolatos iránymutatást, azon belül is az V/D Fejezet és a 3. melléklet.

A CBC Riportot a multinacionális cégcsoportok tagjaként működő vállalkozásoknak kell készíteniük, a csoport előző évi konszolidált árbevétele alapján 750 millió eurónak megfelelő forintösszeget meghaladó érték esetén.

2. A második szint a Master File, mely tartalmazza a szervezet felépítését, a tagok tevékenységének és a csoporton belüli funkcióknak a megosztását, a csoport pénzügyi-gazdálkodási adatait, a csoport immateriális javainak bemutatását és a csoport finanszírozását.
3. A harmadik szint a Local File, mely további két részre osztható. Egyik része tartalmazza a vállalkozás teljes bemutatását, úgymint az adózó ügyvezetésének, menedzsmentjének felépítését, szervezeti ábráját, azon személyek külön megnevezésével, akik jelentéseket tesznek az ügyvezetőnek, illetve a működéssel érintett országok megnevezésével.

Tartalmazza továbbá a vállalkozás működésének a bemutatását is: a tevékenységét, működési stratégiáját adott évekre és korábbra vonatkozóan, a változásokat és azok hatásait külön kiemelve.

A Local File tartalmazza a legfontosabb versenytársak bemutatását, és azoknak a hatályos, egy-, két- vagy többoldalú, szokásos piaci ármegállapítási megállapodásoknak, valamint más adózási megállapodásoknak (ideértve többek között a feltételes adómegállapítási határozatokat) a másolatát, amelyeket nem az állami adó- és vámhatóság adott ki, és amelyek az adózó nyilvántartási kötelezettség alá eső ellenőrzött ügyleteire vonatkoznak.

A Local File egyik legfontosabb része az ellenőrzött ügyletek bemutatása s a hozzátartozó alkalmazott ár és szokásos piaci ár meghatározása és összehasonlítása.

⁴ CBC Riport: Country-by-Country Reporting

Az ellenőrzött ügyletek vizsgálata során az ügylet teljes bemutatását dokumentálni kell, minden olyan tényező ismertetésére kiterjedően, mely az ügylet megismerését, az árképzést, az együttműködést segíti.

A bemutatás a tárgyilagos ismertetésen kívül – mint az érintett kapcsolt vállalkozások azonosítása, a velük bonyolított ügyletek összegének meghatározása, a szerződések tartalma – kiterjed az ügylet, a környezet és az érintett piac bemutatására, a funkcionális elemzésre, azok esetleges változására, illetve a több éves összehasonlító elemzésre és annak magyarázatára s az összehasonlíthatóság vizsgálatára, levezetésére is.

Magyarországon jelenleg a 32/2017. (X.18) NGM rendelet szabályozza a szokásos piaci ár meghatározásával összefüggő nyilvántartási kötelezettségeket.

Transzferár dokumentáció a SARS-CoV-2 megjelenésének tükrében

A Covid-19 vírusfertőzés 2019 végén jelent meg, majd 2020-ban vált világméretűvé, amit számos téren mérföldkőnek tekinthetünk. A transzferár-dokumentáció készítése jellemzően korábbi ellenőrzési tapasztalatokhoz, a bejelentési és kijelentési kötelezettség elmulasztásához kapcsolódott, főként a kapcsoltág fogalmának változása miatt, melyet több esetben nem aktualizáltak, vagy félreértelmeztek, mint egyéb, a jogszabályban megfogalmazott mentességek esetében is. Emellett az országonkénti jelentéssel kapcsolatban fordult elő a bejelentés elmulasztása vagy késedelmes teljesítése, és jellemző volt még az ingyenes termékek/szolgáltatások nyújtásának kezelése, és egyéb gazdaságossági szempontok eltúlzott értelmezési, illetve alkalmazási problémái.

A szokásos piaci ár meghatározása során az összehasonlító minta összeállítása, azon belül az adatbázis, illetve az alkalmazott szűrési minták és mutatószámok kiválasztása örök problémát jelentettek már a COVID-19 vírussal érintett időszak előtt is, bár azt meg kell jegyezni, hogy teljesen más kérdéskörök voltak terítéken.

Az adóellenőrzési tapasztalatok alapján az előforduló hibák egyrészt a rekonstruálhatóság, ellenőrizhetőség, a valós / nem valós funkcionális profil és kockázatviselési megosztások, másrészt az összehasonlító minta, a nem jól megválasztott elemzési módszer és a rossz mutatószámok köré voltak csoportosíthatóak.

Természetesen mindig voltak és vannak is olyan ügyletek, bizonyítási módszerek, melyek megosztottságot eredményeznek a szokásos piaci ár meghatározása szempontjából, de az megállapítható volt mindig is, hogy Magyarországon az adóhatóság álláspontja következetes volt.

A 2020-ban pandémiává váló koronavírus járvány (SARS-CoV-2) válságot okozott és villámgyorsan igazi kihívássá változott. Olyan kihívássá, mely nem csupán gazdasági jellegű, hiszen emberéleteket is követelt és társadalmi hatásokkal is járt. A COVID-19 tehát olyan válság, illetve azt okozó tényező, melyet mindenki lát, tapasztal, a hatásaival szembesült már (Szóka, 2020).

A járvány a gazdaság minden frontján jelentős változásokat okozott. Olyan eddig nem látott helyzet elé állította a világot, melyre az nem volt felkészülve.

A gazdaság és a társadalom egésze hitetlenkedve reagált, hiszen korlátozva lettek utazási és a köznapi életünkhöz tartozó szokásaink, a munkavégzésünk. Eleinte mindenki úgy gondolta, hogy ez a helyzet egy

rövid időszakra fog csak szólni, és azt követően minden megy tovább a megszokott módon. De nem így történt, a járvány hatásai a gazdaság minden szereplője számára drasztikusak voltak.

Az egészségügyi rendszerek túlterheltségén kívül mindenki szembesült azzal, hogy milyen szinten kiszolgáltatottak a vállalkozások a mikro- és makrokörnyezetüknek.

Magyarország kormánya, mint megannyi más ország vezetése, korlátozásokat vezetett be, ezek közt volt kijárási tilalom, határzár, de még egyes gazdasági ágazatok vállalkozásainak működését is korlátozták.

Amellett, hogy a vírus okozta betegség miatt pánikhangulat alakult ki, a zavart csak tovább fokozták a nem rövid életű intézkedések, amelyek a gazdaság minden szereplőjére radikális hatással voltak.

A gazdaság szereplőit érzékenyen érintették a változások. Első reakcióként mindenki törekedett a vállalkozás folyamatos működésének fenntartása érdekében a maga módján a „home-office” lehetőségeit megteremteni, a védekezésre eszközöket beszerezni és használni – ezek minden vállalkozás életében jelentős extra költségeket is jelenthettek, hiszen a kereslet-kínálat volumenének változása (és az ebből következő áremelkedések és áruhiány) mellett még a szállítmányozási problémák is megnehezítették az eszközök beszerzését.

A pandémia hatására bevezetett korlátozásokat a legtöbb gazdasági ágazat megszenvedte. Kiemelendők a turizmus és a vendéglátás terén működő vállalkozások, melyek esetében volt olyan időszak, amikor egyáltalán nem fogadhattak vendéget. A vendéglátás esetében sokan igyekeztek kiszállítós, elviteles működésre áttérni, ami sok esetben szintén jelentősebb befektetést igényelt.

Emellett természetesen egyéb tevékenységeket is drasztikusan érintett, mint például a szórakozás, sport, kultúra, személyszállítás, a szépségipar területén tevékenykedő vállalkozásokat, és mindenkit, akik ezeknek a társaságoknak a működése során beszállítóként működtek.

2020 nyara mindenki számára némi fellendülést jelentett, ami a nyárral szintén távozott, hisz az ősz beköszöntével a második, majd 2021 márciusától a harmadik hullámmal is meg kellett küzdenünk.

Mára már túl vagyunk a járvány negyedik, s talán lassan már ötödik hullámán is, de valószínű, hogy soha még velünk marad ennek a két évnek a hatása, mely egyre inkább örökkévalóságnak tűnik sokak számára.

2020 végére már mindenki látta, hogy a SARS-CoV-2 vírus hatása jelentősebb időszakot ölel fel a gazdasági életben, mint azt gondolták, és a korábbi szabályozási standardok már nem tudnak működni.

Felborultak a kereskedelemben a korábban ismert kereslet-kínálat mechanizmusok, pánikszerű felvásárlások kezdődtek, melyek a későbbiekben jelentősen mérséklődtek. Sőt, mondhatjuk azt is, hogy a pandémia hatására jelentősen átalakultak a fogyasztók vásárlási szokásai is.

Voltak iparágak, melyek szinte teljesen összeomlottak, de voltak olyanok is, melyek dinamikusan tudtak fejlődni és fejlődnek azóta is, és persze voltak olyan iparágak, melyek működését átalakították.

A pandémia időszakát tekintve a pénzügyi nehézségek is megjelentek újból, melyek a vállalkozók esetében nagy kihívásokat jelentettek mind a versenyszférában, mind a közsférában.

A COVID-19 megjelenését követően az országok kormányai reakciójának és intézkedéseinek hatására, a szokásos piaci ár elvének alkalmazásával és vizsgálatával kapcsolatban is újra kellett értelmezni a gyakorlati megvalósítás kérdéskörét, ennek céljából született meg 2020 decemberében egy útmutató, mely a COVID-19 vírus által érintett időszakokat tekintve kiemelten foglalkozik négy témakörrel:

- összehasonlíthatósági elemzés;
- veszteségek és a COVID-19 fajlagos költségek elosztása;
- kormányzati támogatási programok;
- előzetes árazási megállapodások („APA -k”).

A korábban kidolgozott és alkalmazott elvek a szokásos piaci árak meghatározása terén megbízhatóan működtek, viszont az új helyzet új körülményeket teremtett, melyek ugyan egyelőre csak a COVID-19 időszakát érintik, de minden bizonnyal a jövőre nézve is hasznos tapasztalatokat eredményeznek.

Az OECD által megfogalmazott útmutató célja, hogy az adózók és az adóhatóságok számára is segítséget nyújtson az érintett időszakban ésszerű vizsgálati módszer alkalmazásában, a szokásos piaci ár meghatározása érdekében, amit nemcsak az adózás vonatkozásában tudnak alkalmazni, de a befektetők és a tulajdonosok számára is kockázatfeltáró és ellenőrzési funkcióval bír. A versenyszférán kívül a közszférában és köztulajdonban álló gazdasági társaságok tekintetében is egyre inkább felerősödik a belső ellenőrzési funkció (Kovács, 2019).

A módszer egyik eleme, hogy minden vállalkozás esetében egyénileg dokumentálni kell a járvány miatti változásokat és a változások mértékének hatását.

Ehhez szükséges a vállalkozás piaci, működési és pénzügyi kockázatának a bemutatása.

A piaci kockázat bemutatás kiterjed az egyes termékek, illetve szolgáltatások iránti kereslet változására, a működési kockázat esetében a járvány okozta ellátási láncok működésére, a pénzügyi kockázatok terén pedig azt kell bemutatni, hogy az adott iparágat érintette-e a késedelmes fizetés vagy a fizetéseképtelenség megjelenése, a hitelfelvétel során pedig változott-e ebből eredően a kockázati besorolásuk.

Míndezek meghatározása során a COVID-19-cel érintett időszak vonatkozásában az egyes ügyletek pontos körülhatárolását elsődleges szempontként kell kezelni. Szükséges bemutatni, hogyan változtak a gazdaságilag jellemző kockázatok, funkciók és feladatok az adott vállalkozásnál és a cégcsoporton belül. A szokásos piaci ár elvének elemzése során az összehasonlíthatósági elemzés még mindig nagy jelentőségű.

Az összehasonlító elemzés a SARS-CoV-2 vírussal érintett időszak esetében

Míg a korábbiakban problémaként magyarországi vállalkozások esetén leggyakrabban az eltérő beszámolóformát és számvitelkategoriókat említettük, addig a jelenlegi helyzetben ezzel ellentétben a gondot az a generális probléma okozza, hogy az elemzés során mindig múltbeli adatokra tudunk támaszkodni, márpedig az összehasonlíthatósági elemzések esetében az alapelv, hogy azonos alapra kell hozni az időszakot, adatokat és a feltételeket. Ehhez szükséges bemutatni az értékesítési volumen, a kapacitáskihasználás, az

esetleges viselt járulékos, illetve rendkívüli költségek, az állami segítségnyújtás, beavatkozás mértékét, hatását, típusát és magát a számviteli kezelését előbb a járvány előtti, majd a járványt érintő időszak, a továbbiakban pedig a járvány utáni időszak tekintetében, amit külön tesztidőszakok alkalmazásával is megoldhatunk.

Ennek érdekében egy mélyebb elemzést kell bemutatnunk a korábbi elvárásokhoz képest, mely sokkal inkább fog támaszkodni a megfelelően kidolgozott vezető számviteli elvekre (Hegedűs, 2020).

Az egyes elemzések során szét kell választani, hogy a kapcsolt vállalkozások és a független vállalkozások tekintetében történtek-e változások, illetve amennyire csak lehet, közbenső pénzügyi kimutatásokat kell alkalmaznunk.

A COVID-19-cel érintett időszak esetében olyan kormányzati beavatkozások is voltak, melyek a működési időszakot is korlátozták, esetleg időszakosan teljes bezárást rendeltek el, ezeket az összehasonlítási időszak vonatkozásában nem lehet figyelmen kívül hagyni.

Az adott időszak elemzése során a makrogazdasági információk, statisztikai módszerek alkalmazása és az előre jelzett belső költségvetési adatok összehasonlítása is segítségünkre lehet, például makrogazdasági információk, országspecifikus GDP-adatok vagy iparági mutatók, a központi bankok, kormányhivatalok, ipari vagy kereskedelmi szövetségek által kiadott nyilvános jelentések.

Ezen elemzések során a cél, hogy bemutassuk, a bevételek és a kiadások miként változtak, abból a megközelítésből, hogy a jövedelmezőség hogyan alakult volna, ha a COVID-19 nem következik be.

Fontos kiemelni, hogy ezekre az elemzésekre akkor is szükség van, ha az eredményességben nem történt változás, hiszen az is valaminek az ok-okozati eredménye, ezért különösen ajánlott, hogy ne csak azon ügyletek elemzésére térjünk ki, melyek kapcsolt vállalkozásainkat érintettek, hanem a független felekkel bonyolított ügyletekre is, mivel a gazdasági hatások ebben az esetben megegyezhetnek, vagy hasonlóak lehetnek.

Ezt tudja elősegíteni az is, ha több vizsgálati módszert alkalmazunk, még akkor is, ha ezt semmilyen jogszabály nem írja elő.

A vállalkozás több éves adatainak bemutatásán és elemzésén túl annak az összehasonlító mintának a meghatározása is kérdéseket vetett fel, melyre a NAV a 2021. május 28-án kiadott iránymutatásában is kitér.

Az OECD által kiadott útmutató és a NAV által megfogalmazott irányelvek is rámutattak arra a problémára, hogy a COVID-19 országoként eltérő időszakban, eltérő kormányzati beavatkozásokkal és eltérő mértékben volt hatással a vállalkozások működésére.

Ennek érdekében a korábban használt összehasonlító adatok felülvizsgálat nélkül nem használhatóak a COVID-19-cel érintett időszakok vonatkozásában és azt követően sem.

Ajánlott új keresési kritériumok alapján meghatározni az összehasonlító mintát.

Az új keresési feltételek esetében célszerű a földrajzi terület alapján szűkíteni, hogy minél inkább olyan független vállalkozásokat találjunk, melyek hasonló gazdasági környezetben működnek.

A korábbi feltételek továbbra is fennállnak, miszerint alapkritérium, hogy független vállalkozások szerepeljenek a mintában, emellett tevékenységük amennyire csak lehet, megegyezzen, továbbá aktív, működő vállalkozások legyenek.

A SARS-CoV-2 vírussal érintett időszak tekintetében felmerült két olyan kérdéskör, melyek ideiglenesen a korábbi elvek átértékelését eredményezték.

Az egyik, hogy az összehasonlító mintában szerepeltethetőek-e a vizsgált időszakokban veszteséges vállalkozások.

Az összehasonlító mintában a jelenlegi gyakorlat alapján minimum három egymást követő évet kell figyelembe venni. Mivel a vizsgált üzleti év tekintetében csak korábbi évek adataira tudunk támaszkodni, ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a tárgyévet megelőző évek adatai adják az összehasonlító mintát.

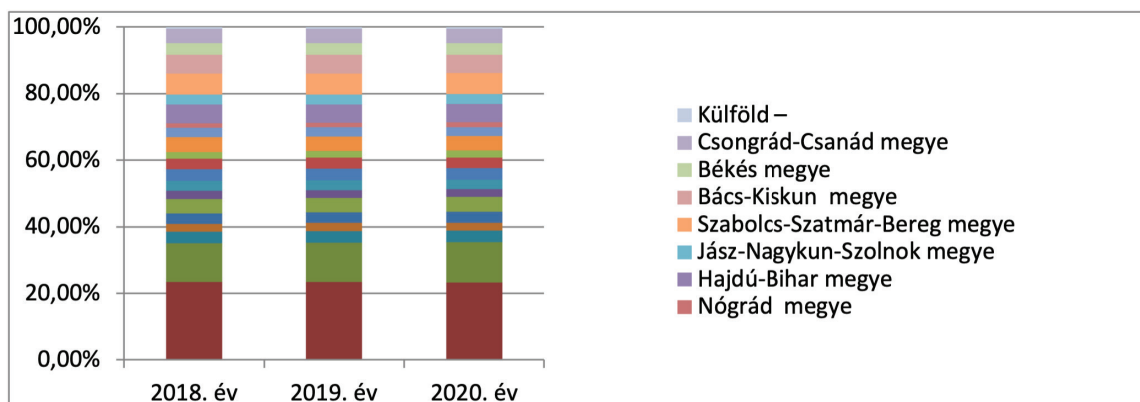
A vállalkozás folytatásának elve mindig prioritást élvez, ezért tartósan veszteséges vállalatokat a minta nem tartalmazhat, de ez nem zárja ki azt a nézetet sem, hogy a COVID-19 világjárvánnyal érintett időszakokban veszteséget elszenvedő vállalkozásokat nem szükséges kizárni a veszteség miatt a mintából.

A másik kérdéskör, hogy az összehasonlító minta adatainak összeállítása során szükséges-e földrajzilag szűkíteni, hiszen különböző országok esetében nem kizárólag számviteli eltérések vannak jelen az adott időszakban, hanem a korábban említett eltérő gazdasági környezet és kormányzati intézkedések, melyek hatásai jelentősek is lehetnek,

Magyarország ebből a szempontból homogén zónának tekinthető. A szűrési feltételek során az országon belüli székhelyre is lehetséges szűrni, viszont mivel ahhoz több telephely is kapcsolódhat, ezt a gyakorlatban már nem fogjuk tudni alkalmazni a szűrési feltételek esetében.

Jelenleg Magyarországon a vállalkozások közel 23%-a budapesti székhellyel van bejegyezve, emellett a második legnagyobb arányt a Pest megyében bejegyzett vállalkozások képviselik, melyek aránya 12% a 2018-tól 2020-ig terjedő időszakban.

1. ábra: A regisztrált gazdasági szervezetek száma gazdálkodási forma szerint, adott év december 31-én

Forrás: KSH, 2021a alapján saját szerkesztés

Az összehasonlító minta területi szűkítése szempontjából számunkra ez azt jelenti, hogy a Magyarországon belüli területi szűkítés nem változtathatja meg a következtetést, viszont, ha adott megyék esetében elegendő összehasonlító mintát találunk, nem feltétlenül szükséges az adatbázis tartalmát az ország egész területére kiterjeszteni.

Országhatáron túli minta esetében már az összehasonlíthatóság erősen sérülhet, ezért amennyiben elkerülhető, jelen időszak vonatkozásában külön ajánlott is, hogy a mintában szereplő vállalkozások magyarországi székhellyel rendelkezzenek.

Az OECD által kiadott útmutató megfogalmaz olyan ajánlásokat is, melyeket az adóhatóság még nem épített be a jelenlegi nyilvántartáskészítési szabályok közé.

Ilyen ajánlások például, hogy adjon lehetőséget az adózók részére az adóbevallás benyújtása előtt elvégzendő „kompenzációs kiigazítások” engedélyezésében, vagy hogy az adózók a bevallásuk benyújtásakor vegyék figyelembe az adóév lezárása után rendelkezésre álló információkat is és nem utolsósorban, hogy visszamenőlegesen módosíthassák azt.

Magyarország GDP adatai a SARS-CoV-2 vírussal érintett időszakok vonatkozásában

A magyarországi gazdasági folyamatok a pandémia előtt és alatt a vállalkozások életében jelentős tényezőként jelentek meg.

A magyar gazdaság a 2008-as, 2009-es gazdasági világválságot követően 2019-ig folyamatos fejlődést mutatott, még akkor is, ha 2012-ben az európai recesszió miatt visszaesés volt tapasztalható.

A folyamatos fejlődés után 2020 a Covid-19 járvány hatására erős visszaesést mutatott, de a gazdaság 2021-ben ismételen növekedésnek indult, miután az újonnan kialakult helyzethez a vállalkozások többségének, a gazdaság egészének sikerült alkalmazkodnia.

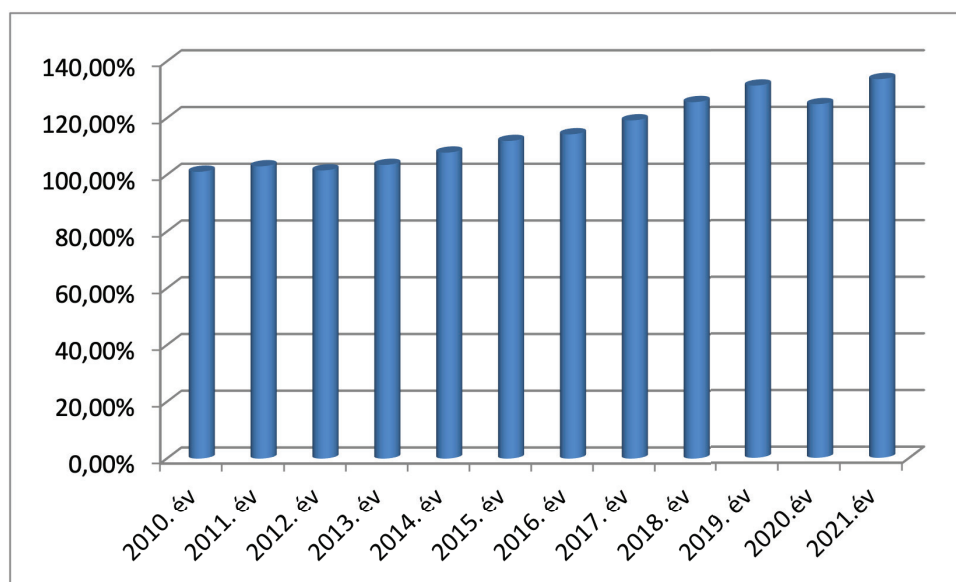
2. ábra: a GDP volumenváltozása Magyarországon a 2010–2021. év tekintetében

Forrás: KSH, 2020b és KSH, 2021a alapján saját szerkesztés

A fenti ábra az előző évhez mérten tartalmazza az adatokat, így alkalmas évről évre szemléltetni a változást. Ahhoz hogy bemutassuk, 2009-től kezdődően hogyan alakult a gazdaság teljesítménye, a változásokat a 2009. évi adatokhoz viszonyítva kell szemléltetni.

3. ábra: A GDP volumenváltozása (100% = 2009. év)

forrás: KSH, 2020b, KSH, 2021a alapján saját szerkesztés

A fenti ábra is jól mutatja, hogy a COVID-19 járvány ellenére a gazdasági teljesítmény 2021-ben a 2020. évi visszaesést követően elérte, sőt minimálisan meg is haladta a 2019. évi adatokat. 2019-ben a 2009. évi teljesítmény értékének 131,33%-a volt, míg 2021-ben az előzetes adatok alapján a 2009. évi teljesítmény 133,73%-a.

A gazdaság teljesítményének feltérképezése a szokásos piaci ár meghatározása érdekében és a vállalkozások teljesítményének megítélése szempontjából is kiemelt fontosságú.

Nem elég az adott vállalat működését vizsgálni, mivel ha gazdaságossági adataiban nem történik változás, a hazai trend vizsgálata nélkül téves következtetésekre juthatunk.

A magyarországi vállalkozások környezetének alakulása a COVID-19 világjárvány előtt és alatt ezért nélkülözhetetlen ágazati szinten, mivel az egyes ágazatokat eltérő módon érintette.

A 40/2020. (III. 11.) „Kormányrendelet Veszélyhelyzet kihirdetéséről” a Magyar Közlöny 2020. március 11-i, 39. számában jelent meg. 2020. március 16-tól kezdve bezárták az iskolákat és tantermen kívüli digitális munkarend lett bevezetve.

Ezt követően március 27-én hirdették ki, hogy másnapról április 11-ig kijárási korlátozások lépnek életbe az egész ország területén. A SARS-II vírus megjelenése, 2019 óta Magyarországon az alábbi időszakokat szokták kiemelni:

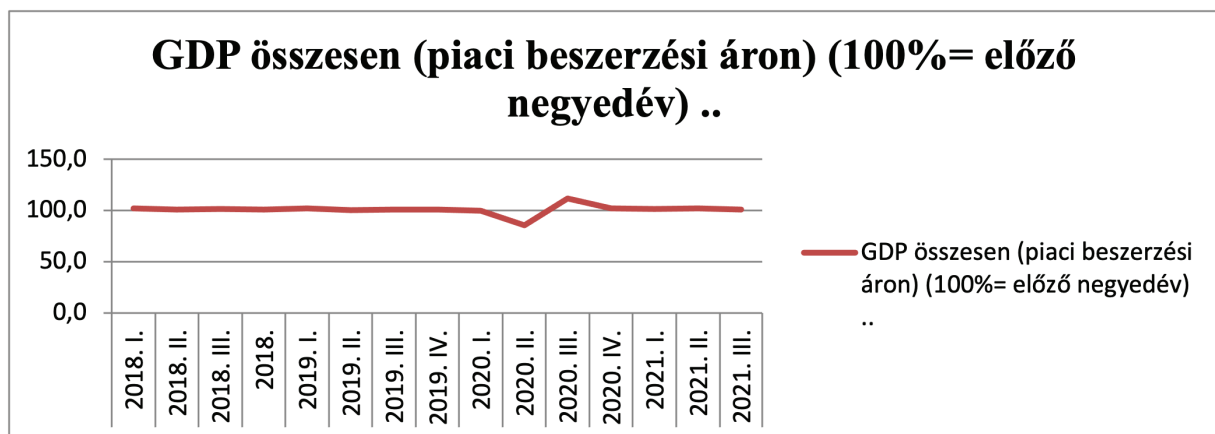
- Első hullám, 2020. március – május
- Második hullám, 2020. augusztus – 2020. december / 2021. január
- Harmadik hullám, 2021. február – május
- Negyedik hullám, 2021. október – 2021. december
- Ötödik hullám, 2021. január –

A kormány által meghatározott zárlatok:

- 2020. március szigorú zárlat, május 4-től enyhítések léptek életbe.
- 2020. novembertől járványügyi szigorítások
- 2021. március szigorú zárlat

A vállalatokat a járványidőszakban ért hatások a korábban ismertett GDP-volumenváltozások negyed-éves bemutatása révén szemléltethetők leginkább.

4. ábra: GDP összesen Magyarországon (piaci beszerzési áron I.)

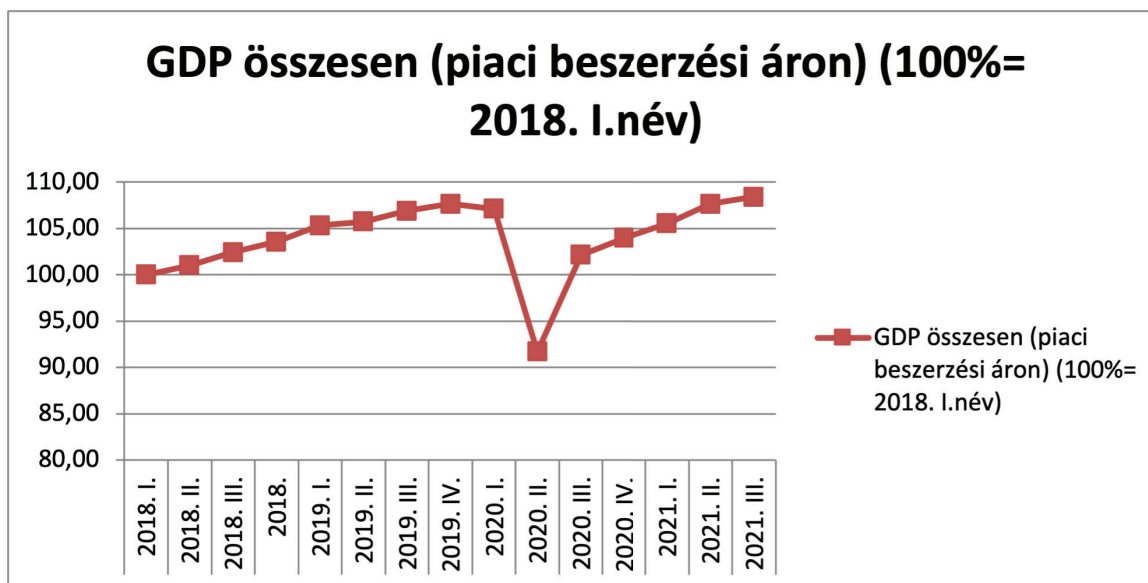
Forrás: KSH, 2021c alapján saját szerkesztés

A negyedéves adatok tekintetében megállapítható, hogy 2020. II. negyedévében, amikor a COVID-19 világméretű járvány először megjelent Magyarországon, volt egy megtorpanás a korábbi egyenletes fejlődéshez képest, az előző negyedévi 1% körüli növekedést közel 15%-os csökkenés váltotta fel, mivel 2020. II. negyedévében az I. negyedévhez képest 85,6% volt a GDP piaci beszerzési áron számított aránya.

2020. III. negyedévét követően egy kimagasló fejlődés után ismét sikerült visszaállni a korábban tapasztalt 1–2% közötti növekedési ütemre.

Abban az esetben, ha a viszonyítást olyan azonos alapra helyezzük, mint a 2018. I. negyedéves GDP-adata, akkor a COVID-19 gazdasági hatása érzékletesebben szemléltethető.

5. ábra: GDP összesen Magyarországon (piaci beszerzési áron II.)

Forrás KSH, 2021d alapján saját szerkesztés

2019. IV. negyedévben 2018. I. negyedévéhez képest a növekedés mértéke 7,63% volt, ami 2020. I. negyedévben még minimális csökkenést mutatott, de mivel márciusban jelentek meg Magyarországon a COVID-19 miatti első kormányzati intézkedések, már lehetett érezni a hatását, hisz a korábbi 7,63%-os növekedésről 7,09%-ra mérséklődött, majd 2020. II. negyedévben a 2018. I. negyedévi GDP értékét sem érte el, mivel annak a 91,67%-a lett mindössze. A csökkenés reálértéken 810 561 millió Ft volt.

A bruttó hazai termék (GDP) termelése 2015. évi átlagáron, nemzetgazdasági áganként, szezonálisan és naptári hatással kiigazított és kiegyensúlyozott negyedéves adatok szerinti 2018. I. negyedéves értéke 9 663 948 millió Ft, míg 2020. II. negyedéves értéke 8 853 387 millió Ft.

2020. III. negyedévben pedig 9 858 872 millió Ft.

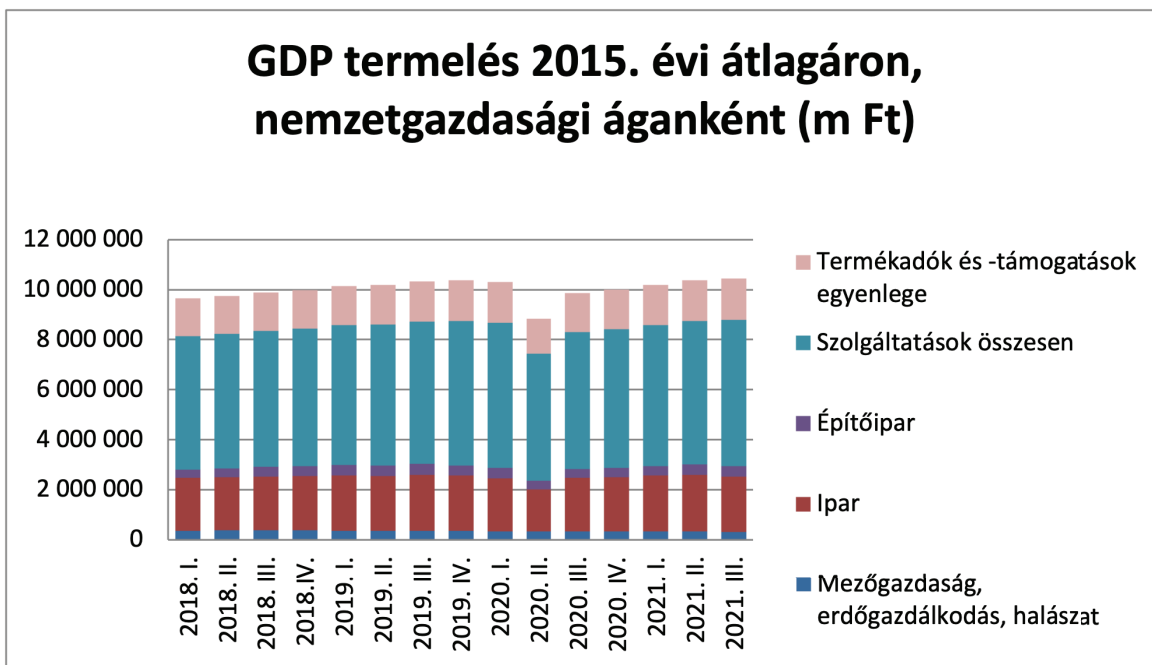
A GDP változását több tényező is befolyásolja, ezért azt nem lehet kijelenteni, hogy 2021. III. negyed-évét tekintve már utolértük magunkat, és a 2019. IV. negyedévi értéktől folytatjuk az életünket. Az viszont egyértelműen látszik, hogy 2020. II. negyedévét tekintve, a gazdaságot, a vállalkozásokat rendkívüli hatás érte, amihez általánosságban tudtak alkalmazkodni. Viszont ahhoz, hogy ezt egyértelműen megállapítsuk, 2020. II. és III. negyedévben minden vállalkozás életében meg kell vizsgálni a COVID-19 vírus okozta rendkívüli helyzet hatását.

Az is egyértelműen meghatározható, hogy 2020. III. negyedévben a II. negyedéves drasztikus visszaesést kompenzálta valamilyen mértékben a gazdaság, de egyértelműen látszik, hogy az országos átlagot tekintve 2021. III. negyedéve az az időszak, amikor a COVID-19 előtti időszakok adatait elérjük.

Tekintettel arra, hogy a különböző iparágak vonatkozásában ezek a hatások eltérőek voltak, az országos adatok értékelését követően ágazati szintű elemzés is elősegíti annak megítélését, hogy a vizsgált vállalko-

zás milyen mértékben illeszkedett a magyarországi székhelyű azonos vállalkozások működéséhez az adott időszakban.

6. ábra: GDP összesen Magyarországon (piaci beszerzési áron II.)

Forrás: KSH, 2021d alapján saját szerkesztés

A nemzetgazdaság ágankénti vizsgálata során kiderült, hogy mely ágazat milyen mértékben járul hozzá Magyarország GDP-termeléséhez.

1. táblázat: Magyarország GDP termelése 5 iparág tekintetében

Negyedév	Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	Ipar	Építőipar	Szolgáltatások összesen	Termékdók és -támogatások egyenlege	GDP összesen (piaci beszerzési áron)
2018. I.	3,71%	21,98%	3,34%	55,24%	15,55%	100,00%
2018. II.	3,75%	21,81%	3,65%	55,18%	15,59%	100,00%
2018. III.	3,77%	21,70%	4,02%	54,92%	15,58%	100,00%
2018. IV.	3,68%	21,77%	3,90%	55,02%	15,54%	100,00%
2019. I.	3,53%	21,68%	4,18%	54,91%	15,53%	100,00%
2019. II.	3,49%	21,41%	4,04%	55,40%	15,56%	100,00%
2019. III.	3,48%	21,71%	4,14%	55,11%	15,52%	100,00%
2019. IV.	3,47%	21,15%	3,78%	55,71%	15,58%	100,00%
2020. I.	3,14%	20,64%	3,96%	56,01%	15,74%	100,00%
2020. II.	3,65%	19,06%	3,95%	57,44%	15,76%	100,00%
2020. III.	3,30%	21,79%	3,48%	55,68%	15,79%	100,00%
2020. IV.	3,33%	21,58%	3,73%	55,27%	15,81%	100,00%
2021. I.	3,27%	21,87%	3,76%	55,25%	15,78%	100,00%
2021. II.	3,17%	21,83%	3,99%	55,15%	15,72%	100,00%
2021. III.	3,00%	21,11%	3,95%	55,97%	15,75%	100,00%

Forrás: KSH, 2021d alapján saját szerkesztés

A nemzetgazdasági ágazatok vizsgálata során a KSH csoportosítása alapján 5 főbb ágazatot érintően van mód további tényezők elemzésére.

2020. II. negyedévét tekintve az ipar termelésének aránya 2–3%-kal csökkent a korábbi, illetve az azt követő időszakhoz képest.

A szolgáltatások arányában pedig növekedés tapasztalható. Ez több olyan iparágat is magába foglal, amit a COVID-19 drasztikusan érintett akár pozitív, akár negatív értelemben. Ezért a szolgáltatások ágazatának további részletes elemzése indokolt.

A koronavírussal érintett időszakok tekintetében a fenti elemzés alapján levonható a következtetés: ahhoz, hogy egy vállalkozás 2020–2021-es működését megítéljük, szükséges az adott iparág minél szűkebb feltérképezése Magyarország vonatkozásában is.

Nem lehet összehasonlító mintát azonos alapra hozni, ha nem tárjuk fel, hogy az országos átlag alakulásához a vállalkozásunk hogyan viszonyul.

Az OECD által kiadott útmutatóban javasolt vizsgálati módszerek átgondolása és magának a vállalkozás tevékenységének ismertetése során a COVID-19 vírussal érintett időszakot és az azt követőket éppen ezek miatt indokolt bemutatni, mivel nincs olyan iparág, amelyet ne érintett volna a vírus gazdasági hatása.

Ha a vállalkozás működése során nem mutatható be az adott iparági trend, akkor az minden esetben külön indoklást, magyarázatot igényel.

Irodalom:

- 32/2017. (X. 18.) NGM rendelet a szokásos piaci ár meghatározásával összefüggő nyilvántartási kötelezettségről
- NAV (2021): Vállalati szintű adatokat tartalmazó nemzetközi üzleti adatbázisok alkalmazása a transzferárazásban, Nemzeti Adó- és Vámhivatal, 2021.05.28.
https://nav.gov.hu/ugyfeliranytu/nezzen-utana/tudjon_rola/Vallalati_szintu_adat20210528
- OECD (2020): GUIDANCE ON THE TRANSFER PRICING IMPLICATIONS OF THE COVID-19 PANDEMIC©
OECD 2020
- KSH (2020): Magyarország, 2020, Központi Statisztikai Hivatal https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo_2020.pdf
- KSH (2021 a): Gyorstájékoztató – Bruttó hazai termék (GDP), 2021. IV. negyedév (első becslés)
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/gde/gde2112.html>
- KSH (2021b): 6.3.2.1.2. A regisztrált gazdasági szervezetek száma gazdálkodási forma szerint, december 31. (2011–)
- KSH (2021c): 21.2.1.9. A GDP termelésének volumenindexei nemzetgazdasági áganként, szezonálisan és naptári hatással kiigazított és kiegyensúlyozott negyedéves adatok [előző negyedév = 100,0%]
- KSH (2021d): 21.2.1.8. A bruttó hazai termék (GDP) termelése 2015. évi átlagáron, nemzetgazdasági áganként, szezonálisan és naptári hatással kiigazított és kiegyensúlyozott negyedéves adatok [millió forint]*
- Szóka, K. (2020): Controlling kihívások a pandémia (Covid-19) idején – újratervezés és prioritások, *GAZDASÁG ÉS TÁRSADALOM* 13 : 1 pp. 57–72. , 16 p.
- Hegedűs, M. (2021): *COVID 19 hatása a gazdaságra*,
Konferencia-előadás, XV. Soproni Pénzügyi Napok, „Fenntartható gazdaság – fenntartható pénzügyek” – pénzügyi, adózási és számviteli szakmai és tudományos konferencia, Soproni Egyetem Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar, Sopron, 2021
- Hegedűs, M. (2020): *A COVID-19 járvány okozta hatások a számvitelre és a beszámolóképzésre*, in: XIV. Soproni Pénzügyi Napok, „Gazdaságvédelem és pénzügyi kiutak” pénzügyi, adózási és számviteli szakmai és tudományos konferencia; A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány, Sopron, pp. 90–97

Szegediné Dr. Lengyel Piroska PhD⁵

**AZ ÉRTÉKVESZTÉSKÉPZÉS LOGIKÁJA AZ IFRS 9 SZERINT:
A VÁRHATÓ HITELEZÉSI VESZTESÉG MODELL
THE LOGIC OF IMPAIRMENT ACCORDING TO IFRS 9:
EXPECTED CREDIT LOSS MODEL**

DOI: 10.25116/kozelitesek 2022.1.2

Absztrakt

Az IFRS 9 Pénzügyi instrumentumok – a korábbi szabályozáshoz, az IAS 39-hez képest – a pénzügyi eszközök értékvesztésének elszámolása tekintetében jelentős változást hozott, alapvetően megváltoztatta az értékvesztés elszámolásának szemléletmódját azáltal, hogy a múltra alapozott értékvesztés helyett a jövőbeni eseményekből vezeti le az értékvesztést. A cikk bemutatja az IFRS 9 értékvesztés modelljét, a várható hitelezési veszteség elszámolásának logikáját.

Kulcsszavak: pénzügyi instrumentumok, értékvesztés, hitelezési veszteség, értékvesztésmo­dell, valós érték

Abstract

IFRS 9 Financial Instruments, compared it to the previous regulation of IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement, introduced a significant change in the recognition of impairment of financial assets. The standard has fundamentally changed the approach to recognizing impairment by deriving impairment from future events rather than past impairment. The article presents the impairment model of IFRS 9, the logic of accounting for expected credit losses

Keywords: financial instruments, impairment, credit loss, impairment model, fair value

Bevezetés

A 2018. üzleti évtől hatályos és a hitelintézetek számára kötelezően alkalmazandó IFRS 9 Pénzügyi instrumentumok standard jelentős kihívás elé állította a pénzügyi szektor szereplőit az értékvesztés elszámolása tekintetében. A korábbi, az IAS39 Pénzügyi instrumentumok megjelenítése és értékelése standard szerint szabályozott „felmerültveszteség-modell” helyett bevezette a „várhatóveszteség-modell” (ECL Model - Expected Credit Loss Model) a pénzügyi instrumentumok értékvesztésének kezelésére.

A „felmerültveszteség-modell” kizárólag a bizonyítékokkal alátámasztott, a ténylegesen felmerült veszteségeket engedte meg elszámolni, a várhatóan bekövetkezőket azonban nem, ami a hitelezési veszteségek késedelmes kimutatását eredményezhette. Az új értékvesztési modell ezzel szemben naprakészen – tulajdonképpen időben előre hozva – megköveteli az értékvesztés kimutatását.

⁵ főiskolai tanár, tanszékvezető, Pénzügy, Számvitel és Gazdasági Matematika Tanszék – Milton Friedman Egyetem

A „várható hitelezési veszteség-modell” a hitelezési kockázat változásának mértékétől teszi függővé az értékvesztés elszámolását azáltal, hogy már kezdetben „12 havi értékvesztés” elszámolását teszi kötelezővé, ami „élettartam alatti értékvesztés” elszámolására változik, amennyiben a pénzügyi eszköz hitelkockázata jelentősen megváltozik (Rocha, 2018).

Az új értékvesztésmo­dell kapcsán felmerülhet az a kérdés, hogy vajon miért szükséges egy pénzügyi eszköz esetében már a könyvekben való első megjelenítésekor a 12 havi várható hitelezési veszteség elszámolása, hiszen a vételára már tükrözi a várható hitelezési veszteségeket (természetesen feltételezve a szokásos piaci körülményeket), így a könyvekbe való felvételekor, megjelenítésekor gazdasági veszteséggel nem kell számolni. Tovább folytatva a gondolatmenetet, joggal vetődhet fel a kérdés, hogy a 12 havi hitelezési veszteség elszámolásával nem lesz-e a pénzügyi instrumentum alulértékelt, hiszen a veszteség elszámolásával nettó értéke a megjelenítéskor kevesebb lesz valós értékénél.

Kérdésként merülhet fel, hogy nem valóság­hűbb-e a standardalkotó korábban javasolt értékvesztésmo­dellje, amely a pénzügyi eszközre kezdeti megjelenítésekor nem számol el értékvesztést; kamatbevételeit azzal a kamatlá­b­bal számolja el, ami a pénzügyi eszköztől várt cash-flowkat a bekerülési értékre diszkontálja (a hitelezési veszteségekkel korrigált effektív kamatláb), így az instrumentum kezdeti megjelenítésekor várt veszteség a később elszámolt szerződéses kamatbevételek csökkentésén keresztül kerülne „elosztásra” az eszköz élettartama alatt. Értékvesztés elszámolására tehát csak akkor kerülne sor, amikor a pénzügyi eszköz hitelkockázata a kezdeti megjelenítéskor rögzített értékhez képest megváltozik.

További dilemmát jelent, hogy a várható hitelezési veszteségek becslése sokféle információ- és adatállományt feltételez, hatékony információgyűjtést, feldolgozást, adatellenőrzést, amihez elengedhetetlen a folyamatos rendszerfejlesztés, tesztelés, tehát a modell hatékony működtetésének jelentős erőforrásigényével is számolniuk kell a gazdálkodóknak (Baquero – Xiang, 2017).

A tanulmány bemutatja a „várható értékvesztésmo­dell” működését, az értékvesztés elszámolására vonatkozó standard-előírásokat, rámutat a modell hatékony működé­sé­vel, működtetésével kapcsolatos aggodalmakra, nehézségekre.

1. Mikor értékvesztett egy pénzügyi eszköz?

Egy pénzügyi eszköz értékvesztettnek minősül, ha bekövetkezett egy vagy több olyan esemény, amely káros hatással van a becsült jövőbeli cash flow-ira. A pénzügyi eszköz értékvesztettségére utaló bizonyítékok közé tartoznak a következő eseményekre vonatkozó, megfigyelhető adatok:

- a kibocsátó vagy hitelfel­vevő jelentős pénzügyi nehézségei,
- szerződésszegés, például nemteljesítés vagy késedelmes esemény,
- a hitelező a hitelfel­vevő pénzügyi nehézségeivel kapcsolatos gazdasági vagy szerződéses okokból olyan engedményt tett a hitelfel­vevőnek, amelyet máskülönben nem mérlegelne,
- valószínűvé válik, hogy a hitelfel­vevő csődbe megy vagy egyéb pénzügyi átalakításra szorul,

- az adott pénzügyi eszköz aktív piacának megszűnése pénzügyi nehézségek miatt,
- pénzügyi eszköznek a felmerült hitelezési veszteséget tükröző nagymértékű diszkont melletti vásárlása vagy keletkeztetése.

Előfordulhat, hogy nem lehet egyetlen elkülönült eseményt azonosítani – ilyenkor a pénzügyi eszköz értékvesztetté válását több esemény együttes hatása alapján kell értékelni (Szegediné, 2022).

1.1. Melyek azok a pénzügyi eszközök, amelyekre veszteséget kell megjeleníteni?

A gazdálkodónak veszteséget kell megjelenítenie a várható hitelezési veszteségre a következő eszközök esetében:

- az amortizált bekerülési értéken értékelt pénzügyi eszközök,
- az egyéb átfogó jövedelemmel szemben valós értéken értékelt pénzügyi eszközök (FVTOCI= Fair Value Through Other Comprehensive Income),
- lízingkövetelések (IFRS16),
- szerződéses eszközök vevői szerződésekből eredő bevételek standard szerint (IFRS15),
- hitelnyújtási elkötelezettségek és pénzügyi garanciaszerződések (Szegediné, 2021).

1.2. A hitelezési veszteség és a várható hitelezési veszteség definiálása

A hitelezési veszteség a gazdálkodót megillető szerződéses cash flow-k és az általa várt cash flow-k különbsége (vagyis a cash flow-hiány), az eredeti effektív kamatlábbal (a vásárolt vagy keletkeztetett értékvesztett pénzügyi eszközök esetében a hitelkorrigált effektív kamatlábbal) diszkontálva.

A gazdálkodónak a cash flow-kat – a pénzügyi instrumentum várható élettartama alatt – a pénzügyi instrumentumra vonatkozó valamennyi szerződéses feltétel (például előtörlesztési, futamidő-hosszabbítási, visszahívási és hasonló opciók) figyelembevételével kell becsülnie. A cash flow-k között figyelembe kell venni a biztosítékok értékesítéséből vagy a szerződéses feltételek szerves részét képező egyéb hitelképesség-javításból származó cash flow-kat is.

Feltételezett, hogy a pénzügyi instrumentum várható élettartama megbízhatóan megbecsülhető. Ugyanakkor, azon ritka esetekben, amikor nem lehet megbízhatóan megbecsülni a pénzügyi instrumentum várható élettartamát, a gazdálkodónak a pénzügyi instrumentum hátralévő szerződéses időtartamát kell alkalmaznia.

A **várható hitelezési veszteségek** a pénzügyi eszköz várható élettartama alatt felmerülő hitelezési veszteségek valószínűséggel súlyozott becslései (azaz **az összes cash flow-hiány jelenértéke**). A cash flow-hiány a gazdálkodót megillető szerződéses cash flow-k és az általa várt cash flow-k közötti különbség.

Mivel a várható hitelezési veszteségek a fizetések összegét és ütemezését is figyelembe veszik, **hitelezési veszteség** következik be akkor is, ha a gazdálkodó várakozása szerint a teljes összeg kifizetésére sor kerül, de a szerződés szerinti esedékességnél később.

A le nem hívott hitelnyújtási elkötelezettség hitelezési vesztesége a következő cash-flow-k közötti különbség jelenértéke:

- a gazdálkodót akkor megillető szerződéses cash flow-k, ha a hitelnyújtási elkötelezettség birtokosa lehívja a hitelt,
- a gazdálkodó által a hitel lehívása esetén várt cash flow-k.

A gazdálkodó hitelnyújtási elkötelezettségek várható hitelezési veszteségeire vonatkozó becslésének összhangban kell lennie az adott hitelnyújtási elkötelezettségből történő lehívásokra vonatkozó várakozásaival.

A várható hitelezési veszteségek becslésének célja nem a legrosszabb vagy a legjobb eset forgatókönyvének megbecslése. Ehelyett a várható hitelezési veszteség becslésének mindig tükröznie kell a hitelezési veszteség bekövetkezésének és be nem következésének lehetőségét is, még akkor is, ha a legvalószínűbb eredmény az, hogy nem következik be hitelezési veszteség (Szegediné, 2022).

1.3. Az értékvesztés általános modellje

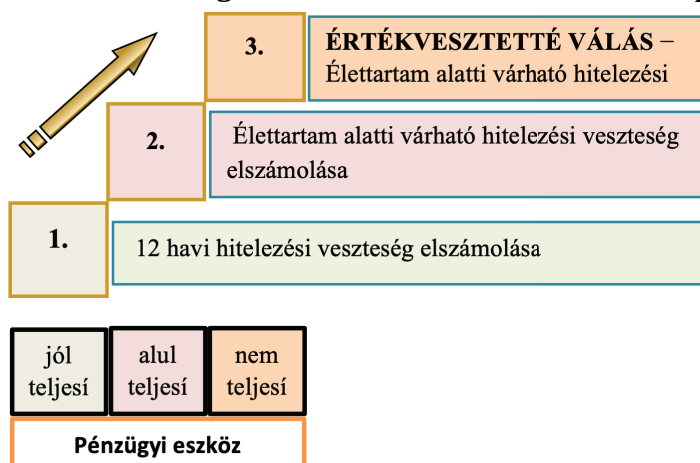
Az értékvesztési modell alapkérdése: Jelentősen megnőtt-e a pénzügyi eszköz hitelkockázata annak kezdeti megjelenítéséhez mérten?

- Válasz: NEM – 12 havi várható hitelezési veszteséget kell elszámolni.
- Válasz: IGEN – élettartami várható hitelezési veszteséget kell elszámolni.

12 havi várható hitelezési veszteség: azon várható hitelezési veszteség, amely a pénzügyi instrumentummal kapcsolatos, a beszámoló fordulónapja után 12 hónapon belül lehetséges nemteljesítési eseményekből ered.

Élettartami várható hitelezési veszteség: a pénzügyi instrumentum várható élettartama alatt lehetséges nemteljesítési eseményekből eredő várható hitelezési veszteség.

1. ábra: Várható hitelezési veszteségek: Általános modell – A fordulónapi értékelés lépcsőfokai

Forrás: IFRS9 (Saját szerkesztés)

Az **első lépcsőn** azt kell vizsgálni, hogy **jelentősen megnőtt-e a hitelkockázat a kezdeti megjelenítés óta**. A hitelkockázat növekedése azt jelenti, hogy az adós nem tudja teljesíteni fizetési kötelezettségét, ezzel veszteséget okozva a hitelezőnek. Amennyiben a hitelkockázat nem növekedett jelentősen, úgy értékvesztésként 12 havi várható hitelezési veszteséget kell elszámolni.

Amennyiben az értékelés eredményeként megállapítjuk, hogy jelentősen megnőtt a hitelkockázat a bekerülés óta, akkor az eszköz **teljes élettartama alatti várható hitelezési veszteséget** kell figyelembe venni, annak értékvesztése kapcsán – **második lépcső**.

Ha a későbbi értékelések során azt tapasztaljuk, hogy csökken a hitelkockázat, akkor vissza kell térni az első lépcsőre és 12 havi várható hitelezési veszteséget kell elszámolni.

A várható hitelezési veszteség elszámolását meg kell különböztetni az **értékvesztetté válástól (harmadik lépcső)**. Az értékvesztetté válást az eredményezi, hogy bekövetkezett egy vagy több olyan esemény, amely káros hatással van a pénzügyi eszköz jövőbeni cash-flowi-ra. Az értékvesztetté válás tehát egy felmerült veszteséget jelent. Ebben az esetben az elszámolandó várható veszteség a bruttó könyv szerinti érték és a várható cash-flow-k eredeti, effektív kamatlábbal diszkontált jelenértéke közötti különbség lesz. Az értékvesztetté válás a kamatok elszámolására is hatással lesz.

Az **értékvesztési modell alapján** a pénzügyi instrumentumokat a következő kategóriák valamelyikébe tartozónak kell tekinteni (Szakál, 2016):

- **teljesítő/jól teljesítő,**
- **alulteljesítő:** jelentős hitelkockázat-növekedést mutató,
- **nemteljesítő.**

A **teljesítő pénzügyi instrumentumok esetén**, illetve az instrumentumok kezdeti megjelenítésekor (**1. lépcső**) a következő 12 hónapban várhatóan bekövetkező default események alapján becsült veszteségekre kell értékvesztést elszámolni.

Amennyiben az eszköz hitelkockázata jelentősen megnő, át kell sorolni a pénzügyi instrumentumot az **alulteljesítő kategóriába (2. lépcső)**, és a teljes élettartam alatt várható veszteséget kell elszámolni.

A következő lépés (**3. lépcső**) a **nemteljesítő**, 3. kategóriába sorolás, ahol szintén a teljes élettartam alatt várható veszteséggel kell számolni.

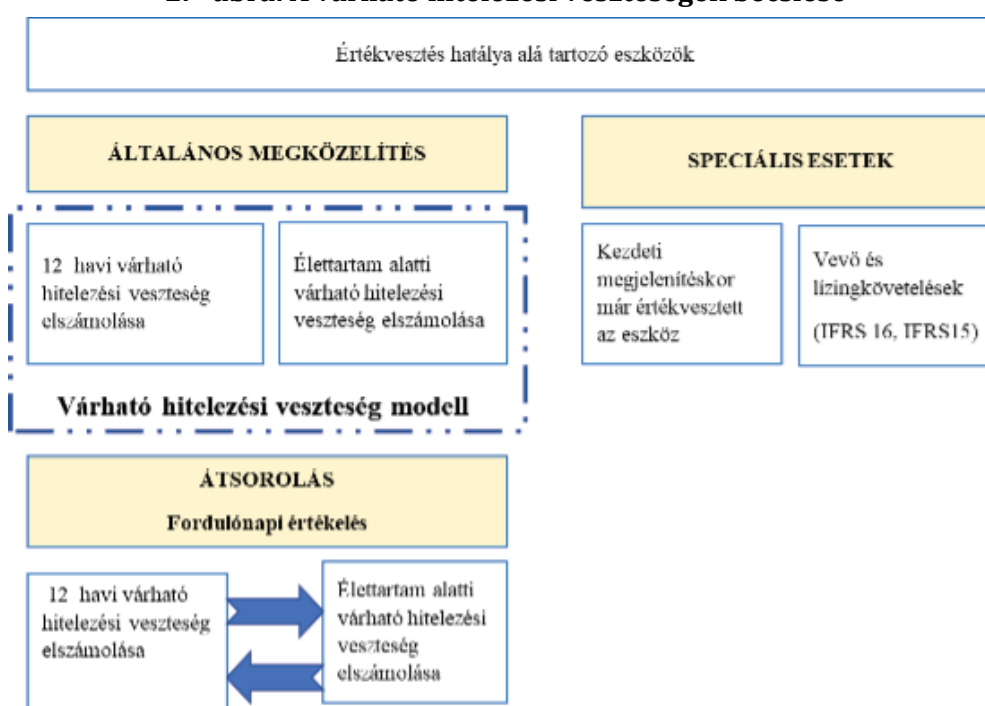
A hitelkockázat változását minden üzleti év végén, a fordulónapra vonatkozóan meg kell állapítani: össze kell vetni a kezdeti megjelenítéskori és a fordulónapi nemteljesítésből eredő hitelkockázatok mértékét. Az elszámolt értékvesztést vissza kell írni, ha a veszteség kockázata csökken.

A várható hitelezési veszteség elszámolása:

- 1. kategória:** Az amortizált bekerülési értéken nyilvántartott instrumentumoknál már a nyilvántartásba vételkor kötelező a „12 hónapon belül várható veszteségekre elegendő értékvesztést” képezni, amelynek összege nem lehet nulla.

2. **kategória:** Azon instrumentumoknál, amelyek esetében jelentősen növekedett a hitelkockázat mértéke, a „teljes élettartamra vonatkozó várható hitelezési veszteséget” kell meghatározni egyedi, illetve portfóliószinthez.
3. **kategória:** Egy adott pénzügyi eszköz már a kezdeti megjelenítésnél, a nyilvántartásba vételkor, a beszerzéskor értékvesztett, tehát besorolása **nemteljesítő pénzügyi eszköz lesz**. Ebben az esetben a hátralevő futamidőre vonatkozó értékvesztés elszámolása az instrumentum könyv szerinti értéke (nettó értéke) alapján történik (Szűcs – Márkus, 2020).

2. ábra: A várható hitelezési veszteségek becslése

Forrás: IFRS 9 (Saját szerkesztés)

Az **élettartami várható hitelezési veszteségek** esetében a gazdálkodónak meg kell becsülnie a pénzügyi instrumentum várható élettartama alatti nemteljesítés kockázatát. A **12 havi várható hitelezési veszteségek** az élettartami várható hitelezési veszteségek részét képezik és azt az élettartami cash flow-hiányt jelzik, amely a beszámoló fordulónapját követő 12 hónapon belül (vagy ha a pénzügyi instrumentum várható élettartama 12 hónapnál rövidebb, akkor rövidebb időszak alatt) bekövetkező nemteljesítés eredményeképpen lép fel, a nemteljesítés valószínűségével súlyozva. Tehát a 12 havi várható hitelezési veszteségek nem azt az élettartami várható hitelezési veszteséget jelentik, amely a gazdálkodónál az előrejelzések szerint a következő 12 hónapban nemteljesítővé váló pénzügyi instrumentumokon bekövetkezik, sem pedig a következő 12 hónapra előre jelzett cash flow-hiányt.

2. A hitelkockázat értékelése az üzleti év fordulónapján

Az IFRS 9 standard előírásai közül a legfontosabb újdonság a várható veszteség (ECL) alapú értékvesztésbecslés bevezetése az objektív bizonyítékok alapján felmerült veszteséggel még nem terhelt (teljesítő) portfólióra is (Szigel, 2021). A gazdálkodónak minden beszámolási fordulónapon értékelnie kell, hogy a pénzügyi eszköz hitelkockázata jelentősen nőtt-e a kezdeti megjelenítés óta. Az értékelés során a várható hitelezési veszteségek összegének változása helyett a pénzügyi eszköz várható élettartama alatt bekövetkező nemteljesítés kockázatának változását kell alkalmaznia. Az értékelés elvégzéséhez a pénzügyi eszköznek a beszámoló fordulónapján fennálló nemteljesítési kockázatát és a kezdeti megjelenítéskor fennálló nemteljesítési kockázatát kell összehasonlítani, figyelembe véve a hitelkockázatban a kezdeti megjelenítés óta bekövetkezett jelentős növekedésre utaló ésszerű és indokolható, aránytalanul magas költség vagy erőfeszítés nélkül rendelkezésre álló információkat (Baquero – Xiang, 2020).

A gazdálkodó feltételezheti, hogy valamely pénzügyi eszköz hitelkockázata nem nőtt jelentősen a kezdeti megjelenítés óta, amennyiben megállapítható, hogy a pénzügyi eszköz hitelkockázata alacsony a beszámoló fordulónapján.

Ha aránytalanul magas költség vagy erőfeszítés nélkül ésszerű és indokolható, előre tekintő információ áll rendelkezésre, a gazdálkodó nem támaszkodhat kizárólag a késedelmekre vonatkozó információkra annak meghatározása során, hogy jelentős mértékben nőtt-e a hitelkockázat a kezdeti megjelenítés óta.

Amennyiben azonban aránytalanul magas költség vagy erőfeszítés nélkül nem áll rendelkezésre az (egyedi vagy együttes alapon) késedelmes státusnál előre tekintőbb információ, a gazdálkodó felhasználhatja a késedelmekre vonatkozó információt annak meghatározásához, hogy a kezdeti megjelenítés óta jelentősen növekedett-e a hitelkockázat.

Függetlenül attól, hogy a gazdálkodó milyen módon értékeli a hitelkockázat jelentős növekedését, fennáll a megcáfolható feltételezés, hogy valamely pénzügyi eszköz hitelkockázata jelentősen megnőtt a kezdeti megjelenítés óta, amennyiben a szerződés szerinti kifizetések több mint 30 napja késedelmesek. A gazdálkodó megcáfolhatja ezt a feltételezést, ha olyan ésszerű és indokolható, aránytalanul magas költség vagy erőfeszítés nélkül rendelkezésre álló információ birtokában van, amely bizonyítja, a hitelkockázat annak ellenére nem nőtt jelentősen a kezdeti megjelenítés óta, hogy a szerződéses kifizetések több mint 30 napja késedelmesek. A megcáfolható feltételezés nem alkalmazandó, amennyiben a gazdálkodó még azelőtt megállapítja a hitelkockázat jelentős növekedését, hogy a szerződéses kifizetések késedelme meghaladná a 30 napot.

A gazdálkodónak egy adott pénzügyi eszköz várható hitelezési veszteségét úgy kell meghatároznia, hogy az összeg valószínűség alapján súlyozott összeg legyen, tükrözze a pénz időértékét, ésszerű és indokolható legyen, a beszámoló fordulónapján aránytalanul magas költség vagy erőfeszítés nélkül rendelkezésre álló információk alapján állapítsa meg. A hitelezési veszteség bekövetkezésének kockázatát vagy valószínűségét még akkor is figyelembe kell venni, ha bekövetkezésének lehetősége csekély (Szegediné, 2022).

3. Összefoglalás, következtetések

Szemben a korábbi szabályozással – miszerint a gazdálkodónak a pénzügyi eszközökre a már felmerült veszteséget kellett értékvesztés címen elszámolnia – az IFRS 9 a várható veszteség elszámolását követeli meg. Ebben az esetben nem csak a veszteség bekövetkezését alátámasztó bizonyítékok alapján kerül sor az értékvesztés elszámolására, hanem jövőbeni előrejelzések, becslések alapján is. A gazdálkodónak múltbeli tapasztalatokból, jelenlegi feltételekből és a jövőben ésszerűen várható előrejelzésekből származó információt kell számba vennie, mérlegelnie a hitelezési veszteségek méréséhez. Az új szabályrendszer az értékvesztés meghatározását nem a kedvezőtlen esemény bekövetkezéséhez rendeli hozzá, a gazdálkodónak folyamatosan figyelnie kell a várható hitelezési veszteség (ECL – Expected Credit Loss) alakulását, törekednie kell arra, hogy a hitelkockázat – kezdeti megjelenítéskor érvényes – értékének becsléséhez minden ésszerű és indokolható, aránytalanul magas költség vagy erőfeszítés nélkül rendelkezésre álló információt figyelembe vegyen.

Ha a gazdálkodó kevés múltbeli információval rendelkezik, felhasználhat belső (például új termékkel kapcsolatos döntéshozatalhoz készített) jelentéseket és statisztikákat, hasonló termékekre vonatkozó információkat, vagy adott esetben összehasonlítható pénzügyi instrumentumokkal kapcsolatos, mások által megszerzett tapasztalatokat.

Számos probléma adódik, és többféle lehetséges megközelítés létezik a várható hitelezési veszteség-modell (ECL) kezelése tekintetében, amelyek közül érdemes kiemelni egy, a hitelintézetekre nézve igen jelentős hatást: a hitelintézeteknek minden egyes pénzügyi eszközre egyedi és csoportos eszközszinten is meg kell becsülniük az ECL-t, majd az összegeket minden üzleti év fordulónapján frissíteniük kell, hogy azok tükrözzék a pénzügyi eszközök hitelkockázatában bekövetkezett változásokat. Ez jelentősen megnöveli az elvégzendő értékvesztés-számítások számát és gyakoriságát, valamint az ehhez gyűjtendő információk mennyiségét. A pénzügyi eszközök „jövőre vonatkozó viselkedésének” előrejelzése, a jövőbeni cash flow-k becslése jelentős mennyiségű adatot generál, amit meg kell tanulni kezelni, hiszen ez feltétele az időben, megbízható és pontos értékvesztési számítások készítésének, amire egyrészt szükség van a hatósági jelentési kötelezettségek kielégítése érdekében, de fontos a hitelintézet eredményére és tőkeszintjére gyakorolt hatása miatt is. Minél több jó minőségű adatbankot tud egy hitelintézet összeállítani, annál nagyobb eséllyel tud optimális modelleket és ECL számítási módszertant kidolgozni.

A modell jelentős információigénye mellett – azt gondolom, hogy – negatívumaként kell megemlíteni a hitelezési veszteség kimutatásának túlzottan elméleti megközelítését, valamint a szubjektív döntési elemek megjelenését, hiszen ezáltal nehezebbé válik a gyakorlat minél pontosabb leképezése, több plusz feladat elé állítja a gazdálkodót, jelentős költségtöbblettel járhat.

Mindezzel együtt azt a kérdést, hogy az IFRS9 várhatóveszteség-modelljére való átállás, alkalmazásának költségei, erőfeszítései egyensúlyban vannak-e a veszteségelszámolásból eredő előnyökkel, hasznokkal, illetve az utóbbiak meghaladják-e azokat, minden bizonnyal az idő, a tapasztalat fogja eldönteni.

Irodalom:

- IFRS9 *Pénzügyi instrumentumok*, A BIZOTTSÁG (EU) 2016/2067 RENDELETE (2016. november 22.) az 1606/2002/EK európai parlamenti és tanácsi rendelettel összhangban egyes nemzetközi számviteli standardok elfogadásáról szóló 1126/2008/EK rendeletnek az IFRS 9 nemzetközi pénzügyi beszámolási standard tekintetében történő módosításáról, Az Európai Unió Hivatalos Lapja
- IFRS Foundation – 2014 “IFRS 9 Project Summary July 2014”, Accessed February 27, 2017. Available, <http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Financial-Instruments-A-Replacement-ofIAS-39-Financial-Instruments-Recognitio/Documents/IFRS-9-Project-Summary-July-2014.pdf>.
- Baquero, Peter – Xiang, Ling (2017): *Modeling Best Practices – An IFRS 9 Case Study*, SAS Institute Inc., <https://support.sas.com/resources/papers/proceedings17/SAS0724-2017.pdf>
- Rocha, Martim (2018): *IFRS9 Impairment regulation: How to prepare for the data tsunami*, https://www.sas.com/en_gb/insights/articles/risk-fraud/IFRS-9-impairment-regulation.html
- Szakál Gyöngyvér (2016): *Az IFRS 9 várható veszteség alapú értékvesztés elszámolási modelljére való áttérés kihívásai*, 16-02-08-szakal-gyongyver-az-ifrs.pdf (mnb.hu)
- Szegediné Lengyel Piroska (2022): *Értékvesztésképzés az IFRS9 Pénzügyi instrumentumok standard szerint*, Önadózó, XXXIV. évfolyam 01. lapszám pp. 41–46.
- Szegediné Lengyel Piroska (2021): *Az IFRS9 üzleti modellje a pénzügyi instrumentumok megjelenítésére és értékelésére*, Önadózó, XXXIII. évfolyam 11. lapszám pp. 30–37.
- Szigel Gábor (2021): *Az IFRS 9 prociklikus hatásainak szemléltetése egy, a magyar bankrendszerre végzett szimulációs gyakorlaton keresztül*
- Szigel Gábor (2021): *Procyclical Effects of IFRS 9 – Illustrated by a Simulation on the Hungarian Banking System*, *Financial and Economic Review*, Vol. 20 Issue 2, June 2021, pp. 60–90.
- Szűcs Tamás – Márkus Gábor (2020): *Az IFRS9 szerinti értékvesztés hatása az európai bankok megítélésére*, *Gazdaság és Pénzügy*, 7. évfolyam 3. szám DOI 10339/26GP20203.5

Dr. Kovács Áron PhD⁶

**A KÖZÖSSÉGI GAZDASÁG (SHARING ECONOMY)
JELENLÉTE A MAGYAR GAZDASÁGBAN
THE IMPORTANCE OF SHARING ECONOMY IN HUNGARIAN
ECONOMY**

DOI: 10.25116/kozelitesek 2022.1.3

Absztrakt

A közösségi gazdaság-megoldások (sharing economy) számos területen bizonyították életképességüket. Elterjedésüket technológiai, gazdasági és társadalmi változások hívták elő. A tanulmány arra keresi a választ, hogy milyen mértékben jelennek meg a magyar gazdaságban a közösségi gazdaság egyes megoldásai, üzleti szereplői. Melyek azok az ágazatok, ahol az együttműködésen alapuló üzleti modellek térhódítása jelentős. Hol találkozunk tiszta magyar és hol külföldi megoldásokkal a hazai piacon. Milyen jelentős trendeket lehet felvázolni, amelyek megváltoztatják a jövő gazdaságának piaci terét.

Kulcsszavak: közösségi gazdaság, sharing economy, Oszkár, Airbnb, magyar gazdaság

Abstract

The sharing economy has proven its viability in many areas. Its spread has been triggered by technological, economic and social changes. This study seeks to explore the extent to which certain solutions and business actors of the sharing economy are present in the Hungarian economy, what are the sectors where collaborative business models are gaining ground, and where we find pure Hungarian solutions and where we find foreign solutions on the Hungarian market, and what significant trends can be outlined that will change the future market space.

Keywords: sharing economy, Oszkar, Airbnb, Hungarian economy

Bevezető

A közösségi gazdaság (sharing economy) egyre nagyobb teret hódít magának a hagyományos gazdasági megoldások mellett (Teubner et al., 2016). A megosztáson alapuló „csere”-kereskedelem az emberiséggel egyidős, de az internet és a különböző infokommunikációs technológiák átalakították a vásárlási szokásainkat és új üzleti modellbe ültették át a megosztáson alapuló kereskedelmet. Ezt a fajta közösségi gazdaságot többféleképpen értelmezik a közgazdászok. A közösségi gazdaság lényege, hogy az emberek a meglévő tulajdonukat (ingatlanok, vagyontárgyak, eszközök) bizonyos díj mellett vagy viszontszolgáltatás fejében más fogyasztók részére használatba bocsájtják (Rauch – Schleicher, 2015). A fogyasztónak

⁶ főiskolai docens, tanszékvezetőhelyettes, Pénzügy, Számvitel és Gazdasági Matematika Tanszék–Milton Friedman Egyetem

nem kell megvennie a használni kívánt eszközt, így megtakarít a kiadásából, míg az eszközszolgáltató plusz jövedelemre tesz szert. Jellemzően saját tulajdonban lévő eszköz bérbeadása történik közvetlenül vagy közvetítőkön keresztül. Ez a fajta gazdasági lehetőség széleskörűen beszivárgott a mindennapjaink eszközhasználatába (autó, kerékpár, robogó, roller, lakás, nyaraló stb. bérlése során), mert hatékonyabban és szélesebb körűen biztosít hozzáférést kihasználatlan eszközök értékeihez (Botsman–Rogers, 2011; Bálint–Trócsányi, 2016). Belk (2014) összegyűjtötte a közösségi gazdaságra jellemző főbb tulajdonságokat, mint az *együtműködés, közös érték, alkotás, hozzáférés alapú fogyasztás, fogyasztói részvétel*. Böckmann (2013) és Móricz (2016) szerint nem csak eszközök cseréjéről kell beszélni, hanem *peer-to-peer*⁷ szolgáltatásokon keresztüli erőforrásmegosztásról. Allen és Berg (2014) továbbmegy és a közösségi gazdasággal kapcsolatban nem csak erőforrásmegosztásról beszél, hanem a tudáshoz való könnyű hozzáférésről. Schor (2014) szerint a közösségi gazdaság négyféle tevékenységen alapul: (1) termékek újrafelhasználásán, (2) állóeszközök jobb hasznosításán, (3) szolgáltatások cseréjén és (4) a termelőeszközök megosztásán.

A hazai kutatók is megpróbálták a közösségi gazdaság főbb jelenvonásait leírni, Lengyel Levente azt vallja, hogy az új jeleségről még kevés információ áll rendelkezésünkre. Szerinte a közösségi gazdaság egy gazdasági, elosztási rendszer, *„amelybe beletartozik minden olyan innovatív üzleti modell, platform és technológia, amely a kihasználatlan megfogható és megfoghatatlan erőforrások bérbeadását, cseréjét, kölcsönzését, ajándékozását szolgálja széleskörű hozzáférés és magas hatékonyság mellett”* (Lengyel, 2017: 123).

Az már bebizonyosodott, hogy az új üzleti modell számos területen hat a gazdaságra, a fogyasztási szerkezetre, az árakra. Egyre nagyobb kihívások és verseny elé állítja a hagyományos piaci szereplőket (Dudás et al., 2018). Ezt az újfajta üzleti gondolkodási módot elsősorban a gazdasági válság hívta életre, mert megnövekedett a munkanélküliség, s az emberek csökkenő bevételei tartósan megrázták a háztartásokat és csökkentették azok vásárlóerejét (Boros – Pál, 2011). Rákényszerítette az embereket kiadásaik lefaragására és a korábbinál sokkal gazdaságosabb vásárlási döntések meghozatalára (Boros – Dudás, 2017). Ezek az eszközök a kereslet és a kínálat dinamikus összekapcsolásával nagyobb rugalmasságot biztosítanak a résztvevő feleknek, továbbá közvetítő funkciót is betöltenek, mert drasztikusan csökkentik a „csere” folyamatának idejét és tranzakciós költségét (Nagy, 2016). Az egyre erősödő gazdasági és társadalmi nyomás hatására mind többen felismerik, hogy korábbi fogyasztási szokásaik már nem tarthatók fenn. Sokan megkérdőjelezik a felhalmozás iránti vágy létjogosultságát és a magántulajdon túlhangsúlyozását (Kerekes, 2014), s a termékek vásárlása és birtoklása helyett azok másokkal való megosztása vagy a lízingelés felé fordulnak. A vásárlás útján szerzett tulajdonjogot – amely a javak megszerzésének hagyományos módja – fokozatosan felváltja a megosztás (Kalóz, 2015). A köztudatban összemosódott a megosztás szó kétféle értelmezhetősége:

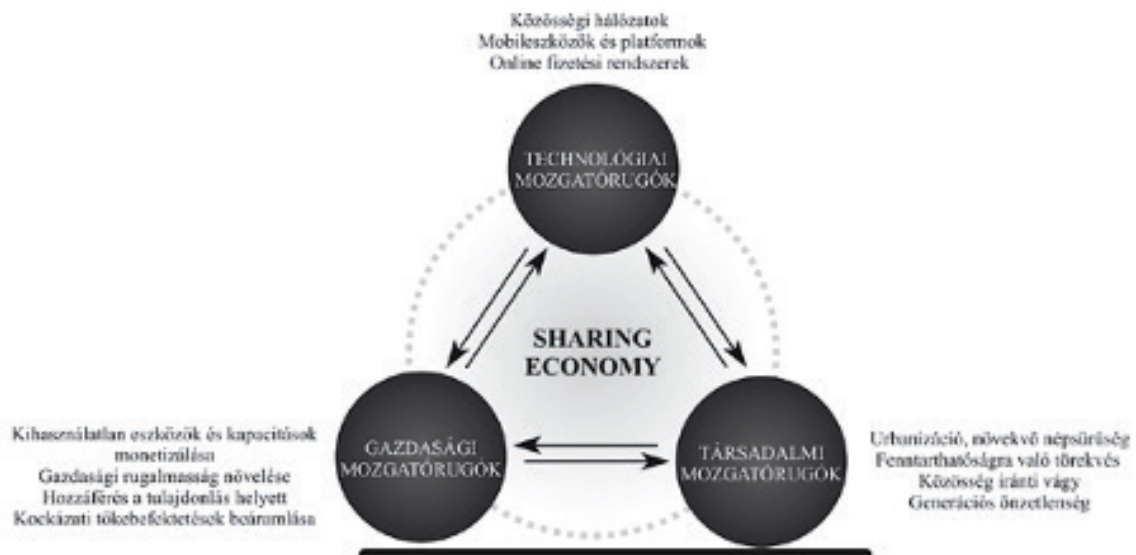
⁷ Rövidítve: P2P – Egyenrangú hálózati kapcsolatot jelent, a hálózat végpontján lévőknek nem azonos a céljuk.

elosztó, illetve kommunikációs jelentés. Ennek nyomán a megosztás intézményére is ernyőfogalomként tekinthetünk (Kalóz, 2015), amely alá tartoznak a közösségi alapon működő (tiszán a költségeket fedező) megosztás gyakorlatát magukba foglaló verziók, valamint a kínálók számára jövedelmet is termelő megoldások (szállás, szakértelem, autó stb.) (Szabó, 2017).

A közösségi gazdaság mozgatórugói

A sharing economy gyors ütemű felemelkedését és elterjedését a különböző piacokat és területeket érő egymásra ható változások tették globális léptékűvé, amelyek három fő – (1) technológiai, (2) társadalmi és (3) gazdasági – mozgatórugóval rendelkeznek (1. ábra) (Karakasné Morvay, 2016).

1. ábra: A közösségi gazdaság főbb mozgatórugói

Forrás: Owyang – Tran – Silva (2013) alapján szerkesztette Dudás – Boros (2019).

Technológiai változások mint a közösségi gazdaság mozgatórugói

A hozzáférés alapú gazdasági tevékenység egykorú az emberiséggel, de az internet alapú technológiák (online fizetés, mobilapplikációk, big data elemzések) elterjedésének köszönhetően a közösségi gazdaság belopózott a mindennapi vásárlási és fogyasztói döntéseinkbe (Felländer – Ingram – Teigland, 2015; Hamari – Sjöklint – Ukkonen, 2016; Owyang – Tran – Silva, 2013). A fogyasztók a mobiltelefonjukon keresztül bárhol és bármikor hozzáférnek különböző economy sharing megosztó platformjaikhoz, így az igény (termék vagy szolgáltatás) felmerülésekor azonnal kielégíthető (PWC, 2015). A mobiltelefonok dinamikusan összekapcsolják az aktuális keresletet a kínálattal, jelentősen csökkentve a tranzakciós költségeket (Goudin, 2016; Nagy, 2016; Owyang – Tran – Silva, 2013). Azokban az iparágakban sikeres a közösségi megosztáson alapuló gazdasági modell, ahol a rendelkezésre állás (fix) költség magas és szabad kapacitásokkal rendelkeznek. A rendszer egyik rugalmasságát az online fizetési lehetőségek térnyerése adja. Az eladók és

vevők közötti személyes találkozás szükségtelessé vált, de ez csak akkor működik, ha megvan köztük és a platformba vetett bizalom.⁸ Ez a bizalom erősödik, ha a felhasználókat közösségi oldalakon (pl. Facebook) lévő profiljukkal összekötik (Botsman, 2012). Lehetőségük van egymással kapcsolatot teremteni, a virtuális térben egymást értékelni, ezzel is a platform iránti bizalmat építve (Felländer – Ingram – Teigland, 2015).

Gazdasági változások mint a közösségi gazdaság mozgatórugói

A közösségi gazdaság nagy és gyorsmértékű elterjedéséért a gazdasági környezetváltozások is okolhatók (Goudin, 2016). A 2008-as gazdasági világválságra adott egyik válasz az újfajta üzleti modell megjelenése (Schor – Attwood-Charles, 2017), melyben a kiadások lefaragását és a kiegészítő jövedelemszerzést tartják szem előtt. A modell a racionális erőforrásmegosztáson alapszik és a gazdasági környezetet sokkal befogadóbbá tette, mert a kihasználatlanul álló eszközök megosztásán, bérlésén és kölcsönzésén alapuló platformok ezt megkövetelik (Dillahunt – Malone, 2015; Kathan – Matzler – Veider, 2016). A gazdasági válság után a sharing economy üzleti modell a hagyományos piaci szereplőkben megingott bizalmat használta ki (Ballard, 2015; Dervojeda et al., 2013) és építette be. Valamint a digitális platformok megalkotásával járó költségek és kockázat töredéke a hagyományos vállalkozási formákénak, és ezek az eszközök gyakran nyílt forráskódokat használnak, ami tovább csökkenti a közösségi gazdaság költségeit.

Társadalmi változások mint a közösségi gazdaság mozgatórugói

A világban a technológiai és gazdasági változásokkal szoros összefüggésben társadalmi változások is végbementek, melyek kedveztek a közösségi gazdaság kiteljesedésének. Több tényező – mint a növekvő népesség, a népsűrűség, az erősödő urbanizáció, a kereslet és kínálat koncentrációja – együttesen hatott a megosztáson alapuló gazdaságra. A virtuális online piacterek leküzdötték a földrajzi nehézségeket, és nagy tömegek számára bármi, bármikor, bárhol elérhetővé vált. A megosztás globális léptéket öltött. A termékekhez való kötődés is megváltozott a társadalomban. A termékek birtoklása helyett a termékek megosztása, hozzáférése került előtérbe (Kathan – Matzler – Veider, 2016). Fiataloknak fontos még a közösséghez való tartozás, hogy egymással kössenek üzletet, és a tárgyak, szolgáltatások mint státuszszimbólumok helyett leginkább a hozzáférés válik fontossá⁹ (Kerekes, 2014). A terméket megvásárlása helyett csak használati időre megosztják egymással, ami csökkenti az ökológiai lábnyomot és hozzájárul a környezettudatosabb, fenntarthatóbb fogyasztás iránti igény kielégítéséhez (PWC, 2015).

Magyar kutatók 2016-ban megállapították (Buda – Lehota, 2016), hogy jól beazonosítható fogyasztói szegmens veszi igénybe jelenleg a közösségi szolgáltatásokat, főbb jellemzői közé tartozik a nyitottság, rugalmasság és a költségtudatosság. A felhasználók extrovertált emberek, akik a személyes élményen alapuló igénybevételt nagyra értékelik. Továbbá sikerült beazonosítani 5 olyan működési

⁸ Idegenekkel nem szívesen osztjuk meg a lakásunkat, autónkat, személyes tárgyainkat.

⁹ A fiatal fogyasztók mondják: nem autóra van szükségünk, hanem szeretnénk időben elérni a kívánt helyre.

tényezőket (hiteles értékelő rendszer, gyors kiszolgálás, élményszerű vásárlás, fenntarthatóság és gazdasági előny), amely a sharing economy keretén belül működő vállalkozásokra jellemző.

A közösségi gazdaság főbb területei külföldön és Magyarországon

Napjainkban egyes sharing economy vállalatok világméretűvé, jelentős piaci szereplőkké váltak. Igyekeznek minél szélesebb társadalmi igényeket kielégíteni, ennek következtében egyre több területen jelenik meg a megosztáson alapuló gazdaság. Magyarországon is a nemzetközi trendekhez csatlakozva hoztak létre közösségi vállalkozásokat (2. ábra).

2. ábra: Sharing economy szolgáltatások Magyarországon

Forrás: PWC (2017), elérhető: http://www.mkt.hu/wp-content/uploads/2017/09/kornyezetgazdasagtan_Kerekes-An-tal.pdf, (letöltés ideje: 2021. 07. 19.)

A sharing economy ezekre a főbb területekre osztható fel:

(1.) A mobilitási iparághoz különböző közlekedéssel kapcsolatos megoldások (taxi, személyszállítás, autóbérlés, bringabérlés) tartoznak. Ezen belül is megkülönböztetjük hosszú- és rövidtávú autó, robogó (Bleenky.city), bringa (MOL Bubi) vagy hajó (Boatbound) megosztását (Böcker – Meelen, 2016).

Legismertebb magyar online autós–utas közvetítő rendszer (1. táblázat) az *Oszkár.com*.¹⁰ A platform segít az utazni vágyóknak szabad helyet találni egy autóban a kívánt úticél irányába, míg a sofőr így megoszthatja utazási költségeit másokkal. A szolgáltatás 2007-ben indult, és az eltelt idő alatt 2,7 ezer t CO2 kibocsájtástól óvták meg a környezetet, továbbá 19 Mrd Ft-ot spóroltak meg a rendszerhasználók (Oszkár 2019).

¹⁰ Az Oszkár hivatalos neve: Online Személyfuvar Közvetítő Rendszer

1. táblázat: Mobilitáshoz kapcsolódó sharing economy vállalatok

Külföldi vállalatok		Magyarországi vállalatok
Uber	Zipcar	Oszkár.com
BlablaCar	Car2Go	MOL Bubi
Taxify	Peugeot Mu	BeeRides
Waze	Boatbound	Sharing Car
WunderCar	DriveNow	Avalon CareSharing
Lyft	GoGet	Blinkee.city
GirAci	Getaround	
BariBici	Getaround	

Forrás: Lengyel (2017): Új üzleti modell? – A közösségi gazdaság kihívásai Magyarországon

A *BeeRides* egy autóbérléssel foglalkozó vállalat. Ingyenes parkolást kínál az autótulajdonosoknak a repülőtereken és pályaudvarokon. Ezen autókat bérbeadják (teljeskörű biztosítás mellett) érkező, mobilitásra vágyó turistáknak. A bérbeadó kitakarítva kapja vissza az autóját. A vállalat teljeskörű biztosítást köt a bérbeadás időtartamára, ha bármilyen káresemény történne az autóval (*BeeRides*, 2019). Az oldal egyik hátránya, hogy a felhasználókról visszajelzéseket gyűjtő értékelési rendszert üzemeltet. A *Blinkee.city* közösségi robogómegosztást¹¹ az E.ON-nal együtt 2018-ban indította le Budapesten (150 robogóval) és Pécsen (20 robogóval). A robogók elektromos meghajtásúak, így teljesen környezetbarátok, kényelmesen és gyorsan el lehet jutni a belváros forgalmasabb pontjaira egy applikáció segítségével. A bérlés és a fizetés teljesen online történik. A robogó lemerülését is online figyelik, és ha már veszélyesen alacsonyan áll a töltöttség, akkor csak akkumulátort cserélnek a robogó kiemelése nélkül a közlekedésből. Kár esetén a robogót casco biztosítás védi.

(2.) Kiskereskedelemhez köthető megoldások esetében különböző konyhai és egyéb használati eszközök vagy szerszámok, ételmegosztás, alkalmi ruhakölcsönzés történhet a sharing economy rendszerében (2. táblázat). Ebbe a csoportba szinte bármilyen használati tárgy bekerülhet, ami épp nem áll rendelkezésünkre (pl. csavarozó, fűrőgép stb.), erre nyújt megoldást például a *Miutcánk.hu* is. A *Rukkola.hu* közösségi könyvcserélde, ahol több mint 100 ezer könyv cserélhet gazdát. Ezen az oldalon a felhasználó saját könyvespolcot alakíthat ki, ahonnan felajánlhat pár könyvet másnak, cserébe pontokat kap, és ezeket a pontokat más könyvekre cserélheti. A csere folyamata személyes átvétellel, postai úton, esetleg saját könyvtadón, leadó helyeken (ún. happontokon) valósulhat meg. A felhasználók egymással kapcsolatot is teremthetnek s a cserét és egymást utólag értékelhetik.

¹¹ Jelenleg 7 országban üzemel, a legtöbb Lengyelországban van.

2. táblázat: A kereskedelemhez kapcsolódó sharing economy vállalatok

Külföldi vállalatok	Magyarországi vállalatok
The Mr. Collection	Rukkola.hu
Peerby	Házikó
Open Shelf	Lokális.hu
Freecycle	Cargonómia
Tradesy	Szatyorbolt
Spinlister	Miutcánk.hu
Poshmark	Meska
Vinted	Alkotók boltja
Rent the Runway	30km
Neighborgoods	
SnapGoods	

Forrás: Lengyel (2017): Új üzleti modell? – A közösségi gazdaság kihívásai Magyarországon

A *Lokális.hu*, a *30km.hu* és a *Szatyorbolt* a vásárlókat és a helyi termelőket közvetlenül köti össze. A rendelt termékeket egy hetente megszervezett átadási ponton vehetik át a vásárlók, ahol személyesen találkoznak a termelőkkel. Céljuk, hogy a Budapest környékén élőknek legyen lehetőségük minőségi magyar termékhez hozzájutni, illetve valós alternatívát nyújtsanak minőségben, árban és választékban. A *Cargonómia* környezetbarát városi teherszállításra nyújt egyfajta alternatívát teherkerékpáros szállítással. Célja a fenntartható városi közlekedés támogatása és környékbeli organikus élelmiszerek elosztóközpontjává válni. Hasonlóan a *Lokális.hu* és a *30km.hu*-hoz, célja, hogy összekösse a termelőket a vásárlókkal. A *Meska* egyedi készítésű, kézműves tárgyak, ajándékok közössége. A tárgyak több mint 3600 alkotótól származnak, és a bolti áraknál olcsóbban lehet megvásárolni őket. Emellett kézműves programokat szerveznek kicsiknek és nagyoknak egyaránt.

(3.) A turizmusban, szállodaiparban alkalmazott közösségi gazdaság termékei a szállás és lakás-csere, a városnézés, a lakásétermek stb. (3. táblázat). A szálláshelyek foglalása elsősorban nyaralási célból történik. A közösségi megosztókat ketté lehet bontani a pénzért és a nem pénzért kínált lakás-megosztásokra. Emellett vannak olyan portálok, amelyek teljes lakás vagy csak helyiségek (irodák, tárolók, raktárak) bérlésére, megosztására szakosodtak.

A magyar piacot¹² elsősorban az amerikai tulajdonú *Airbnb* fedi le. Budapesten több mint 12 ezer lakást adnak ki ezen a megosztón keresztül (Airdna, 2019). Egyesek a *Couchsurfing* oldalon keresztül kanapéjukat osztják meg másokkal, de segít útitársra találásban is és helyi ember segítségével felfe-

¹² Nagyobb magyar városok környezetében lakást bocsátanak kiadásra az Airbnb-en keresztül: Sopronban 309, Szegeden 256, Pécsen 241, Debrecenben 147, Szolnokon 89 és Kecskeméten 34-et (Airdna, 2019).

dezni a várost és környékét. Teljes otthoncserére is van lehetőség a *CsereOtthon* keretében. A *Kaptár Közösségi Iroda* és a *Loffice Coworking*¹³ különleges szabadúszók coworking¹⁴ helye Budapesten. Ötvözik a közösségi iroda jelleget, különböző rendezvényeknek nyújtanak teret. A kisvállalkozások és más szervezetek itt kialakíthatják székhelyüket, tárgyalójukat, valamint vállalkozások számára nyújtanak különböző fejlesztő programokat.

3. táblázat: Turizmushoz, szállodaiiparhoz kapcsolódó sharing economy vállalatok

Külföldi vállalatok		Magyarországi vállalatok
Arbnb	VRBO	Kaptár Közösségi Iroda
Couchsurfing	Onefinestay	Loffice Coworking
HomeExchange	Roomorama	Yummberr
ShareDesk	Bed&Fed	Lakásétermek
LiquidSpace	Desks Near Me	CsereOtthon
Home Away	Landshare	Béterv

Forrás: Lengyel (2017): Új üzleti modell? – A közösségi gazdaság kihívásai Magyarországon

A *Lakásétermek* és a *Béterv* olyan helyek, ahol kiváló éttermi ételeket tudunk elfogyasztani általában egy magánlakásban.¹⁵ A vendégek sokszor egymást sem ismerik, sőt a házigazdát sem ismerték korábban, általában ott találkoznak először. A másik hasonló szolgáltatás a *Yummberr*¹⁶ azoknak, akik otthon főznek, s megoszthatják másokkal főztjüket egy általuk megszabott (szinte önköltségi) árért.

(4.) **Szórakozás, multimédia, telekommunikáció** számára is nyitottak a közösségi gazdaság megoldásai az online zene és videó streaming¹⁷ (Netflix, Spotify), közösségi hálózatmegosztás és telekommunikációs vállalatok által kínált internethozzáférés (UPC Wi-Fi, Telekom Wi-Fi Fon) révén (4. táblázat). Jellemzően ezek a szolgáltatások a B2C konstrukcióban működnek, és alapelképzelés, hogy a kihasználatlan erőforrásokat hasznosítanak, de sok esetben kiemelt szolgáltatásként üzemelnek. A *Netflix* használói havidíj fejében szabadon választható tartalmakhoz férnek hozzá, melyeket nem szükséges letölteni, mert online nézhetők. A *Deezer* egy francia zenei stream-szolgáltató. Egyrészt netrádióként működik, másrészt előfizetési díj ellenében online zenecsomagokhoz biztosít hozzáférést, és zeneszámokat¹⁸ tölthetünk le.

¹³ 2010-ben elnyerték az Év Fialat Vállalkozója díjat (Ipari Hírügynökség, 2010).

¹⁴ A coworking (szó szerint: 'együtt dolgozás') a munkavégzés és önmegvalósítás innovatív módja, amely a függetlenséget egyesíti magában a közösséghez tartozással.

¹⁵ A lakásétermek működése kapcsán az alapvető élelmiszerbiztonsági szabályokat a Nébih rögzítette. A lakásétermekben profi séfek főzhetnek, naponta a jogszabály szerinti maximum 14, előre bejelentkezett vendégnek, azok jelenlétében.

¹⁶ 2016-ban kezdte meg működését és 20 hónap után bezárt gyakori ellenőrzések, applikációs gondok és szervezési gondok miatt.

¹⁷ A videó streamelés az a módszer, amellyel egy élőben közvetített, vagy egy előre rögzített videót elérhetővé tesznek internetes megtekintésre.

¹⁸ A Deezer közel 53 millió zeneszámhoz biztosít hozzáférést (forrás: <https://www.deezer.com/hu/>) (letöltés ideje: 2019. 07. 19.)

4. táblázat: Szórakozáshoz, multimédiához, telekommunikációhoz kapcsolódó sharing economy vállalatok

Külföldi vállalatok		Magyarországi vállalatok
Spotify	Netflix	UPC Wi-Fee
Apple Music	Youtube	Fuso TV
Deezer	HBO GO	Telekom Wi-Fi Fon

Forrás: Lengyel (2017): Új üzleti modell? – A közösségi gazdaság kihívásai Magyarországon

A *Fuso TV*¹⁹ magyar fejlesztésű tartalomgenerátor. Összegyűjti kb. 30 magyar nyelvű és több 100 külföldi tévécsatorna műsorait, valamint számos zenei és online médium híreit.

(5.) A pénzügyi szektort érintette leginkább a gazdasági válság, ezért megpróbált gyorsan reagálni a piac új kihívásaira (Parragh, 2016). A kockázati tőkebefektetők és banki hitelek alternatívájaként jelentek meg (Majoros, 2015) a következő formákban: crowdfunding,²⁰ hitelezés, virtuális fizetőeszközök, FinTech²¹ cégek, pénzforgalmi szolgáltatások, devizaváltás, fizetési megoldások.

Az egyik legismertebb nemzetközi vállalkozás a közösségi finanszírozás terén (5. táblázat) a *Kickstarter*, amely internetes oldalon keresztül működik és startup vállalkozások vagy magánszemélyek kreatív üzleti tervére, projektjeire próbál támogatókat szerezni. A projekteket a Kickstarter felületén hozzák létre és arra invitálnak másokat, hogy szerződést kössenek velük. Aki támogat egy projektet, az elfogadja a készítő ajánlatát, és létrejön a szerződés. A Kickstarter nem része ennek a szerződésnek, csak némi jutalékot kap, ha létre jön a megegyezés a készítő és támogatóik között. Magyarországon 116 projekt gyűjtött támogatást 2009–2017 között (Kuti et al., 2018) és csak 37 zárult sikeresen. Az *Indiegogo* a Kickstarter riválisa, az üzleti megoldás megegyezik az előzőekben leírtakkal, csak az *Indiegogónál* több lehetőség van a marketing jellegű projektek megvalósítására, valamint a Kickstarter csak akkor fizet, ha összegyűlt a meghatározott cél, míg az *Indiegogo* akkor is odaadja az összegyűjtött pénzt, ha nem teljesült a kitűzött határérték.

5. táblázat: Pénzügyi szektorhoz kapcsolódó sharing economy vállalatok

Külföldi vállalatok		Magyarországi vállalatok
Kickstarter	Lending Club	Adjukössze.hu
Indiegogo	Zopa	MagNet Bank
GoFundMe	InnoCentive	
GoGetFunding		

Forrás: Lengyel (2017): Új üzleti modell? – A közösségi gazdaság kihívásai Magyarországon

¹⁹ A Fuso TV kínálatában több mint 50 000 naponta frissülő online tartalom, mintegy 10 000 órányi naponta frissülő videó szerepel

²⁰ Crowdfunding – A közösségi finanszírozás egyik formája, előleget lehet kérni a már megvalósult vagy még el nem készült termékre, szolgáltatásra egy online oldal segítségével.

²¹ A FinTech az angol „Financial Technology” kifejezésből származik, ami szó szerint pénzügyi technológiákat jelent. A pénzügyi szolgáltatások terén a legújabb technológiákat használja, innovatív, magas ügyfélményt biztosít.

Magyarországon az *Adjunkössze.hu*²² adománygyűjtő oldal ismertebb, melyen keresztül nonprofit szervezetek kezdeményezéseit támogatják az adományozók online bankkártyás fizetés segítségével. Emellett lehetőség van ingyenes mentorálásra, online kommunikációs képzésekre. Az oldal célja, hogy a hagyományos pályázatoknál gyorsabb, egyszerűbb, biztonságos és átlátható adománygyűjtési lehetőséget biztosítson, növelje a civil szervezetek adománygyűjtési képességét. A forrásszerzés mellett az oldal célja a civil szervezetek és ügyek népszerűsítése, mivel jól áttekinthető, látványos és a közösségi médiában könnyen megosztható felületet biztosít számukra. Magyarországon közösségi bankként 2010-től működik a *MagNet Bank*.²³ Különleges szolgáltatása, hogy az ügyfelek döntik el, mekkora összeggel járulnak hozzá (becsületkassza) a számlavezetés költségeihez (MagNet Bank, 2019). A finanszírozás mellett figyelembe veszik a társadalomra és a környezetre jótékonyan ható projekteket. Céljuk az átláthatóságra épülő társadalmi szerepvállalás, a pénzügyi tudatosságra nevelés.

(6.) A humán és egyéb erőforrásokhoz kapcsolódó, megosztáson alapuló vállalkozások termékei különböző szolgáltatások, alkalmi (háztartási, táv- stb.) munkák elvégzése, valamint szélparkok, virtuális erőművek, közösségi napelemparkok üzemeltetése (6. táblázat). A *Kéz a háznál* oldal a szakemberhiányra próbált megoldást találni a vizes munkák, a villanszerelés, a fa és bútorszerelés, a burkolás és a kőművesmunkák, az autószerelés, a gumizás, a mozgássérült helyiségek kialakítása terén. Ők bejáratott szakemberekkel dolgoznak. A *JóSzaki* is hasonló profilú vállalkozás, amely országos lefedettségű, valamint az elvégzett munka után a megrendelők értékelik a mestert. Az oldal összeköti a megrendelőt az ügyféllel, és ezért közvetítői díjat kér mindkettőjüktől. A *Rendi takarítás* otthonok kitakarítására szakosodott. A *Járókelő.hu*²⁴ fogadja a köztérről szóló bejelentéseket (pl. forgalomtechnikai probléma, kátyú, eltört szemeteskuka, lekopott zebra stb.). Az önkéntesek regisztrálják a bejelentést, továbbítják az illetékeseknek és többször visszaigazolják, hogy a probléma elhárult-e. A folyamat nyilvános, az érintettek minden fejleményt végigkövethetnek. A *Kantta*²⁵ bringás futárcég, a csomagszállítás új generációja. Környezetbarát, gyors és elősegíti a városi fenntartható közlekedést. A *KreaNod* nyílt hazai alkotóközösség, kreatív (logó készítés, weboldal, mobil alkalmazás dizájnya, csomagolás, hirdetés, ruhatervezés, szlogenírás, névadás stb.) feladatokra szakosodva. A külföldi *Fiverr*²⁶ oldal is hasonló termékek iránt érdeklődőket köt össze nemzetközi viszonylatban. Az oldalak

²² Az *Adjunkössze.hu* oldalt a Nonprofit Információs és Oktató Központ (NIOK) Alapítvány működteti.

²³ Eredetileg 1995-ben HBW Express Takarékszövetkezet néven alapították, majd 2008-ban Banca Cívica néven az európai közösségi bank úttörőjévé formálódott, 2010-ben pedig magyar tulajdonú MagNet Magyar Közösségi Bankká alakult.

²⁴ A *Járókelő.hu* honlapot a Járókelő Közhasznú Egyesület üzemelteti.

²⁵ Az egyedi bringák akár 100 kg-os csomag szállítására is alkalmasak.

²⁶ A *Fiverr* oldal 19,9 millió munkát és több mint 4000 szolgáltatást ajánl 120 kategóriában. Az apró munkák jellemzően 5-10 dollárba kerülnek, de akadnak prémium hirdetések 50-100 dollár között is.

hidat teremtenek a megbízók és az alkotók között. A VPP Virtuális erőmű²⁷ innovatív és környezettudatos energetikai megoldásokat kínál akár kulcsrakészen időjárásfüggő nap- és szélenergia szabályozására és megvalósítására.

6. táblázat: Humán és egyéb erőforrásokhoz kapcsolódó sharing economy vállalatok

Külföldi vállalatok		Magyarországi vállalatok	
Solar City	Fiverr	Kéz a háznál	Kantaa
Skillshare	ProReferral	JóSzaki	KreaNod
Coursera	Rent a Friend	Rendi takarítás	VPP Virtuális erőmű
SORTEDfood	Wikipédia	Járókelő.hu	
TaskRabbit	POLYGLOT		

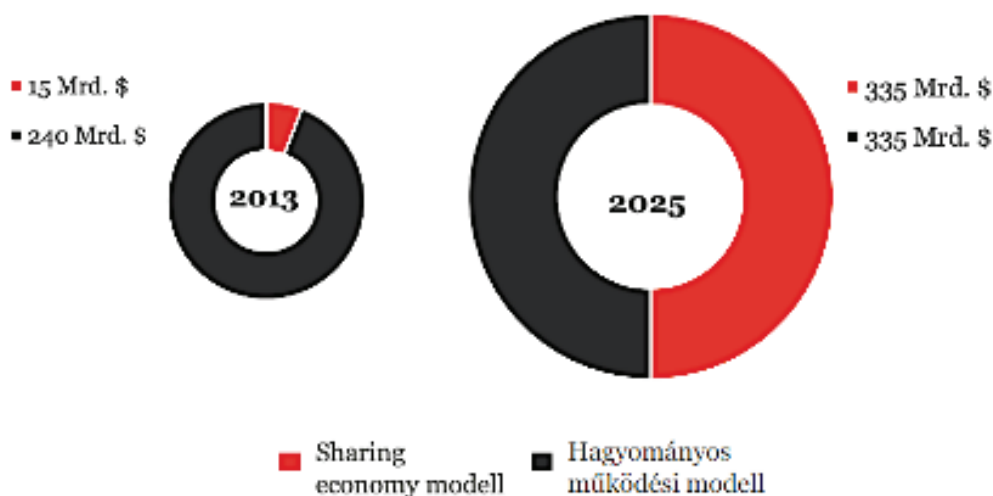
Forrás: Lengyel (2017): Új üzleti modell? – A közösségi gazdaság kihívásai Magyarországon

A sharing economy hatása a magyar gazdaságra

Nemzetközi viszonylatban már 2016-ban az USA-ban 80 millió, az Egyesült Királyságban 23 millió ember vett részt a közösségi gazdaságban. A PWC becslése szerint 2014-ben 15 milliárd dollár árbevételt értek el a közösségi gazdaságban működő vállalatok, de feltételezése szerint ez az érték 2025-ig több mint 22-szeresére, 335 milliárd dollárra fog nőni (PWC, 2014; PWC Magyarország, 2015) (4. ábra). Az Európai Unióban az éves gazdasági hasznot 572 millió euró körülire becsülik (PWC, 2015). Hasonló a helyzet az Európai Unióban is, a platformokból származó bevételek a jelenlegi 4 milliárd euróról 83 milliárd euróra emelkedhetnek, 2025-re várhatóan az európai sharing economy 20-szorosára növekszik. Az amerikai népesség 7%-a, zömmel a 25–44 éves korosztály (48%) részt vesz a közösségi megosztás valamelyik formájában. A Deloitte kutatása alapján Svájcban a megkérdezettek több mint fele (55%) hajlandó az elkövetkezendő 1 évben részt venni a közösségi gazdaságban fogyasztóként vagy megosztóként (Zobrist – Grampp, 2015). Demailly és Novel (2014) felvázolták, hogy ha a megosztáson alapuló modellek a legkedvezőbbben működnének, akkor a háztartások költségvetésében akár 7%-os, míg a kibocsátott szemet mennyiségében 20%-os megtakarítást lehetne elérni.

²⁷ Része a VPP Magyarország Zrt-nek. Magyarországon ők az első virtuális szabályzó központjának létrehozásában és üzemeltetésében. Jelenleg Magyarországon 28 városban összesen 51 gázmotoros kiserőmű, egy szélenergia (Lövön), három naperőmű (Berettyóújfalú és Pellérd) fejlesztésében vettek részt (Forrás: https://vpp.hu/hun/89/virtualis_eromu_referenciak, letöltés ideje: 2021. 07. 19.).

7. ábra: A sharing economy és a hagyományos modell iparági növekedési előrejelzése (Mrd \$-ban)

Forrás: PWC szakértői becslés alapján, elérhető: http://www.mkt.hu/wp-content/uploads/2017/09/kornyezetgazdasagtan_Kerekes-Antal.pdf, (letöltés ideje: 2021. 07. 20.)

Magyarországon a nemzetközi tendenciákhoz hasonlóan a közösségi gazdaság piacbővülése várható. A legismertebb sharing economy vállalkozások hazánkban elsősorban az autó- és szállásmegosztáshoz köthetők. A magyar piacon az Oszkár.com²⁸ és az Airbnb térnyerésének vagyunk tanúi. A magyar internetezők ezt a két weboldalt vagy mobilapplikációt társítják a közösségi gazdasághoz. Az Oszkár.com (telekocsi szolgáltató) a hagyományos közforgalmi közlekedést részben helyettesíti, részben kiegészíti (5. ábra).

8. ábra: A közforgalmú közlekedési módok és a telekocsi összehasonlítása

Forrás: Gyűrűs et al. (2008): elérhető: http://real.mtak.hu/23484/1/5_19_u.pdf, (letöltés ideje: 2021. 07. 20.)

²⁸ A legnagyobb külföldi utazásmegosztó az Uber, mely kivonult a magyar piacról, ezért a kutatás nem tér ki a vállalkozás bemutatására.

A telekocsi közvetlenül hatást gyakorol az utak forgalmának tehermentesítésére, ezáltal a környezeti károk mérséklődnek, de emberi értékeivel is számolni kell, mert az ilyen platformok szinte mindegyike egyben közösséget is épít (Hartwig – Buchmann, 2008), értékes emberi kapcsolatok épülhetnek ki egy-egy utazás során. A viteldíj mértékét a sofőr állapítja meg, legtöbbször a távolságtól függően, de az utazás kényelmi szempontjaitól (pl. jármű típusától, komfortfokozatától, házhozzállítástól) is függ. A járművezető célja nem a profitszerzés, ezért a fuvardíjak mértéke az együtt utazók számával fordítottan arányos. Bár egyre gyakrabban jelennek meg fő tevékenységként működő Oszkáros vállalkozások, melyek azonos időszakban indítanak járatokat, általában vidékről a fővárosba. A telekocsi rendszer új versenytársként jelent meg a személyfuvarozás piacán, és pont a rugalmatlan közforgalmú közlekedést és a viszonylag drága taxik hiányosságait használja ki (5. ábra). Az egyetemisták utazási szokásainak megváltozása miatt már a MÁV-Start IC járatain érezhető a telekocsik elszívó hatása. Az utaskiesést a MÁV fejlesztésekkel próbálja ellensúlyozni.

A közösségi autóhasználat mellett a szállásmegosztás szolgáltatás mutat magas ismertséget, amennyiben tízből hat internetező tud ilyen lehetőségről. A kihasználatlan magánszálláshelyek hasznosítása rendkívüli gyorsasággal terjedt el Magyarországon. A legjelentősebb szereplő a magyar piacon az Airbnb. Döntő többségben a nagyvárosokban és jelentős turisztikai vonzerővel és potenciállal rendelkező városokban, térségégekben terjedt el (Adamiak, 2018), növelve a hagyományos szállásadó vállalkozások közötti versenyt. Az Arbnb-n kínált szállások hasonló árszínvonalon mozognak, mint a panziók, versenyképesebbek a hotelek árainál. Az olcsóbb árak ellensúlyozzák azoknak a szolgáltatásoknak a hiányát, melyek a hotelek esetében a vendégek rendelkezésére állnak (Dudás et al., 2018).

Az Airbnb a gazdasági életre a következőképpen hat (Karakasné Morvay, 2016):

- az ingatlanpiac átrendeződése, árfelhajtó,
- addicionális jövedelemtermelés a lakosságnál,
- munkahelyteremtés, vállalkozásélénkítés,
- energia megtakarítás (a szállodákhoz képest),
- a kultúrák megértésének elősegítése, nyelvgyakorlás,
- a látogatószám és költés emelkedése,
- adóelkerülés (ÁFA, IFA, HIPA, SZOCHO, EHO stb.),
- szállásárak esetében árcsökkentő hatás,
- külföldiek megjelenésével árfelhajtó hatás,
- költés a helyi vállalkozásoknál.

A sharing economy vállalkozásokkal kapcsolatban számos probléma felmerül, melyek a piaci szabályozatlanságokból fakadnak. A felhasználó az eszközhasználatért fizet, és nincs fenntartási költség. Az alapszolgáltatások jellemzően havidíjmentesen vagy fix havidíjjal vehetők igénybe, melyhez kapcsolódóan prémium funkciók kérhetők bizonyos felár ellenében az egyes digitálisplatform-szolgáltatóknál (Par-

ragh, 2016). A hagyományos üzleti modell szerint működő vállalkozások adót fizetnek, s egyben érdekelték jó adófizetőként helytállni a piaci versenyben. Problémát jelent azonban, hogy bizonyos közösségi szolgáltatások a szürke- vagy feketegazdaság, illetve az adóelkerülés technikáit alkalmazó vállalkozásokhoz köthetően jelennek meg a piacon. A minőségbiztosítást is meg kell említeni. Gyakran panaszkodnak a felhasználók, hogy nem ezt a minőséget várták el egyes platformtól, a fogyasztóvédelem még nem készült fel az új vállalkozási formák ellenőrzésére. A közösségi rendszerben dolgozók sokszor munkaviszony nélkül végzik tevékenységüket. Ezért fejlődést elősegítő szabályozott környezetre lenne szükség, melyben újraértelmezik a munka, a munkavállalás, az oktatás, a tanulás folyamatát.

Összegzés

Sorra jelennek meg azok az internetes oldalak és az őket elindító közösségek, amelyek választ kínálnak olyan hétköznapi problémákra, mint az autó, a szállás, egy jó könyv vagy éppen a csavarhúzó hiánya. A megosztáson alapuló gazdaság egy lehetséges válasz nemcsak az egyéni, de a globális problémákra is, az egyéni és közösségi erőforrások szűkösségére. Mindig is használták az emberek – de soha ilyen mértékben nem volt rá lehetőségük, mint a szélessávú internet megjelenése óta. A közösségi gazdaságokat a technológia fejlődése, a gazdasági és társadalmi változások együttes hatása, illetve a 2008-as világgazdasági válság által előidézett változások hívták elő. Olyan iparágakban jelennek meg ezek az új üzleti vállalkozások, ahol a fix költségek magasak és a rendelkezésre álló eszközök nincsenek kihasználva. A bizalom átszövi az egész rendszert. Azok a vállalkozások képesek gyorsan fejlődni, melyek valós igényekre reagálnak (az igénybevevőt a szolgáltatóval összekapcsolják). Magyarországon számos nemzetközi és hazai megosztáson alapú platform működik a mobilitás (Oszkár.com, MOL Bubi stb.), a kereskedelem (Rukkola.hu, Miutcánk.hu, Meska stb.), a szállodaipar (Kaptár Közösségi Iroda, Yummbur, Lakáséttermek stb.), a pénzügyi szektor (Adjukössze.hu, MagNet Bank), az erőforrásmegosztás (Kéz a háznál, Kantaa, Rendi takarítás stb.) terén. A legjelentősebb piaci befolyásoló vállalkozás a telekocsi Oszkár.com és a szállásmegosztás alapú Airbnb. Mindkettő megreformálta a magyar piacot azáltal, hogy új szereplőként a közösségi érdekeket figyelembe vevő rendszert épített ki, melyben a fogyasztó és a szolgáltató között közvetlen kapcsolat jön létre. Bár a jelen kutatások nem tudják kimutatni, hogy a megosztáson alapuló vállalkozások milyen eredményekkel járulnak hozzá a magyar GDP-hez, de az a jótékony hatás érezhető, hogy ezek a vállalkozások a környezettudatosabb és fenntarthatóbb fogyasztás iránti igényből táplálkoznak. A közösségi gazdaságnak számos szabályozatlan része van, amire az Európai Uniónak keretelvek meghatározásával, a magyar kormány pedig konkrét szabályzással kellene reagálnia.

Irodalom:

- Adamiak, C. (2018): *Mapping Airbnb supply in European cities* *Annals of Tourism Research* 71 (C): 67–71.
Airdna honlapja – elérhető: <https://www.airdna.co/>, (Letöltés ideje: 2021. 07. 20.)
- Allen D. – Berg C. (2014): *The sharing economy – How over-regulation could destroy an economic revolution*, Institute of Public Affairs, <https://collaborativeconomy.com/wp/wp-content/uploads/2015/04/Allen-D.-and-Berg-C.2014.The-Sharing-Economy.-Institute-of-Public-Affairs.-.pdf>, (Letöltés ideje: 2021. 07. 20.)
- Bálint, D. – Trócsányi, A. (2016): New ways of mobility: the birth of ridesharing – A case study from Hungary, *Hungarian Geographical Bulletin*, 4., 391–405.
- Ballard, B. (2015): *The rise of the sharing economy*, <https://www.opendemocracy.net/en/opendemocracyuk/rise-of-sharing-economy/>, (letöltés ideje: 2019. 07. 20.)
- Beerides honlapja – <https://beerides.com/hu>, (Letöltés ideje: 2021. 07. 20.)
- Belk, R. (2014a): Sharing versus pseudo-sharing in Web 2.0., *The Anthropologist*, 1., 7–23.
- Boros L. – Dudás G. (2017): A közösségi szállásadás konfliktusai és dilemmái, *Földrajzi Közlemények*, 3., 288–298.
- Boros L. – Pál V. (2011): A gazdasági válság hatásai és a rá adott válaszok különböző földrajzi léptékeken, *Földrajzi Közlemények*, 1., 17–32.
- Botsman, R. (2012): *The currency of the new economy is trust* – TED talk, <https://www.youtube.com/watch?v=kTqgiF4HmgQ> (letöltés ideje: 2021. 07. 20.)
- Botsman, R. – Rogers, R. (2011): *What's mine is yours*, Harper Business, New York
- Böcker, L. – Meelen, T. (2017): Sharing for people, planet or profit? Analysing motivations for intended sharing economy participation, *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 2., 28–39.
- Böckmann, M. (2013): *The Shared Economy: It is time to start caring about sharing; value creating factors in the shared economy*. Enschede, The Netherlands: 1st IBA Bachelor Thesis Conference, June 27th, 2013. <https://docplayer.net/55818476-The-shared-economy-it-is-time-to-start-caring-about-sharing-value-creating-factors-in-the-shared-economy.html> (letöltés ideje: 2021. 07. 20.)
- Buda G. – Lehota J. (2017): Az internetalapú közösségi gazdálkodás formái, *Gazdaság és Társadalom*, 2., 23–46.
- Deezer honlapja – <https://www.deezer.com/hu/>, (Letöltés ideje: 2021. 07. 20.)
- Demilly, D. – Novel, A. S. (2014): The sharing economy: make it sustainable, in: *Studies N°03/14* (03/14. kötet, old.: 30). Paris, France: IDDRI, https://www.iddri.org/sites/default/files/import/publications/st0314_dd-asn_sharing-economy.pdf (Letöltés ideje: 2021. 07. 20.)
- Dervojeda, K. – Verzilj, D. – Nagtegaal, F. – Lengton, M. – Roumwaat, E. – PwC Netherlands – Monfardini, E. – Frideres, L. – PwC Luxemburg (2013): *The sharing economy – Accessibility based business models for peer-to-peer markets*, Business Innovation Observatory, European Union

- Dillahunt, T. R. – Malone, A. R. (2015): *The promise of the sharing economy among disadvantaged communities*, in: Proceedings of the 33rd Annual ACM Conference on Human Factors in Computing Systems, ACM, New York, 2285–2294.
- Dudás G. – Boros L. (2019): A közösségi gazdaság (sharing economy) definiálásának dilemmái, *Tér és társadalom*, 33 évf., 1. szám, 107–130.
- Dudás G. – Kovalcsik T. – Boros L. – Kovalcsik B. – Vida Gy. (2018): Az Airbnb szálláskínálatának jellemzői a megyei jogú városokban, *Területi Statisztika* 5., 462–488.
- Felländer, A. – Ingram, C. – Teigland, R. (2015): Sharing economy – Embracing change with caution, *Näringspolitiskt Forum Rapport*, 11., 1–70., https://entreprenorskapsforum.se/wp-content/uploads/2015/06/Sharing-Economy_webb.pdf, (Letöltés ideje: 2021. 07. 20.)
- Goudin, P. (2016): *The cost of non-Europe in the sharing economy – Economic, social and legal challenges and opportunities*, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/558777/EPRS_STU\(2016\)558777_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/558777/EPRS_STU(2016)558777_EN.pdf), (letöltés ideje: 2021. 07. 20.)
- Gyűrűs M. – Prácser A. – Csiszár Cs. (2008): *Telematikai alapokon működő car pooling rendszer*, Innováció és fenntartható felszíni Közlekedés, Budapest, http://real.mtak.hu/23484/1/5_19_u.pdf, (letöltés ideje: 2021. 07. 20.)
- Hamari, J. – Sjöklint, M. – Ukkonen, A. (2016): The sharing economy: Why people participate in collaborative consumption, *Journal of the Association Information Science and Technology*, 9., 2047–2059.
- Hartwig S. – Buchmann M. (2007): *Empty Seats Travelling* – Kutatási jelentés, <http://cts.cs.uic.edu/NRC-TR-2007-003.pdf>, letöltés ideje: 2021. 07. 20.)
- Kalóz E. (2015): A közösségi gazdaság – elméleti megfontolások és gyakorlati jellemzői, *Információs Társadalom*, 1., 30–47.
- Karakasné Morvay K. (2016): A sharing economy hatása a hazai szálláshelyekre, in: Vagány J. – Fenyvesi É. (szerk.): *Multidiszciplináris kihívások, sokszínű válaszok*, BGE KVIK Közgazdasági Intézeti Tanszéki Osztály, Budapest, 55–77.
- Kathan, W. – Matzler, K. – Veider, V. (2016): The sharing economy: Your business model’s friend or foe?, *Business Horizons*, 6., 663–672.
- Kerekes S. (2014): *Enyém, tiéd, miénk – Birtoklás helyett megosztás*, Recity, <https://recity.hu/enyem-tied-mienk-birtoklas-helyett-megosztas/>, (letöltés ideje: 2021. 07. 20.)
- Kuti M. – Galambosné Tiszberger M. – Czigler E. (2018): Magyarországról indított közösségi finanszírozású kampányok – A Kickstarter-platform esete, *Közgazdasági Szemle*, LXV. évf., 2018. 206–225., http://real.mtak.hu/74015/1/05_Kuti3_u.pdf, (Letöltés ideje: 2021. 07. 20.)
- Lengyel L. (2017): *Új üzleti modell? – A közösségi gazdaság kihívásai Magyarországon*. E-conom, 1., 66–77.
- MagNet Bank honlapja – elérhető: <https://www.magnetbank.hu/hazhozszamla/>, (Letöltés ideje: 2021. 07. 20.)

- Majoros, K. T. (2015): KÖZÖSSÉGI FINANSZÍROZÁS vagy ÖTLET TRANSZFORMÁLÁS, in: K. Lipták (szerk.): „Mérleg és Kihívások”, IX. NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS KONFERENCIA Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar KONFERENCIA KIADVÁNY A Gazdaságtudományi Kar megalapításának 25. évfordulója alkalmából (648–654. o.). Miskolc, Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar
- Móricz P. (2016): A sharing economy üzleti modellje: Airbnb és Uber típus megosztáspiacterek, in: *Megosztás alapú gazdaság és társadalom: futó divat vagy új korszak?* Konferenciaelőadás, Digitális Jólét Program
- Nagy Z. (2016): A közösségi gazdaság (sharing economy) és pénzügyi szabályozása, in: Kékesi T. (ed.): *The Publications of the Multiscience – XXX. microCAD International Multidisciplinary Scientific Conference*, University of Miskolc, Miskolc, 7.
- Owyang, J. – Tran, C. – Silva, C. (2013): *The collaborative economy*, <http://www.collaboriamo.org/media/2014/04/collabecon-draft16-130531132802-phpapp02-2.pdf>, (letöltés ideje: 2021. 07. 20.).
- Parragh, B. (2016): *Sharing economy mint a versenyképesség új dimenziója*, Kecskemét, http://www.mkt.hu/wp-content/uploads/2016/09/Parragh_Bianka.pdf, (letöltés ideje: 2021. 07. 20.).
- PWC (2015): *Consumer Intelligence Series: The sharing economy*, <https://www.coursehero.com/file/18162574/pwc-consumer-intelligence-series-the-sharing-economy/>, (Letöltés ideje: 2021. 07. 20.)
- PWC (2015): *Osztoznak vagy fosztoznak? A sharing economy térnyerése*, https://www.pwc.com/hu/hu/sajtoszoba/2015/sharing_economy.html, (letöltés ideje: 2019. 07. 20.)
- PWC (2017): *Sharing Economy*. http://www.mkt.hu/wp-content/uploads/2017/09/kornyezetgazdasagtan_Kerekes-Antal.pdf, (Letöltés ideje: 2019. 07. 20.).
- PWC (2014): *The Sharing Economy: Sizing the Revenue Opportunity*, https://www.pwc.fr/fr/assets/files/pdf/2015/05/pwc_etude_sharing_economy.pdf, (Letöltés ideje: 2021. 07. 20.)
- Rauch E. D. – Schleicher D. (2015): *Like Uber, But for Local Governmental Policy: The Future of Local Regulation of the “Sharing Economy”*, George Mason University School of Law and Economics Research Paper Series
- Schor, J. (2014): *Debating the sharing economy*, <https://greattransition.org/publication/debating-the-sharing-economy>, (letöltés ideje: 2021. 07. 20.).
- Schor, J. – Attwood-Charles, W. (2017): The “sharing” economy: labour, inequality, and social connection on for-profit platforms, *Sociology Compass*, 8., 1–16.
- Szabó K. (2017): Intézményi vállalkozások: Intézményi újítások – létező intézmények kombinációjával, *Vezetéstudomány/Budapest Management Review*, 3., 2–14.
- Teubner, T. (2014): *Thoughts on the sharing economy* – Proceedings of the International Conference on e-Commerce, 11., 322–326.
- VPP honlapja – https://vpp.hu/hun/89/virtualis_eromu_referenciak, (Letöltés ideje: 2019. 07. 20.).

Zobrist, L. – Grampp, M. (2015): *The Sharing Economy: Share and Make Money How does Switzerland compare?*, Zurich, Deloitte AG., <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ch/Documents/consumer-business/ch-cb-shared-economy-share-and-make-money.pdf>, (Letöltés ideje: 2021. 07. 20.).

Dr. Eperjesi Zoltán PhD²⁹ – Dr. Tóth Gergely PhD³⁰

**A MULTILATERÁLIS ÉS BILATERÁLIS FEJLESZTÉSI
BANKOK KLÍMAVÉDELMI FINANSZÍROZÁSAI
CLIMATE FINANCE ACTIVITIES OF THE MULTILATERAL
AND BILATERAL DEVELOPMENT BANKS**

DOI: 10.25116/kozelitesek 2022.1.4

Absztrakt

A multilaterális fejlesztési pénzüintézetek hiánypótló és multiplikátor szerepet töltenek be a világgazdaságban. A diszparitások modell alapján működő multilaterális fejlesztési bankok – mint például, a Világbank, az Ázsiai Fejlesztési Bank, az Afrikai Fejlesztési Bank – a legkevésbé fejlett államok esetében sokszor a gazdasági és szociális kohéziót elősegítő projektek csaknem kizárólagos finanszírozói. A paritásos modell alapján működő multilaterális fejlesztési bankok, mint például az Európai Beruházási Bank és az Északi Beruházási Bank, mindenekelőtt a saját tagállamaik gazdasági és szociális kohézióját segítő beruházásokat finanszírozzák. Az európai bilaterális fejlesztési bankok szintén hiánypótló, üzletgeneráló szerepet töltenek be a fejlődő országok gazdasági életében. Beruházásaik ösztönzőleg hatnak a külföldi és belföldi magánvállalkozások beruházásaira, így multiplikátor szerepet töltenek be az adott fejlődő gazdaságban. Jóformán valamennyi multi- és bilaterális fejlesztési pénzüintézet esetében érzékelhető a nagyfokú strukturális, klímabankká történő átalakulás. E bankoknak deklarált célja, hogy komoly finanszírozó szerepet töltsenek be az igazságos átmenet biztosításában azon régiók számára, amelyeket leginkább sújtanak az éghajlatbarát és környezeti szempontból fenntartható gazdaság érdekében hozott intézkedések.

Kulcsszavak: multilaterális és bilaterális fejlesztési pénzüintézetek, klímabank, igazságos átmenet, Párizsi Megállapodás, klímaalkalmazkodást és üvegházhatású gázok kibocsátáscsökkentését célzó beruházások, megújuló energiaforrások

Abstract

The multilateral development financial institutions play a supplementary and multiplication role in the world economy. Multilateral development banks – like the World Bank Group, Asian Development Bank, African Development Bank – working upon the disparity model, fulfil the role of the almost exclusive financial institution financing the economic and social cohesion of the least developed countries. Development banks working according the parity model – like the European Investment Bank and the Nordic Investment Bank – finance decisively their own member states. The European bilateral development financial institutions play also a supplementary and business-generating role in the economies of the developing coun-

²⁹ főiskolai tanár, nemzetközi gazdálkodás szakfelelős – Wekerle Sándor Üzleti Főiskola

³⁰ főiskolai tanár, tudományos rektorhelyettes – Wekerle Sándor Üzleti Főiskola

tries. Their investments stimulate the domestic and foreign private companies to invest, so these banks work as multiplier. We can establish a crucial structural transformation process to a climate bank almost in all of these multi- and bilateral development banks. The declared goal of these banks is to finance the just transition in those regions that are mostly hit by the measures made for a climate friendly sustainable economy.

Keywords: multilateral and bilateral financial institutions, climate bank, just transition for all, Paris Agreement, climate adaptation and mitigation finance, renewable energy sources

Bevezetés

A multilaterális fejlesztési pénzüintézetek olyan nemzetállamok által alapított, nemzetek feletti szervezetek, amelyek részvényesei maguk a nemzetállamok. Ezeknek a nemzetközi pénzüintézeteknek meghatározó közös feladata a részvevő tagállamok gazdasági és társadalmi fejlődésének elősegítése projektfinanszírozásaikon keresztül. A multilaterális fejlesztési bankok jelentős szerepet töltenek be a nemzetközi tőkepiacon, ahol beszerzik a különböző finanszírozásaikhoz szükséges forrásokat. A meghatározó multilaterális fejlesztési bankok között találjuk a Világbank csoportot, az Európai Beruházási Bankot, az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankot, az Afrikai Fejlesztési Bankot, az Ázsiai Fejlesztési Bankot, az Ázsiai Infrastrukturális Fejlesztési Bankot, az Iszlám Fejlesztési Bankot, az Inter-Amerikai Fejlesztési Bankot, valamint az Új Fejlesztési Bankot (Net 1, 15.).

A multilaterális fejlesztési bankok (MFB) kiemelkedő szerepet játszanak a fejlődő országok klímavédelmi és károsanyagkibocsátást csökkentő beruházásainak finanszírozásában. A multilaterális fejlesztési bankok éppen most változtatják meg az országbesorolásra vonatkozó metodológiájukat. A Világbank négy jövedelmi csoportra osztja a világ gazdaságait. Az egy főre eső amerikai dollárban számított bruttó nemzeti jövedelem (GNI) képezi az országok besorolásának alapját, amelyet minden évben felülvizsgálunk. Az éves felülvizsgálatra amiatt van szükség, mivel az egyes országok gazdasági növekedése, inflációja, valutájuk árfolyama, valamint a népesség növekedése befolyásolják a bruttó nemzeti jövedelem alakulását.

Az alábbiakban sorolom fel a Világbank által meghatározott, az egy főre eső GNI-n alapuló négy jövedelmi csoportot (2021. július):

Országcsoport	1 főre eső GNI mértéke (USD)
1. alacsony jövedelmű országok:	kevesebb, mint 1.046,- USD
2. alsó-közép jövedelmű országok:	1.046,- és 4.095,- USD között
3. felső-közép jövedelmű országok:	4.095,- és 12.695,- USD között
4. magas jövedelmű országok:	12.695,- USD felett (Net 2)

Az alacsony jövedelmű országok közé tartozik például Afganisztán (500,- USD), Eritrea (600,- USD), Etiópia (890,- USD). Haiti és Tádzsikisztán a maga 1.250,- USD, valamint 1.060,- USD 1 főre eső GNI jö-

vedelmével az alsó-közép jövedelmű országok csoportjába tartozik. Mauritius (10.230,- USD) és Románia (12.570,- USD) a felső-közép jövedelmű országok csoportjába tartozik. A magas jövedelmű országok csoportjába tartozik pl. Horvátország (14.190,- USD), Magyarország (16.010,- USD), Németország (47.060,- USD) és Dánia (63.070,-USD).

A BRICS országok (Brazília, Oroszország, India, Kína, Dél-Afrikai Köztársaság) által alapított Új Fejlesztési Bankot (New Development Bank) leszámítva valamennyi multilaterális fejlesztési bank összeállította már a 2020-at követő időszakra vonatkozó klímafinanszírozási tervét. Az új célszámok alapján megállapítható, hogy a klímavédelmi projektek finanszírozása továbbra is a nemzetközi fejlesztési bankok legfőbb célkitűzései közé tartozik.

1. táblázat: A multilaterális fejlesztési bankok klímavédelmi finanszírozásokra vonatkozó célkitűzései:

MDB	2020. évi célkitűzések	2020 utáni időszakot érintő célkitűzések
Afrikai Fejlesztési Bank	a jóváhagyott hitelügyletek 40%-a	legalább 25 milliárd USD 2020 és 2025 között
Ázsiai Fejlesztési Bank	6 milliárd USD 2020-ban	80 milliárd USD 2019 és 2030 között, az egyes projektek 75%-a
Ázsiai Infrastrukturális Fejlesztési Bank	n. a.	2025-ig a kihelyezett hitelek 50%-a (éves szinten 10 milliárd USD elérése a cél 2025-ig)
Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank	20 milliárd USD összeg 2016 és 2020 között	a kötelezettségvállalások 50%-a klímavédelmi finanszírozásokra irányul 2025-ig
Európai Beruházási Bank	20 milliárd USD 2016 és 2020 között, a hitelkihelyezések legalább 25%-a	2025-re a banki finanszírozások 50%-át a klímavédelem szolgálatába állítják; 1 trilliárd EUR összeget bocsátanak 2021–2030 között a klímavédelem finanszírozására
Iszlám Fejlesztési Bank	n. a.	2025-re az éves finanszírozások 35%-a a klímavédelmet szolgálja
Inter-Amerikai Fejlesztési Bank	2020-ra a kötelezettségvállalások 25–30%-a	2021–2024 között a finanszírozások legalább 30%-a a klímavédelmet szolgálja
Új Fejlesztési Bank	n. a.	n. a.
Világbank csoport	2020-ig az éves kötelezettségvállalások 20%-a	2021–2025 között a kötelezettségvállalások 35%-a

Forrás: Net 3: <https://www.wri.org/insights/mdb-climate-finance-joint-report-2020> 4. o.

1. A multilaterális fejlesztési bankok klímaváltozás elleni finanszírozásainak csoportosítása

A következőkben ismertetem a multilaterális fejlesztési bankok klímaváltozás elleni finanszírozásainak megbontását **az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentését célzó, valamint környezetvédelmi adaptációra irányuló** finanszírozások szerint. Először is azonban definiálni kell a két különböző finanszírozási csoportot. Az üvegházhatású gázok csökkentésének célja, hogy stabilizálni lehessen a klímarendszert, valamint a *Párizsi megállapodás*ban rögzített hosszútávú hőmérsékleti célokat. A megállapodásban előírtaknak megfelelően az EU tagállamai 2020 vége előtt benyújtották hosszú távú kibocsátáscsökkentési **stratégiájukat** és **aktualizált éghajlat-politikai terveiket**, és vállalták, hogy az uniós kibocsátásokat 2030-ig az 1990-es szinthez képest legalább 55%-kal csökkentik. **2050-re az EU az első klímasemleges gazdasággá és társadalommá** kíván válni. A klímaváltozás csökkentését kitűző tevékenységek három kategóriába oszthatók:

1. A nagyon alacsony üvegházhatású gázkibocsátással járó tevékenységek finanszírozása, amelyek összhangban vannak a *Párizsi megállapodás* hosszútávú hőmérsékleti célkitűzéseivel. A megújuló energiaforrások használata kimagasló prioritásnak számít ezen a területen.
2. Olyan átmeneti tevékenységek finanszírozása, amelyek ugyan még részei az üvegházhatású gázokat kibocsátó rendszereknek, de már komoly jelentőséggel bírnak a klímavédelmi átmenet biztosításában, a klímasemleges gazdaság megteremtésében. Ezen a területen a legfőbb célkitűzés a fosszilis energiát használó termelőágazatok energiahatékonyságának javítása közvetlen és közvetett módon.
3. Nagyon fontos feladat az alacsony károsanyagkibocsátású termelési technológiák fejlesztésének elősegítése (Net 4, 4.).

A multilaterális fejlesztési bankok, valamint a nemzetközi Fejlesztéseket Finanszírozók Klubja olyan megközelítési módokon dolgoznak, amelyekkel még jobban összhangba lehet hozni az egyes finanszírozási módokat a *Párizsi megállapodás*ban meghatározott célokkal. A klímaváltozás csökkentésének teljesítési kritériuma nem jelenti minden esetben azt, hogy az összhangban van az adott ország alacsony CO₂ kibocsátásra vonatkozó fejlesztési céljaival. Például egy vízerőműépítési projekt megfelel az üvegházhatású gázok csökkentésére vonatkozó kritériumnak, viszont a csapadékmennyiség következő évekre prognosztizált csökkenése okozta villamosenergia-kimaradások miatt nincs összhangban az adott ország klímaváltozással összefüggő ellenállóképességének erősítésével. A nemzetközi fejlesztési bankok nem finanszíroznak fosszilis energiaforrások felkutatásával, kitermelésével, feldolgozásával, tárolásával, szállítmányozásával, cseppfolyósításával, majd újra gázosításával és kőolajfeldolgozással összefüggő tevékenységeket. A hulladékföldgáz felhasználása, valamint a földgáz-infrastruktúrából veszendőbe menő földgáz csökkentését szolgáló beruházások

kivételt képeznek ez alól. A folyamatos erdőirtásokat eredményező projektek finanszírozása szintén nem megengedett.

A multilaterális fejlesztési bankok kimagasló szerepet töltenek be a fejlődő országok **klímaváltozáshoz való alkalmazkodásának finanszírozásában**. Az ENSZ Éghajlatváltozási Kormányközi Testülete (IPCC) a következő meghatározást adja az adaptációra: **Az adaptáció egy olyan korrekciós folyamat, amely az éppen aktuális klímavédelmi célok elérését szolgálja** (Net 1, xiii). A társadalmi rendszerekben az adaptációs intézkedések a különböző fenyegetéseket próbálják visszaszorítani és a kedvező lehetőségeket kiaknázni. A természettel összefüggő rendszerekben az emberi beavatkozás elősegítheti az elérni kívánt klímavédelmi célok megvalósítását. Az ENSZ szakosított szervezete társadalmi, gazdasági és környezetvédelmi rendszerek teljesítőképességeként írja le az ellenállóképesség fogalmát, amellyel fel lehet venni a harcot a veszélyes helyzetekkel, tendenciákkal, és megfelelő választ találni az eredeti állapot fenntartására, valamint erősíteni lehet az adaptációs készséget és a transzformációt (Net 1, xv). Tizenkét nemzetközi fejlesztési bank vállalt kötelezettséget arra, hogy arányosan növelik az adaptációs finanszírozások mértékét a pénzügyi intézetek klímavédelmi akcióinak önkéntes öt alapelve alapján. A Nemzetközi Fejlesztésfinanszírozási Klub tagjai megállapodtak abban, hogy a klímavédelmi finanszírozásokat nem járulékos módon végzik, hanem valamennyi finanszírozott projektet a klímaváltozás megállítását a fókuszba állítva vizsgálnak.

2. A multilaterális fejlesztési bankok klímafinanszírozási műveleteinek elemzése

A multilaterális fejlesztési bankok (MFB) 2019. évi közös jelentésükben arról számoltak be, hogy a 2025-ig tartó hat éves időszak alatt legalább 65 milliárd USD összeget fordítanak klímavédelmi beruházásokra, amelyekből 50 milliárd USD közvetlenül az alacsony és közepes jövedelmű tagországokba irányul. Ezen túlmenően 110 milliárd EUR társfinanszírozás is kapcsolódik a multilaterális fejlesztési bankok forrásaihoz, amelyből 40 milliárd USD összeg a magángazdaságból érkezik (Net 5, 3.).

A nemzetközi fejlesztési bankok két különböző csoportra osztják a klímavédelemmel összefüggő finanszírozásokat, az egyik csoportba a klímaváltozáshoz való alkalmazkodást elősegítő projektek, míg a másikba a klímaváltozás mértékének csökkentését célzó projektek tartoznak. Az MFB bankok klímavédelmi finanszírozásai az olyan saját és a bankok által igénybe vett köz-, illetve magánforrásokból származó pénzügyi forrásokon nyugszanak, amelyeket a klímavédelemhez való alkalmazkodás előmozdítására, valamint a klímaváltozás mérséklésének érdekében használnak fel.

A multilaterális fejlesztési bankok pénzügyi tevékenységének elemzésekor nagyon fontos megemlíteni, hogy a multilaterális fejlesztési bankok (MFB-k) két csoportját különböztethetjük meg. A multilaterális fejlesztési bankok részvényesei általában szuverén nemzetállamok. Ezeket a bankokat a paritásos és a diszparitásos modellek szerint csoportosítom. Azok a multilaterális fejlesztési bankok tartoznak a paritásos modellbe, ahol az adott bank tulajdonosai, részvényesei és a bank adósai

nagyjából fedik egymást. Az Európai Beruházási Bankot (EIB) és az Északi Beruházási Bankot említhetnénk mint a legjobb példákat az ilyen típusú MFB-kre. Az EBB mint az Európai Unió politikailag irányított bankja finanszírozásának mintegy 80%-át az EU tagállamainak nyújtja. A másik csoport, amely a diszparitási modell szerint működik, olyan MFB-eket foglal magában, amelyek részvényesei és adósai általában egyáltalán nem azonosak. A Világbankcsoport, az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank, az Ázsiai Fejlesztési Bank és az Afrikai Fejlesztési Bank a legjobb példák erre a csoportra. E bankok fő részvényesei, mint például az USA, Japán stb. nem fordulnak ezekhez a bankokhoz hitelekért és bankgaranciákért.

2. táblázat: a multilaterális fejlesztési bankok klímavédelmi finanszírozásai az alacsony és közepes, valamint magas jövedelmű országok szerinti bontásban, 2019 (millió USD)

multilaterális fejlesztési bankok	alacsony és közepes jövedelmű országok (millió USD)	magas jövedelmű országok (millió USD)
Világbank Csoport	18 437	369
IsDB	464	2
IDBG	4 417	540
EIB	3 558	18 100
EBRD	3 923	1 079
ADB	7 068	5
AfDB	3 600	0
Total:	41 467	20 095

Forrás: Joint report on multilateral development banks jelentés (2019, 6.) alapján saját szerkesztés

A táblázat egyértelműen azt mutatja, hogy az Európai Beruházási Bank az úgynevezett „paritásos modellnek” megfelelően elsősorban saját tagországait finanszírozza. Az EBB klímavédelmi finanszírozásának 16,42%-a irányul csupán az alacsony és közepes jövedelmű gazdasággal rendelkező partnerországokba. A diszparitációs modellhez tartozó multilaterális fejlesztési bankok közül a Világbank-csoport az, amely a legtöbb klímavédelmi finanszírozást biztosítja az alacsony és közepes jövedelmű gazdaságok számára.

3. táblázat: a multilaterális fejlesztési bankok klímavédelmi finanszírozásai magán- és közberuházások szerinti bontásban, 2019 (millió USD)

multilaterális fejlesztési bankok	alacsony és közepes jövedelmű országok (millió USD)		magas jövedelmű országok (millió USD)		klímavédelmi beruházások összesen (millió USD)	
	magánberuházás	közberuházás	magánberuházás	közberuházás	magánberuházás	közberuházás
AfDB	1 197	2 403	0	0	1 197	2 403
ADB	504	6 564	0	5	504	6 569
EBRD	2 252	1 672	1 077	2	3 329	1 674
EIB	927	2 631	6 899	11 201	7 826	13 832
IDBG	1 000	3 418	348	193	1 348	3 611
IsDB	0	464	0	2	0	466
WBG	3 378	15 059	263	105	3 641	15 164
Összesen:	9 258	32 211	8 587	11 508	17 845	43 719

Forrás: Joint report on multilateral development banks jelentés (2019, 13.) alapján saját szerkesztés

A hitelfelvevők típusát bemutató táblázat pontosan mutatja, hogy az Európai Beruházási Bank (EBB) nagy hangsúlyt fektet a magas jövedelmű gazdaságok magánszektorának finanszírozására (36%). Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) és az Afrikai Fejlesztési Bank szintén döntő szerepet játszik az alacsony és közepes jövedelmű gazdaságok magánszektorának klímavédelmi finanszírozásában (66,5% – 33,25%). A Világbank-csoport klímavédelmi finanszírozásában a magánszektor részesedése mindössze 19,36%.

4. táblázat: a multilaterális fejlesztési bankok klímavédelmi finanszírozásai adaptáció és környezetszennyezés-csökkentés szerinti bontásban, 2019 (millió USD)

multilaterális fejlesztési bankok	alacsony és közepes jövedelmű országok			magas jövedelmű országok			klímavédelmi beruházások összesen (USD millió)		
	adaptáció	üveg-házhatású gázok csökkentése	MFB klímafinanszírozás	adaptáció	üveg-házhatású gázok csökkentése	MFB klímafinanszírozás	adaptáció	üveg-házhatású gázok csökkentése	MFB klímafinanszírozás
AfDB	2 016	1 584	3 600	0	0	0	2 016	1 584	3 600
ADB	1 531	5 537	7 068	5	0	5	1 536	5 537	7 073

EBRD	569	3 354	3 923	13	1 066	1 079	582	4 420	5 002
EIB	387	3 170	3 558	584	17 517	18 100	971	20 687	21 658
IDBG	1 887	2 531	4 417	31	509	540	1 918	3 040	4 958
IsDB	217	247	464	1	1	2	218	248	466
WBG	7 329	11 108	18 437	368	1	369	7 697	11 109	18 806
Total	13 936	27 531	41 467	1 002	19 094	20 095	14 938	46 625	61 563

Forrás: Joint report on multilateral development banks jelentés (2019, 11.) alapján saját szerkesztés

Egyértelmű tény, hogy az Európai Beruházási Bank (EBB) vezető szerepet játszik a magas jövedelmű gazdaságokban az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és az éghajlatváltozás hatásainak enyhítése terén nyújtott finanszírozásban. A másik nagy szereplő ezen a területen az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD), amely a fejlett világban nyújt klímavédelmi finanszírozást. Az alacsony és közepes jövedelmű gazdaságokban működő MFB-k klímavédelmi finanszírozása túlnyomórészt (66,3%) az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére koncentrál. A diszparitások modellnek megfelelő MFB-k közül a legnagyobb szereplő a Világbank-csoport, amely a fejlődő világban az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére összpontosít.

5. táblázat: a multilaterális fejlesztési bankok klímavédelmi finanszírozásai régiók szerint, 2019
(millió USD)

régió	alacsony és közepes jövedelmű országok	magas jövedelmű országok	Összesen
Közép-Ázsia	1 492	0	1 492
Kelet-Ázsia	6 497	6	6 503
EU	322	18 639	18 961
Európa (nem EU)	4 220	73	4 293
Latin-Amerika és Karib térség	7 226	659	7 885
Közél-Kelet és Észak-Afrika	3 919	267	4 186
Dél-Afrika	8 251	0	8 251
Szub-szaharai régió	7 380	0	7 380
multi-régió	2 160	452	2 612
Összesen:	41 467	20 096	61 563

Forrás: Joint report on multilateral development banks jelentés (2019, 15.) alapján saját szerkesztés

A táblázatból jól kiolvasható, hogy a MFB-k klímavédelmi finanszírozásának mintegy kétharmadát (67,35%) a világ fejlődő országaiban használják fel. Az Európai Unió tagországai a magas jövedelmű gazdaságoknak szánt források 92,74%-át használják fel. A teljes éghajlatváltozás ellen ható finanszírozás 30,79%-át az EU tagországokban használják fel. A második régió, amely az éghajlat-pénzügyi alapokat használja, Dél-Afrika.

3. Az Európai Fejlesztésfinanszírozási Pénzintézetek (European Development Finance Institutions)

A fejlesztésfinanszírozási pénzintézetek (FFP) részvényesei legtöbb esetben nemzetállamok. Ezek a fejlesztésekre szakosodott pénzintézetek az alacsony és közepes jövedelmű államok magángazdaságainak munkahelyteremtést és fenntartható gazdasági növekedést eredményező projektjeit finanszírozzák, amelyekkel hozzájárulnak az ENSZ fenntartható fejlesztési céljainak megvalósításához. Ezeknél a pénzintézeteknél feltétlenül meg kell említeni a tanácsadási tevékenységüket is. Ezek a specializált pénzintézetek bilaterális és multilaterális szervezetek lehetnek. Míg a bilaterális fejlesztési pénzintézetek kormányaik külföldi fejlesztési és együttműködési politikáját szolgálják, multilaterális társaik a nemzetközi pénzügyi intézetek magángazdaságot finanszírozó karjaiként működnek. E pénzintézetek pénzügyi forrásai hazai, vagy nemzetközi fejlesztési alapokból származnak, vagy pedig állami garancia biztosítja hitelképességüket (Net 6).

Az Európai Fejlesztésfinanszírozási Pénzintézetek tizenöt európai bilaterális fejlesztési pénzintézetet tömörítenek magukban, amelyeket a következőkben sorolunk fel: belga BIO befektetési Társaság, brit CDC Csoport, spanyol Cofides Pénzintézet, német KFW csoport, finn Finnfund Ipari Együttműködés Fejlesztési Bank, holland FNO Fejlesztési Bank, dán IFU fejlődő országokra specializálódott Fejlesztési Alap, norvég Norfund Befektetési Alap, osztrák oeEB Fejlesztési Bank, francia Proparco Gazdasági Együttműködési Társaság, svájci SIFEM Feltörekvő Piacok Befektetési Alap, olasz Simest & CDP Fejlesztési Pénzintézet, portugál Sofid Fejlesztési Pénzintézet, svéd Swedfund Fejlesztési Pénzintézet (Net 7). A nyugat-európai bilaterális fejlesztési pénzintézetek befektetési portfóliója 43,8 milliárd EUR összegre rúgott 2020-ban. A nyugat-európai országok a bilaterális fejlesztési pénzintézeteket a második világháborút követően kezdték el megalapítani azzal a céllal, hogy erősítsék a magángazdaság fejlődő országokban történő beruházásait. A tizenöt európai fejlesztési pénzintézet 2020. november 5-én fogadta el a klíma- és energiafinanszírozásról szóló nyilatkozatot. Az európai FFP-k 2015 és 2020 között 8 milliárd EUR összeget fordítottak az alacsony és közepes jövedelmű országok klímavédelmi beruházásaira.

Az FFP-k klíma- és energiafinanszírozásról szóló nyilatkozatának hat pontja:

1. A pénzügyintézetek összhangba hozzák az új kötelezettségvállalásaikat a Párizsi megállapodásban foglaltakkal, és a finanszírozási portfóliójukat úgy alakítják, hogy legkésőbb 2050-re az egyes projektek üvegházhatású gázkibocsátása nullára csökkenjen.
2. A pénzügyintézetek kizárják a kőszén és kőolaj alapú projektek finanszírozását, és a többi fosszilisenergia-projektet is kivezetik fokozatosan 2030-ig a Párizsi megállapodásnak megfelelően.
3. A pénzügyintézetek nagy hangsúlyt helyeznek klímafinanszírozásaiknál arra, hogy minél jobban mobilizálni tudják a piaci szektor pénzügyi forrásait.
4. A pénzügyintézetek tanácsadást nyújtanak ügyfeleik számára a Párizsi megállapodásban meghatározott kritériumokkal összhangban lévő projektek támogatása, a zöld beruházások növelése, a klímavédelmi adaptáció, valamint az alacsony CO₂ kibocsátású gazdaságra történő igazságos átmenet biztosítása érdekében.
5. A pénzügyintézetek a magasfokú nemzetközi sztenderdeknek megfelelően teszik közzé a klímavédelemmel kapcsolatos finanszírozásaikat.
6. A pénzügyintézetek valamennyi munkafolyamatukba integrálják a klímavédelmi irányelveket, valamint a kapcsolódó kockázatkezelési folyamataikat (Net 8).

4. A Német Újjáépítési Hitelintézet (Kreditanstalt für Wiederaufbau) bemutatása

Az Európai Fejlesztésfinanszírozási Pénzügyintézetek közül azért esett a választásunk a Német Újjáépítési Hitelintézetre (KfW), mivel egy olyan nemzeti szinten működő fejlesztési bankról van szó, amely korszakalkotó érdemeket szerzett a német fejlesztéspolitika finanszírozásában, és mindemellett aktív szerepet játszik a fejlődő világ országai szociális és gazdasági kohéziójának erősítésében. A KfW bankcsoport olyan innovatív finanszírozási módokat vezetett be, mint például a középosztályra, azaz a kis- és középvállalkozásokra szabott pénzügyi termékek, amelyek megalapozták a német gazdaság és hazai ipar tartós versenyképességét mind belföldön, mind a külföldön. A német egység, a volt szocialista keleti tartományok gazdasági felzárkóztatásának területén szintén elévülhetetlen érdemeket szerzett a pénzügyintézet különböző finanszírozási konstrukcióival. A KfW fejlesztési bank kkv szektorra szabott finanszírozásának gyakorlatát a multilaterális fejlesztési pénzügyintézetek is átvették, felismerve a tényt, hogy a munkavállalók többségét foglalkoztató, tőkehiányos, és ebből fakadóan technológiai lemaradásban lévő kkv szektorral nem lehet versenyképes gazdaságot kialakítani.

A Német Újjáépítési Hitelintézetet 1948. november 18-án alapították meg a szövetségesek támogatásával. A bank létrehozásának elsődleges célja, amit a neve is fémjelez, a II. világháború embertelen pusztításainak helyreállítása, a termelőágazatok újrarendezése volt. A világháború következtében a német lakásállomány negyede, az ipari létesítmények ötöde teljesen megsemmisült, és nyolcmillió német menekült érkezett a nyugati hatalmak ellenőrzése alá tartozó három nyugatnémet zóná-

ba a keleti tartományokból is a közép-kelet-európai országokból. A tevékenységét ténylegesen 1949. január 2-án megkezdő, 1 millió DM-mel létrehozott Újjáépítési Hitelintézet volt a háború után az első német állami bank. A megalakítást követő években a bank elsődleges forrása a Marshall-segély, hivatalos nevén Európai Újjáépítési Program (ERP) volt. Az Egyesült Államok legnagyobb szabású segélyprogramja a II. világháborút követő nyugat-európai gazdasági fellendülés alappilléreinek számít, amely megmentette Nyugat-Európát a kommunista diktatúrától. A Marshall-segély Németország szempontjából különös jelentőséggel bírt, mivel egybeesett a gazdasági újjáépítés konszolidációjával és az ország világgazdaságba történő reintegrációjával (Net 9).

A bank finanszírozási politikája a megalakulását követő első években az energiaellátás biztosítására, a lakásépítésre és az exportfinanszírozásra irányult.

Nyugat-Németországban 1950-ben minden tízedik lerombolt házat a KfW kedvezményes kamatfeltételek mellett nyújtott hiteleiből építették újjá. A bank a kezdetektől fogva finanszírozta a bányászat, az acélipar, valamint az elektromos áramtermelők beruházásait.

A nagyfokú iparosítás beindításának köszönhetően a német mezőgazdaság is a legjelentősebb hitelfelvevők között található a maga 20%-os részarányával. A bank 1950-ben indította el az exportfinanszírozó tevékenységét, amely a későbbiekben a legnyereségesebb, legfontosabb alaptevékenységévé vált.

Az 1970-es évek olajválságai a finanszírozási stratégia jelentős átszabására készítették a bankot. A megváltozott körülmények és a nemzetközi versenyben való helytállás miatt új jelszavakat tűzött zászlajára, így az energiatakarékos, költséghatékony és innovatív termelést.

A KfW 1971-ben indította útjára a középosztályt támogató új finanszírozási termékét. A középosztály-programnak az volt az elsődleges célja, hogy a belföldi beruházásfinanszírozást kiterjesszék a kis- és középvállalkozásokra is a nagyvállalatoknak nyújtott kamatfeltételek mellett (Net 10). A banki finanszírozás ez irányú elmozdulása teljes mértékben leképezte az Európai Beruházási Bank globális kölcsön (globalloan) stratégiáját, amelyet szintén a 70-es évek olajválságai indukáltak azzal, hogy a fordista, nyersanyagigényes tömegtermelésről gazdasági megfontolások miatt mindinkább át kellett térni az innovatív, nyersanyag-takarékos, diverzifikált termelésre, egyre nagyobb teret engedve a szolgáltató szektornak.

Az exportfinanszírozás területén leginkább a Németországban előállított és külföldön értékesített erőművek, hajók és repülőgépek gyártása és kereskedelme állt a középpontban.

4.1. A német egyesülés finanszírozása

1990-ben Nyugat- és Kelet-Németország egyesítésével újabb újjáépítési szakasz kezdődik Németország életében. A 90-es évek közepéig éves szinten a teljes belföldi gazdaságfejlesztő beruházások 70%-a keleti tartományokba irányult. Az országegyesítést követő években 2015. augusztus 31-ei állás szerint 194 milliárd EUR vándorolt a keleti tartományokba, amely finanszírozások nagyságát mi

sem támasztja jobban alá, mint hogy a Marshall segély keretén belül Németország átszámítva 1,7 milliárd EUR támogatást kapott 1949 és 1953 között (Net 11).

2003-ig a keletnémet tartományok területén több mint 3,6 millió lakásfelújítást finanszíroztak a KfW kedvezményes hiteleivel. A csúcspont 1990-ben volt, amikor százezer darab kölcsönt hagytak jóvá. Mindent egybevetve ez volt a világ legjelentősebb lakásfelújítási finanszírozási programja.

A bank keleti tartományok középosztályára fókuszáló finanszírozásainak az volt a célja, hogy a meglévő kis- és közepes méretű cégeket juttassa kedvezményes forrásokhoz. A Deutsche Ausgleichsbank (DtA) koncentrált az újonnan létrejövő vállalatok támogatására. A KfW az 1990-es évek során több mint 50 milliárd EUR-t költött kis- és középvállalkozások alapítására, fejlesztésére a keleti tartományok területén. A kölcsönök révén 2,5 millió munkahelyet sikerült létrehozni, vagy megtartani.

Az 1990-es évek elején a bank legnagyobb számító, átszámítva 3,9 milliárd EUR összegű projektjét a szovjet hadsereggel bonyolította, amelyből negyvenötezer lakást és két házigyárat építettek Oroszországban és egyéb tagköztársaságokban.

A KfW bankcsoport jelenlegi stratégiája kiemelt hangsúlyt helyez a kis- és középvállalkozások, a középosztály finanszírozására. Ezt a következő eszközökkel végzi a bank: részesedésvásárlás, kereskedelmi bankoknak nyújtott, refinanszírozást célzó globális kölcsönök és a hitelköltségek csökkentése. A kereskedelmi bankoknak folyósított globális kölcsönök az Európai Beruházási Bankhoz hasonlóan nagyon sikeresek és keresettek.

A KfW finanszírozási stratégiája leképezi az uniós irányelveket, és az unió gazdaságfejlesztési célkitűzéseit vallja magáénak, úgymint az oktatás, továbbképzés, valamint a megújuló energiaforrások támogatását. A klímaváltozás hatására és a több évtizedes tapasztalatokra alapozva a bank nagyon jelentős szerepet vállal a klímaváltozás feltartóztatása és a német klímavédelmi célok megvalósítása érdekében, s gyorsan kivívta magának az 1. környezetvédelmi bank elnevezést, amely aspektus valamennyi finanszírozott területen igen fontos. 2007-ben a fejlesztési források 20%-át a környezetvédelemre fordították.

A fejlődő országok relációjában is nagy változás ment végbe a bank életében. A korábbi nagy presztízsű beruházásokról egyre inkább az olyan projektekre tevődik át a hangsúly, amelyek hosszú távon biztosítják az adott társadalom gazdasági és szociális helyzetének javítását. A fejlődő országokat tekintve a finanszírozások elsősorban a pénzügyi rendszerre, az egészségügyre és oktatásra, valamint a környezetvédelemre irányulnak.

4.2. Exportfinanszírozás

Az exportfinanszírozás a bank legrégebbi tevékenységei közé tartozik. Mivel a német kereskedelmi bankok az 50-es években csak rövid távú finanszírozást biztosítottak, a KfW bankra hárult a feladat, hogy közép- és hosszútávú hiteleket biztosítson az exportra termelő vállalatoknak. A 60-as évek ele-

jén a német szállítók hitelezése volt a legáltalánosabb. Az exportra termelő cégek hitelt kaptak, így át tudták hidalni a termelés és a leszállított berendezések vételárának kiegyenlítése közti időszak likviditási nehézségeit.

Az ipari berendezések exportja nemzetgazdasági szempontból különösen fontos volt Németország számára, így a KfW bank exportfinanszírozásai különösen jelentős szerepet töltek be.

A szállítói hitelek mellett hamarosan megjelentek a közvetlenül a külföldi importőr beszerzéseit finanszírozó hitelek. A 60-as évek végére a külföldi importőrök finanszírozása jószerével teljesen kiszorította a német szállítók hitelezését.

A német gazdaság megerősödését követően a KfW bank finanszírozási palettája kibővült a nyersanyagkitermeléssel is. A bank olyan kitermeléssel kapcsolatos projekteket is finanszírozott, amelyekben nem volt német részesedés, viszont a német ipar ellátásbiztonsága szempontjából nélkülözhetetlenek voltak.

A 70-es, 80-as években megötszöröződött az exportfinanszírozás volumene. A KfW hitelkeretszerződéseket kötött a külföldi külkereskedelmi bankokkal, hogy a külföldi kis- és középvállalkozások számára történő szállítások finanszírozása biztosított legyen. Ez a konstrukció az Európai beruházási Bank globális hiteleinek leképeződése. A bank így újabb kiszolgálható célcsoportot tudott szerezni a német ipar számára. Az exportfinanszírozás legfajsúlyosabb iparágai ebben az időszakban a repülőgép- és hajógyártás, valamint az energetika voltak (Net 12).

4.3. A KfW bankcsoport klímavédelmi beruházásai

Az állami hitelintézet a német szövetségi kormány megbízásából 2013 és 2018 között nagyságrendileg 23,6 milliárd EUR összeggel finanszírozott klímavédelmi projekteket. Az újonnan jóváhagyott projektek fele a klímavédelmet célozza, ami egyike lett a fejlesztési bank legfontosabb célkitűzéseinek. A klímavédelem szempontjából a legfontosabb a megújuló energiaforrásokat előállító infrastruktúra kiépítése és az energiahatékonyság erősítése. A banknak jelentős a szerepe a magán pénzügyi források mobilizálásában a környezetvédelmi projektek finanszírozásához.

A fejlődő országok vannak gyakorta leginkább kitéve a klímaváltozás viszontagságainak. A KfW bankcsoporton belül a KfW Fejlesztési Bank zömében olyan állami infrastrukturális projekteket finanszíroz a fejlődő világban, amelyek ellenállóbbá teszik a lakosságot a klímaváltozással szemben. A DEG elnevezésű leányvállalat üzleti tanácsadást biztosít a fejlődő országokban befektetni kívánó magánvállalkozások számára. A KfW IPEX leánybank a német vállalkozásoknak nyújt projekt-, valamint exportfinanszírozást. A bank mindemellett mezőgazdasági, vidékfejlesztési és katasztrófavédelemmel összefüggő beruházásokat is finanszíroz.

Németország az évszázad közepére klímasemleges országgá szeretne válni. Az ambiciózus célkitűzés jelentős átalakítást követel meg minden egyes gazdasági szektorban. 2045-ig éves szinten át-

lagosan 191 milliárd EUR összegben kell klímavédelmi beruházásokat megvalósítani, ami a német GDP 5,2%-át teszik ki. A fejlesztési bank által készített tanulmány szerint a szükséges klímavédelmi beruházások legnagyobb része, 2,1 billiárd EUR a közlekedési szektorra jut. A második legnagyobb finanszírozási terület az energiaszektor 840 milliárd EUR finanszírozási igénnyel. A magánháztartások klímavédelmi finanszírozási igénye 636 milliárd EUR összeget tesz ki, amelyből 254 milliárd EUR a klímasemleges lakóházak biztosítása. A német ipar területén megvalósítandó klímavédelmi beruházások 620 milliárd EUR összegre rúgnak. A kereskedelmi és szolgáltatási szektor területén 237 milliárd összeget tesz ki a klímavédelmi beruházások volumene (Net 13).

A grandiózus beruházási összeg előteremtéséhez természetesen az állami források mellett szükség van a magántőke bevonására is. Az államigazgatásnak kettős funkciója van ebből a szempontból, először is példát kell mutatnia a közintézmények és a tömegközlekedés energiatakarékossá tétele területén, másodsorban pedig meg kell teremtenie a keretfeltételeket a magántőkeberuházások integrációjára.

5. Következtetések

A multilaterális és bilaterális fejlesztési pénzügyi intézetek megemelték a klímavédelmi finanszírozásaik mértékét, a fejlesztésfinanszírozási folyamataikat pedig összhangba hozták a *Párizsi megállapodás*ban foglaltakkal. A bankok az intézményi céljaik, valamint a kockázatkezelési eljárásrendjük meghatározásakor figyelembe veszik a klímaügyi sérülékenység kritériumát, valamint hiánypótló és üzletgeneráló szerepkörüknel fogva strukturált finanszírozásaikkal a magángazdaság klímavédelmi beruházásait is ösztönzik. A bankok portfóliójának kialakításakor meghatározóvá vált a *Párizsi megállapodás* egyes pontjainak átvétele, valamint az üvegházhatású gázok csökkentésére és a környezetvédelmi alkalmazkodás segítésére irányuló finanszírozások adaptációja. A nemzetközi fejlesztési bankok további feladata, hogy társfinanszírozásaikon keresztül növeljék a magánszektor elhivatottságát az olyan klímavédelmi beruházások iránt, amelyek a fejlődő országok prioritásait is figyelembe veszik.

A magánszektorból származó pénzügyi források nem áramlanak a szükséges környezetvédelmi beruházásokba közvetlen közfinanszírozási beavatkozás, valamint a kockázatok csökkentését célzó szabályozási és piaci reformok nélkül. A zöld bankokat ebben a tekintetben üzletgenerátoroknak, első számú befektetőknek kell tekinteni, amelyek új piacokat teremtenek, s ezzel egyúttal potenciális befektetési lehetőségeket a magánszektor számára.

Számos multilaterális fejlesztési bank esetében történt meg, hogy innovatív és előremutató politikai koncepció alapján sorsdöntő átalakuláson mentek keresztül. Gondoljunk csak a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bankra (IBRD), amelyet megalapításakor azért hoztak létre, hogy hozzájáruljon az európai országok második világháború utáni gazdasági újjáépítéséhez és fellendüléséhez, de ennek megvalósítását követően a szegénység elleni küzdelem érdekében a közepes jövedelmű fejlődő orszá-

gok finanszírozásával kezdett foglalkozni. Hasonló alapvető változás és átalakulás érzékelhető az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) esetében is, amelynek létrehozását Francois Mitterrand francia elnök kezdeményezte, hogy elősegítse a kelet-európai volt szocialista országok demokratikus gazdasági és politikai átalakulását a szabad többpárti demokráciára és a liberális piacgazdaságra történő áttéréssel. Mivel e kelet-európai országok többsége időközben csatlakozott az Európai Unióhoz, a bank fokozatosan áthelyezte fő finanszírozási fókuszát a közép-ázsiai és közel-keleti országokra. Az Európai Beruházási Bank (EBB) is jelentős metamorfózis előtt áll, a klíma- és környezetvédelmi beruházások fokozásával úgynevezett klímabankká kíván válni. Az EBB, mint minden más multilaterális pénzügyi fejlesztési intézmény, magán hordozza létrehozója, az integráció gazdaságpolitikai irányelveit. Az Európai Uniónak szembe kell néznie az egyre inkább többpólusúvá váló világ gazdaság és a feltörekvő gazdaságok által támasztott kritikus, a versenyképességet előtérbe helyező kihívásokkal. Az EBB mint az európai integráció fejlesztési bankja, jelentős átalakítást kíván végrehajtani működési mechanizmusában, nevezetesen arra törekszik, hogy a világ legnagyobb és legbefolyásosabb éghajlati multilaterális fejlesztési bankjává alakuljon. Az EU intézményeinek hatékony eljárásrendet kell kidolgozniuk a globalizáció kezelésére. A koncepció megvalósítása olyan hitelképes európai vállalatok finanszírozását jelenti, amelyek rendelkeznek a meghatározó részesedés eléréséhez szükséges potenciállal a globális éghajlati és környezetvédelmi technológiai piacon, biztosítva, hogy az Európai Uniónak sikerül úttörő és megkerülhetetlen szerepet játszania ebben az új, tudásalapú és meghatározó gazdasági szegmensben, amely egyúttal lehetővé teszi, hogy az EU nem marad le az éles globális gazdasági versenyben. A nyugat-európai bilaterális fejlesztési pénzintézetek a klímaváltozás negatív hatására szintén beépítették finanszírozási és kockázatkezelési mechanizmusaikba a klímavédelmi aspektusokat, valamint finanszírozási portfóliójukban mind nagyobb részt foglalnak el a klímavédelmi projektek. Összességében megállapítható, hogy a klímaváltozás negatív hatásainak következményeként mind a multilaterális, mind a bilaterális fejlesztési pénzintézetek finanszírozási stratégiája és működési mechanizmusai korszakváltó átalakuláson mennek keresztül.

Irodalom:

- Net 1: <https://www.iisd.org/system/files/2020-12/filling-gap-financing-climate-adaptation.pdf>
- Net 2: <https://blogs.worldbank.org/opendata/new-world-bank-country-classifications-income-level-2021-2022>
- Net 3: <https://www.wri.org/insights/mdb-climate-finance-joint-report-2020> 4.o.
- Net 4: https://www.eib.org/attachments/documents/mdb_idfc_mitigation_common_principles_en.pdf
- Net 5: Joint Report of Multilateral Development Banks (2019): Climate finance 10. p. <https://publications.iadb.org/publications/english/document/2019-Joint-Report-on-Multilateral-Development-Banks-Climate-Finance.pdf>
- Net 6: <https://www.edfi.eu/about-dfis/what-is-a-dfi/>
- Net 7: <https://www.edfi.eu/members/meet-our-members/>
- Net 8: <https://edfi-website-v1.s3.fr-par.scw.cloud/uploads/2020/11/1.-EDFI-Statement-on-Climate-and-Energy-Finance-Final.pdf>
- Net 9: <https://www.kfw.de/%C3%9Cber-die-KfW/F%C3%B6rderung-auftrag-und-Geschichte/Geschichte-der-KfW/KfW-Jahrzehnte/50er-Jahre/>
- Net 10: <https://www.kfw.de/%C3%9Cber-die-KfW/F%C3%B6rderung-auftrag-und-Geschichte/Geschichte-der-KfW/KfW-Jahrzehnte/70er-Jahre/>
- Net 11: <https://www.kfw.de/%C3%9Cber-die-KfW/F%C3%B6rderung-auftrag-und-Geschichte/Geschichte-der-KfW/KfW-Jahrzehnte/90er-Jahre/>
- Net 12: <https://www.kfw-ipex-bank.de/%C3%9Cber-uns/Geschichte-der-KfW-IPEX-Bank/>
- Net 13: https://www.kfw.de/%C3%9Cber-die-KfW/Newsroom/Aktuelles/Pressemitteilungen-Details_673344.html

Zöldréti Attila³¹

**A VIDÉKFEJLESZTÉS HOZZÁJÁRULÁSA A DEMOGRÁFIAI
FORDULAT ELÉRÉSÉHEZ
THE CONTRIBUTION OF RURAL DEVELOPMENT TO THE
DEMOGRAPHIC CHANGE**

DOI: 10.25116/kozelitesek 2022.1.5

Absztrakt

Magyarország népessége az elmúlt évtizedekben folyamatosan csökkent. A kedvezőtlen demográfiai folyamat, a lakosság szám csökkenése és az elöregedés nem csak a társadalmi, hanem az azzal együtt járó gazdasági teher növekedését is eredményezte. Jelen tanulmány a népességi és foglalkoztatási adatok általános és az agrárgazdaságot érintő specifikus elemzéséből kiindulva vizsgálja a vidéki élet és az annak gerincét jelentő mezőgazdaság hosszú távú társadalmi-gazdasági potenciáljának alakulását. Elemzi a megújuló vidék, megújuló agrárium program ilyen irányú célkitűzéseit, különösen az öregedő gazdatársadalom generációs megújulásának lehetősége szempontjából. Vizsgálja a vidéki élet vállalásához és a hosszú távú boldoguláshoz tartozó feltételek között a megfelelő lakhatás és életminőség biztosítása mellett a helyben foglalkoztatás és vállalkozás lehetőségét, különös tekintettel azok elérhetőségére a fiatalok számára. Ezek eredményéből von le következtetéseket a fiatalok gyermekvállalási hajlandóságának várható alakulására.

Kulcsszavak: demográfiai folyamatok, vidékfejlesztés, agrárgazdaság

Abstract

Hungary's population has been steadily declining over the past decades. The unfavourable demographic trend, population decline and ageing have resulted not only in a social burden but also in an increased economic burden. The present study examines the long-term socio-economic potential of rural life and agriculture, which is its backbone, by looking at general population and employment data and specific analysis of the agricultural sector. It will analyse the objectives of the Renewing Rural Areas, Renewing Agriculture programme in this respect, in particular in terms of the potential for generational renewal of an ageing farming population. It will examine the possibility of local employment and entrepreneurship, with particular reference to their accessibility to young people, as part of the conditions for taking up rural life and for long-term prosperity, while ensuring adequate housing and quality of life. It shall draw conclusions on the likely trends in young people's propensity to have children.

Keywords: demographic trends, rural development, agricultural economy

³¹ a közgazdaságtudomány kandidátusa, elnök – MKT Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Szakosztály

Bevezetés

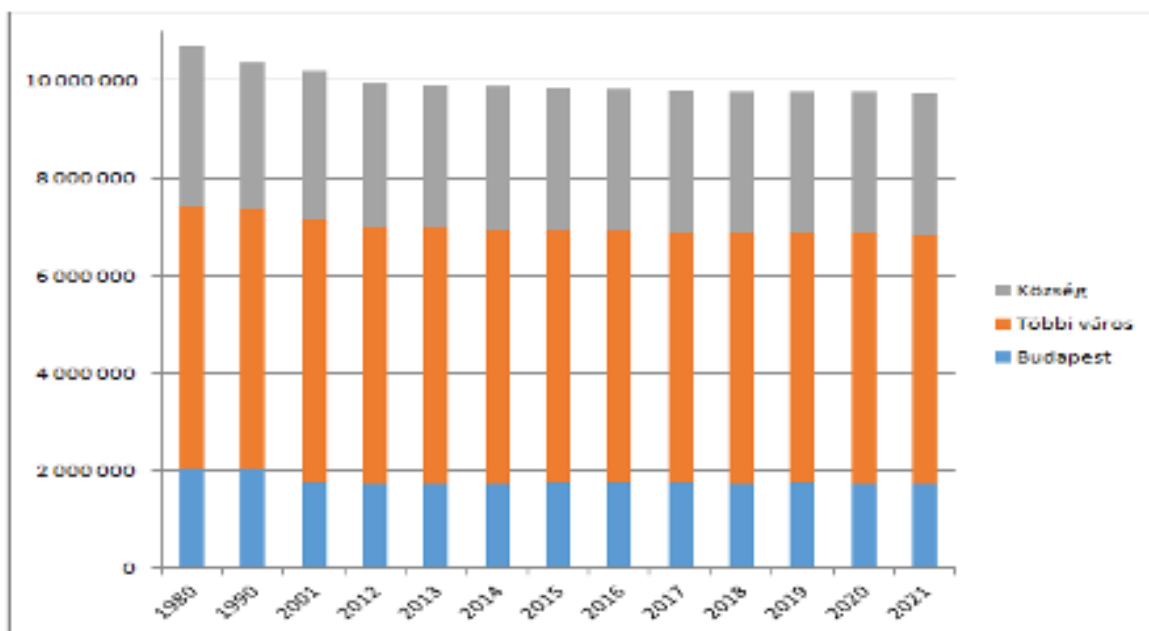
Az elmúlt 40 évben Magyarországon tapasztalt népességfogyás és a társadalom előregedésének folyamata nem magyar jelenség, hanem általánosan érvényesült az Európai Unióban. Néhány ország, köztük hazánk és Lengyelország, de az Európai Unióhoz nem tartozó Norvégia is a családtámogatási rendszer megújításával, a fiatalok előnybe hozásával kívánja elérni a kedvezőtlen tendenciák megállítását és a demográfiai egyensúly helyreállítását. Ebben nem csak a városlakó, hanem a vidéken élő, mezőgazdasághoz kapcsolódó fiatalokra is számít. Jelen tanulmány a statisztikai elemzés módszerének alkalmazásával arra mutat rá, hogy mely tények bizonyították a hazánkban elindított új családtámogatási modell szükségességét. A megújuló vidék, megújuló agrárium program pedig milyen pontokon kapcsolódik ehhez, és milyen eszközökkel járul hozzá a demográfiai változásokhoz, aminek eredményeként a vidék lakhatási és foglalkoztatási potenciálja a fiatalok számára biztosítja a hosszú távú családi megélhetés lehetőségét.

A hazai népesség és foglalkoztatási tendenciák változásai

Magyarországon az elmúlt 40 év során az összlakosság szám 10 709 463 főről 9 730 772 főre csökkent. Ez mindhárom közigazgatási településtípus, tehát a főváros, a további városok és a községek közigazgatási egységei esetében is bekövetkezett. A fővárosban 2021-ben 335 390 fővel, a többi városban 271 915 fővel, a községekben pedig 371 386 fővel laktak kevesebben, mint 1980-ban. Ezzel párhuzamosan a lakosság átlagéletkora az 1990-es 37,3 évről 2021-re 42,3 évre emelkedett. A népességszám változását és a társadalom öregedési folyamatát KSH korfán lehet nyomon követni (KSH, 2021/a).

A bevezetőben ismertetett lakosságfogyás kumulált folyamatát mutatja be az 1. sz. ábra. Ezen nyomon követhető, hogy mindhárom településtípus esetében kilengésektől mentes és folyamatos a csökkenés trendje. Az ábra jól szemlélteti, hogy hazánkban a csökkenés mellett továbbra is jelentős számú lakosság él nagyközségekben, illetve községekben. A népességfogyás és az előregedés tényei szükségessé tették a hazai családbarát szemlélet és támogatási rendszer kidolgozását és elindítását.

1. ábra: Magyarország népességének alakulása településtípusonként 1980–2021

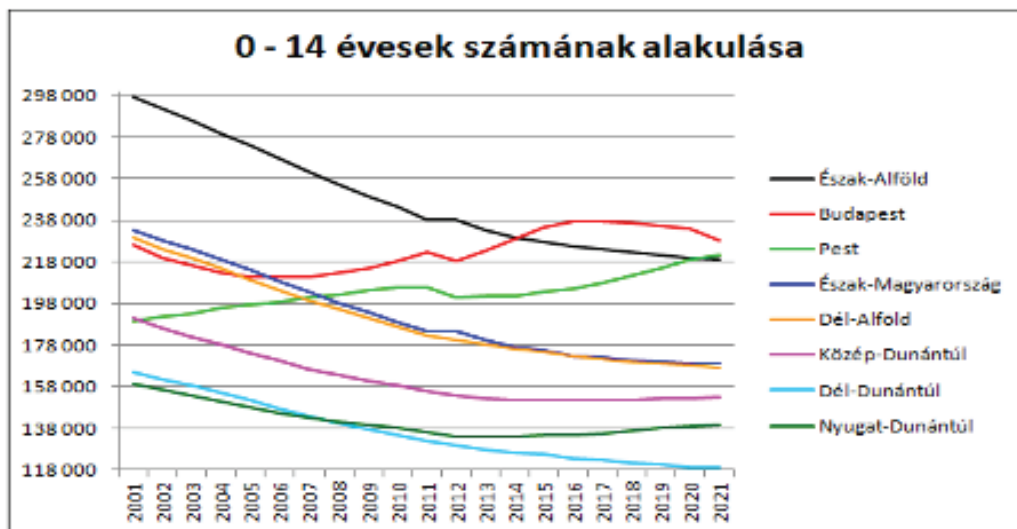

Forrás: KSH, 2022/a alapján saját szerkesztés

A népesség változása mellett a statisztika nyomon követi a belföldi és külföldi ideiglenes és végleges áttelepüléseket, vándorlásokat. A belső vándorlás is hozzájárult a települések lélekszámának változásához. A teljes belföldi vándorlás, amely 1990-ben 474 631 fő, 2020-ban pedig 566 504 fő volt, gyakorlatilag folyamatosan enyhén növekvő tendenciát mutat az elmúlt harminc évet tekintve (KSH, 2022/b).

Ha az erre az időszakra jellemző belföldi vándorlást nézzük, azt látjuk, hogy irányát és motivációját az alacsonyabb GDP-jű területekről a magasabb GDP-jű térségek felé, illetve a fővárosból az agglomerációba költözés szándéka határozza meg. A legnagyobb elvándorlás Békés, Szabolcs, Nógrád és Borsod megyékben történt, a legnagyobb növekedés pedig Pest megyét érintette, főként a budapestiek agglomerációba költözése eredményeként. Ez a tény a 0–14 éves korosztály létszámának alakulásában is nyomon követhető, hiszen a belföldi vándorlás főszereplője a családot vállaló fiatal generáció. Az agglomerációba költöző fiataloknak tudható be a budapesti 0–14 éves korosztály számának csökkenése és ezzel párhuzamosan Pest megyében a számuk emelkedése. Szintén ennek is köszönhető a növekedési fordulat Nyugat-Dunántúl esetében. A legfiatalabb korosztály régiónkénti létszámának alakulását szemlélteti a 2. ábra.

2. ábra: A 0–14 éves korosztály létszámának alakulása régióként

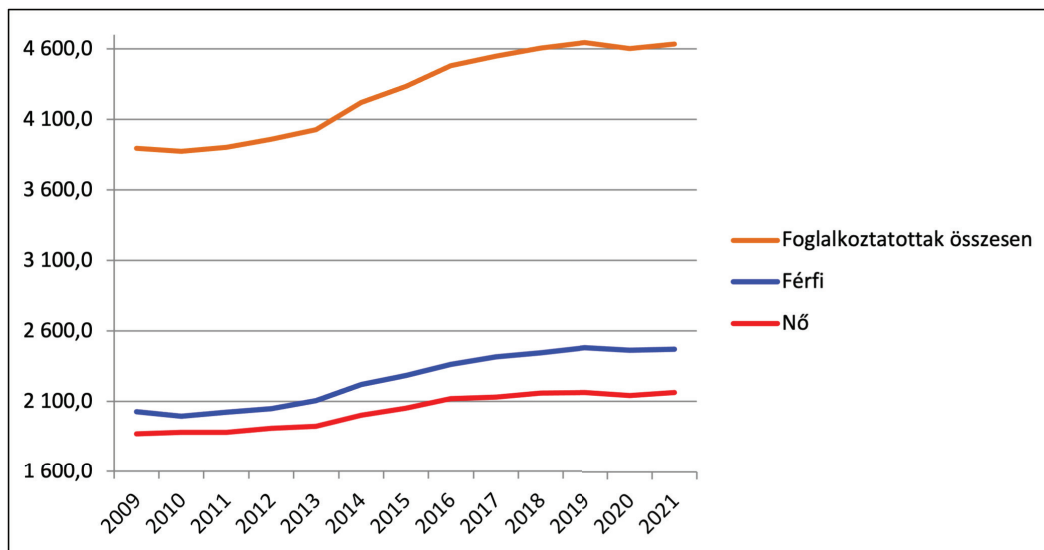
Forrás: KSH, 2022/c alapján saját szerkesztés

Pest megye lakossága nagyobb mértékben nőtt, mint amennyivel Budapesté csökkent, amit az egyéb megyékből is érkezők letelepedése eredményezett. Pest megyén kívül még egy terület van, ahol évek óta nő a népesség, ez a Nyugat-Dunántúl, azon belül Győr-Moson-Sopron megye, vagyis az ország északnyugati sarka. A terület szomszédos Ausztriával, ráadásul közel van Bécs és az ugyancsak gyorsan fejlődő Pozsony. A területen igen sok beruházás történt, sok, jól fizető munkahely létesült, a szabad ausztriai munkavállalás kezdete óta pedig sokan a megyében telepedtek le, hogy átjárjanak dolgozni. Ha a belföldi vándorlás folyamatát települési bontásban vizsgáljuk (KSH, 2022/b), az látható, hogy összességében a főváros és a városok lakóinak létszáma csökken, de községek létszámának gyarapodása figyelhető meg 2015-től. Ez mindenképpen kedvező visszajelzésnek tekinthető a vidéki élet felértékelődése szempontjából.

Ha a 2008-as válságot követő periódus foglalkoztatási helyzetének alakulását nézzük, az utóbbi évek statisztikája kedvezően alakul hazánkban. A 3. sz. ábra szemlélteti a foglalkoztatottak számának és azon belül nemek szerinti arányának változását. Az összes foglalkoztatott száma a 2009-es 3 894.5 ezer főről 2021-re 4 634.6 ezer főre emelkedett. Ezen belül a férfiak esetében 2 471.8 ezer fő, a nők esetében pedig 2 162,8 ezer fő dolgozott 2021-ben. Ezek a számok mind a férfiak, mind pedig a nők foglalkoztatását tekintve növekvő tendenciát mutatnak. A foglalkoztatottság növekedésének is köszönhetően a 2022. február 28-i adatok szerint az elmúlt tíz év legalacsonyabb februári értékét mutatta a regisztrált állás keresők száma a területért felelős Innovációs és Technológiai Minisztérium (ITM) tájékoztatása szerint. A regisztrált állás keresők 252 ezer fős szintje érdemi javulást jelent az előző év azonos időszakához képest, és kedvezőbb a koronavírus hazai megjelenése előtti utolsó hónap adatánál is, valamint jóval kedvezőbb a 2010 elején regisztrált 600 ezer fős állás keresőhöz képest. Mindezek eredményeként a regisztrált állás keresők tavaly

decemberi létszáma a második legalacsonyabb havi adat volt az elmúlt harminc évben. A 2022. januárinál kevesebb álláskeresőt pedig még sosem tartottak nyilván hazánkban.

3. ábra: A foglalkoztatottság és annak nemek szerinti aránya Magyarországon 2009–2021

Forrás: KSH, 2022/d alapján saját szerkesztés

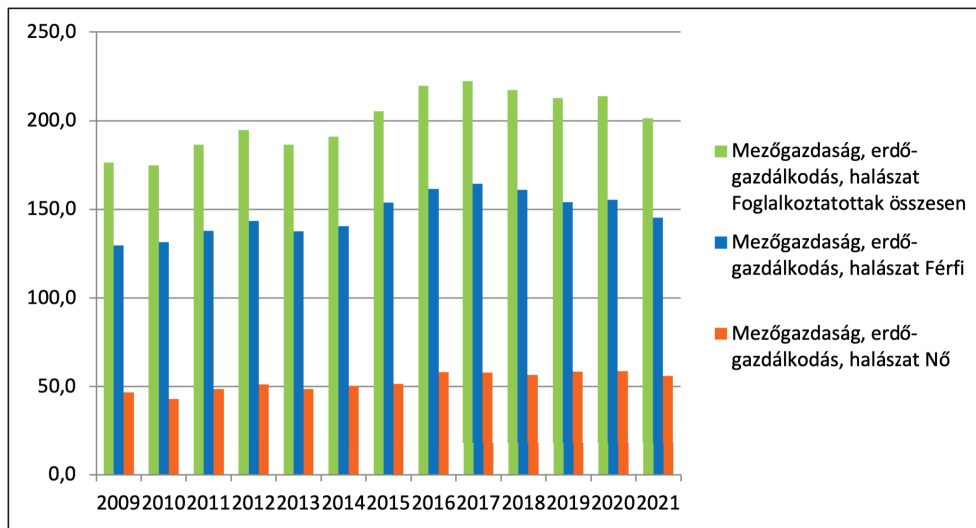
Az időjárás enyhülésével beindulhatnak a hideg évszakban kieső mezőgazdasági és építőipari munkák, így a szezonális ingadozást követő hónapok további bővülést hozhatnak a foglalkoztatásban. Az ITM tájékoztatása szerint már közel 4,7 millióan dolgoznak Magyarországon, és ez a legmagasabb érték a rendszer-váltás óta. Mindezek pozitívan hatnak a munkanélküliségi rátára is, amely 2010 óta a harmadára csökkent Magyarországon.

A foglalkoztatás alakulása a hazai agráriumban

Az Agrárcenzus 2020-as adatai szerint az agrárgazdaságok száma 2020. június 1-jén 241 ezer volt, ami 2010-hez képest 31%-os csökkenést jelent. A mezőgazdasági területet használók száma kevésbé csökkent, mint az állattartóké. Az elmúlt 10 évben a gabonafélék aránya a vetésszerkezetben kisebb, az ipari növényeké, a takarmánynövényeké és a zöldségféléké nagyobb lett. Az állatállomány mérete nem változott, ám a háztáji állattartás visszaszorulása miatt jelentősen koncentráltódott (KSH, 2022/e).

A foglalkoztatottak nemzetgazdasági ágak szerinti besorolását tekintve a mezőgazdaságban, erdőgazdálkodás és halászatban dolgozók száma a 2009. évi 175,3 ezer főről 2017-re 222,4 ezer főre emelkedett, majd enyhe visszaeséssel 2021-ben 201,4 ezer főre csökkent. A nemek arányát tekintve itt jól érzékelhető a férfiak többségi dominanciája, de emellett megfigyelhető a nők számának enyhe emelkedése is. Az ágazatban a foglalkoztatottak számának és a nemek arányának éves alakulási folyamatát a 4. számú ábra szemlélteti.

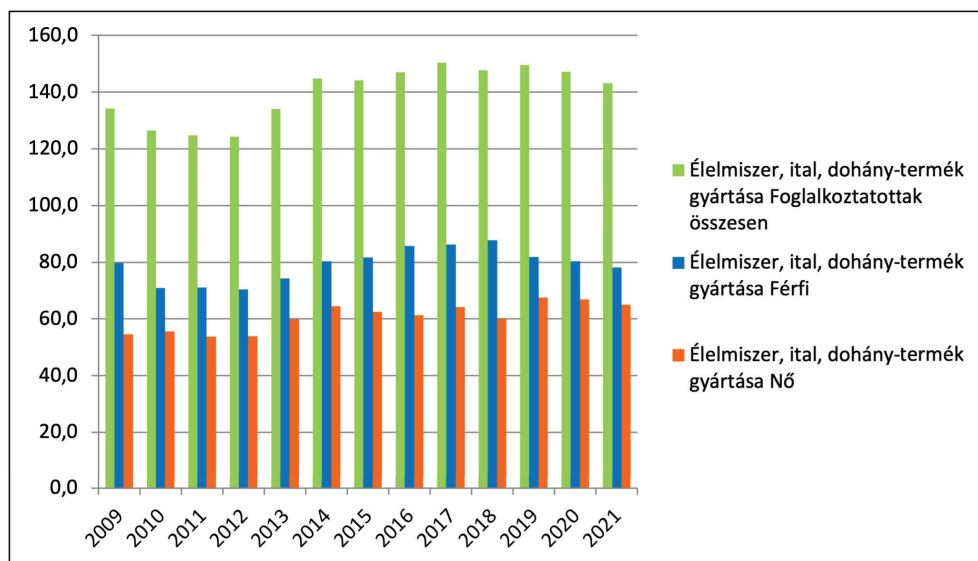
4. ábra: A mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat ágazatban foglalkoztatottak száma és nemek szerinti megoszlása 2009–2021

Forrás: KSH, 2022/d alapján saját szerkesztés

Hasonló folyamat játszódott le az élelmiszert, az italt és a dohánytermékeket gyártó nemzetgazdasági ágazatban is. Itt a 2009-es 134,2 ezer főről 2017-re 150,4 ezer főre emelkedett a foglalkoztatottak száma, ez 2021-re enyhén csökkent, 143,1 ezer főre. Ebben az ágazatban a nemek szerinti megoszlás sokkal kiegyensúlyozottabb, sőt a nők aránya itt jobban növekszik a férfiak arányának csökkenése mellett. Az ágazatban a foglalkoztatottak számának és a nemek arányának éves alakulási folyamatát az 5. számú ábra szemlélteti.

5. ábra: Az élelmiszer, ital, dohánytermék gyártásában foglalkoztatottak száma és nemek szerinti megoszlása 2009–2021

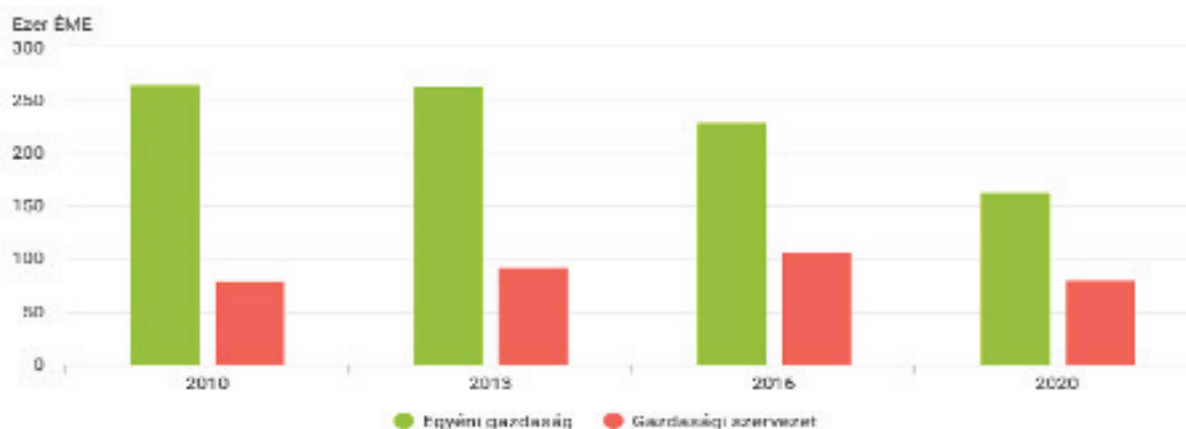

Forrás: KSH, 2022/d alapján saját szerkesztés

A munkaerő-ráfordítás alakulása az agráriumban

A mezőgazdasági technológiák fejlődésének eredményeként az ágazatban az élőmunka-ráfordítás mennyisége szerkezetében átalakult és összességében csökkent. Az Agrárcenzus 2020 eredményei alapján 2020-ban az összes mezőgazdasági munkára fordított munkaerő éves szinten mintegy 244 ezer munkaerőegység (ÉME) volt, amely az elmúlt 10 évben folyamatosan csökkent. Ez az érték 2010-hez képest (350 ezer munkaerőegység) képest közel 30%-os csökkenést jelent. Az egyéni gazdaságok esetében ez a csökkenés 2013 óta folyamatos. A gazdasági szervezeteknél a növekvő tendenciát 2016 után csökkenés követte és 2020-ra ez az érték a 2010-es szintre mérséklődött. Az egyéni gazdaságoknak a gazdasági szervezetekénél nagyobb arányú munkaerő-csökkenése következtében az előbbieket mezőgazdasági munkavégzésből való részesedése a 2010-es 77%-ról 2020-ra 67%-ra mérséklődött. Az éves munkaerőegység gazdaságtípusonkénti felhasználásának alakulását a 6. számú ábra szemlélteti. Az összes mezőgazdasági munkából a legnagyobb részt továbbra is az egyéni gazdaságokban jelentkező családi munkaerő jelenti, azonban mind részesedése, mind mennyisége csökkent.

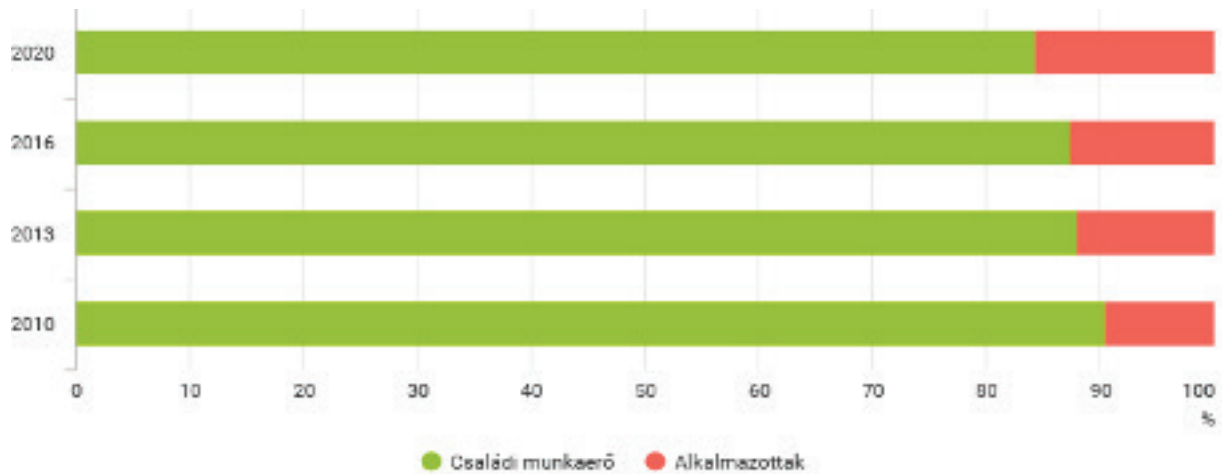
6. ábra: Éves munkaerőegység-ráfordítás gazdaságtípusonként az agráriumban 2010–2020

Forrás: KSH, 2022/e

Az egyéni gazdaságokban az összes munkaidő 84%-a családi munkavégzés, és 16%-a kötődik az alkalmazottként foglalkoztatott személyekhez. A családi munkaerő aránya 2010-ben még több mint 90% volt, azaz az alkalmazottak munkavégzésének szerepe folyamatosan nő. Mindez azt mutatja, hogy a prosperáló mezőgazdaságban biztosítani lehet az alkalmazotti foglalkoztatás tendenciájának erősítését még az egyéni gazdaságokban is, tehát a családtagokon túl további alkalmazottak bevonása is lehetséges. Az alkalmazottak részesedésének növekedési folyamatát mutatja a 7. ábra. Az Agrárcenzus 2020 felmérése egyértelműen rámutatott arra is, hogy az agrárgazdaságok teljesítményének növekedésével (standard termelési érték kategóriák) arányban dinamikusan nő az alkalmazott foglalkoztatási típushoz tartozók száma. Mindezek azt mutatják, hogy az ágazat perspektívájának javulásával tovább növelhető a mezőgazdaságban a foglalkoztatottak száma.

7. ábra: Az egyéni gazdaságokban a munkaerőegység-ráfordítás megoszlása foglalkoztatási típusonként 2010–2020

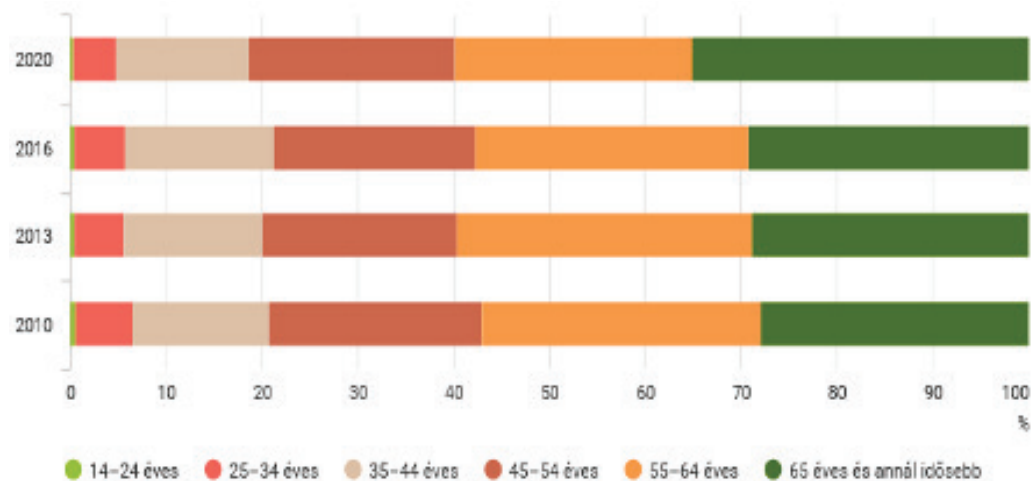

Forrás: KSH, 2022/e

Az átlagéletkor változása az agrárgazdaságok irányítói esetében

2020-ban a tíz évvel korábbinál magasabb volt az agrárgazdaságok irányítóinak átlagéletkora. Az összes irányító átlagéletkora 57,9, ezen belül a férfiaké 57,1, a nőké 59,6 év volt. A tíz évvel ezelőtti (2010), már akkor sem ideális állapothoz képest, amelyben a gazdaságok 28%-át irányította 65 éves és annál idősebb személy, 2020-ban a 65 év felettek aránya már a 35%-ot érte el. Az irányítók átlagéletkora mind a gazdasági szervezetek, mind pedig az egyéni gazdaságok esetében növekedett. Tehát az elmúlt tíz évben folytatódott az agrárgazdaságok irányítóinak előregedési folyamata, amit a 8. számú ábra mutat be. Jó eredmény és a képzési igényt mutatja, hogy az öregedés tendenciája mellett a gazdaságok irányítóinak körében jelentősen esett azoknak a száma és aránya, akik mezőgazdasági képzettség nélkül, csak a tapasztalataikra támaszkodva vezetik a gazdaságot. Arányuk a 2010-ben felmért 80%-ról 61%-ra csökkent. Ugyanakkor további kihívást jelent, hogy közel 150 ezer gazdaságot változatlanul valódi mezőgazdasági képzettség nélkül irányítanak. A mezőgazdasági végzettséggel rendelkező irányítóknak nemcsak aránya, hanem abszolút száma is nőtt az elmúlt 10 év során. Érdekes és nehezen érthető részlet, hogy a kedvező tendencián belül a gazdasági szervezetek körében a korábban tapasztalt folyamatos csökkenés után az elmúlt négy év során nőtt a képzettség nélküli irányítók aránya és száma.

8. ábra: Agrárgazdaságok irányítóinak életkor szerinti megoszlása 2010–2020

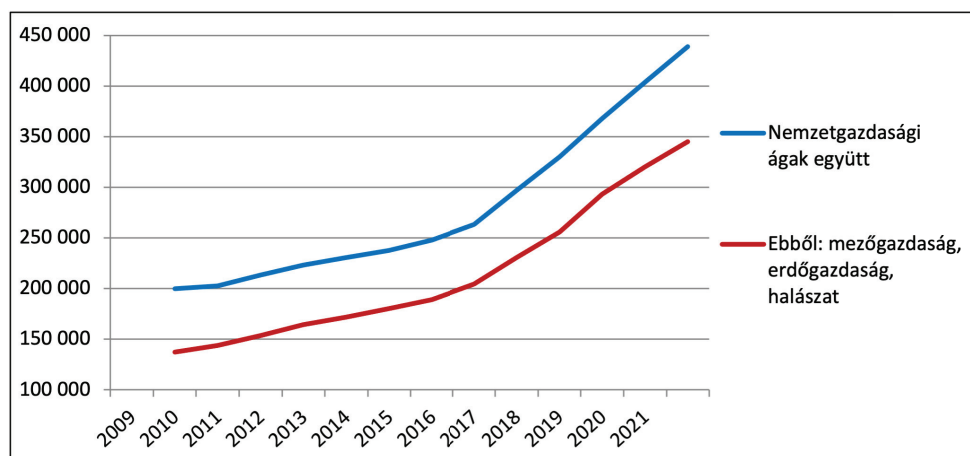

Forrás: KSH, 2022/e

A havi bruttó átlagkereset alakulása az agráriumban

Ha a KSH statisztikájában (KSH, 2022/f) a teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi átlagkeresetét vizsgáljuk a nemzetgazdasági ágak szerinti bontásban, és azon belül az ágak együttes átlagát vetjük össze a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászat ágazattal, azt kell tapasztalnunk, hogy az agrárium az elmúlt évek kedvező tendenciája ellenére továbbra is az együttes átlag alatt van. Az ágazatban jelentős havi bruttó átlagkereset-emelkedést tükröz a KSH-adatsor, de azt kell látni, hogy a többi ágazatban is bekövetkezett bérfelvezetések eredményeként az agrárium relatív helyzete a nemzetgazdasági ágak tekintetében nem változott. A havi bruttó átlagkeresetek együttes változását és azon belül az agrárágazatra vonatkozó értékek tendenciáját a 9. számú ábra szemlélteti.

9. ábra: A havi bruttó átlagkereset változása nemzetgazdasági ágak együtt és az agrárágazat tekintetében 2009–2021.

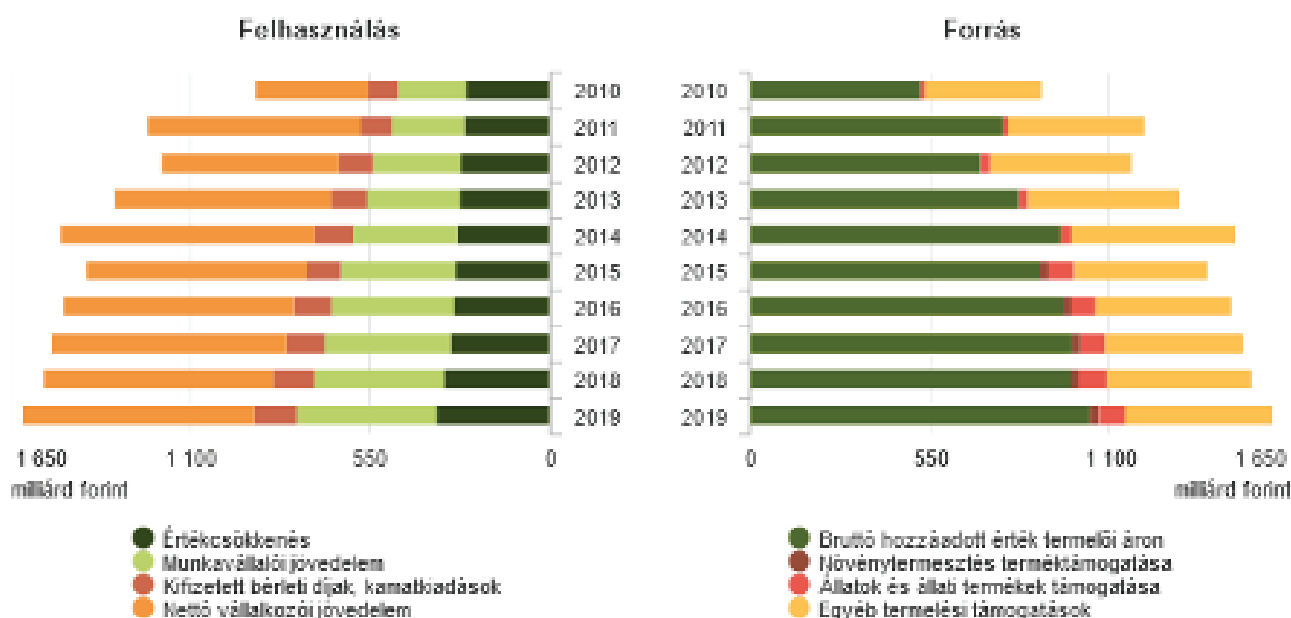

Forrás: KSH, 2022/f alapján saját szerkesztés

Agrárgazdaságok jövedelmének alakulása

A KSH kiadványa, „A hazai mezőgazdaság teljesítménye 2019-ben” a gazdaságok jövedelemforrásainak és -felhasználásának elemzését, az elmúlt 20 évre vonatkozó áttekinthető összefoglaló ábrát is tartalmaz, amely jelen tanulmány 10. sz. ábrája (KSH, 2020). Az elemzés levezeti, hogy a termékek előállítására és a szolgáltatások nyújtására fordított folyó termelőfelhasználás 5,3%-kal több volt, mint az előző évben. A kibocsátás és a folyó termelőfelhasználás különbözeteként számított bruttó hozzáadott érték folyó áron 5,5%-kal meghaladta az előző évet 2019-ben. A mezőgazdasági számlarendszer előírásainak megfelelően kimutatott jövedelem eredményszemléletű, vagyis az adott elszámolási időszakhoz köthető, függetlenül attól, hogy a bevételek egy része csak egy későbbi időpontban realizálódik pénzügyileg. Ugyanakkor azt a jövedelmet is tartalmazza, amihez a saját termelésű mezőgazdasági termékek (illetve házilagos feldolgozásukkal előállított élelmiszerek) fogyasztása juttatja a háztartást. A jövedelmek forrásaként a 10. számú ábra bemutatja a bruttó hozzáadott értéket és a jövedelmet növelő egyéb tételeket. A növekvő arányú, termékhez nem köthető egyéb, például földalapú, illetve vidékfejlesztési támogatások – amelyek a termelési tényezők jövedelmét gyarapítják – fokozatosan emelkedtek.

10. ábra: Agrárgazdaságok jövedelemforrásai és -felhasználása 2010–2019

Forrás: KSH, 2020

Uniós csatlakozásunkkal a mezőgazdasági vállalkozók jövedelmén belül megnőtt a támogatások aránya. Az elsősorban az időjárástól függő kibocsátás ingadozása a jövedelem alakulását is számottevően befolyásolja. A jó hozamú években a támogatások szerepe a jövedelem összetételében csökken, de 2019-ben ez az arány 79% volt.

A 2021. évi teljesítmény értékelésére irányuló KSH-kiadvány szintén tartalmazza az elemzést, de nem tartalmaz a 10. számú ábrához hasonló szemléltetést (KSH, 2022/g). 2021-ben a folyó termelőfelhasználás volumene nem változott, az árindexe növekedett, értéke összességében 15%-kal haladta meg az előző évit. A nagyobb ráfordítással előállított kevesebb agrártermék a mezőgazdaság termelékenységének visszaeséséhez vezetett, ami mérsékelte a hozzáadott érték növekedését. A mezőgazdaság kibocsátása 2021-ben elérte a 3378 milliárd forintot. A növénytermesztés 61%-kal, az állattenyésztés 32%-kal járult hozzá a teljesítményhez, előbbi kibocsátási értéke 19%-kal, utóbbi 8,5%-kal nőtt 2020-hoz képest. A bruttó hozzáadott érték volumene 5,3%-kal csökkent, azonban ez folyó áron 14%-kal nagyobb volt az előző évinél. Hazánk 2021-ben 2,1%-kal részesedett az Európai Unió teljes mezőgazdasági kibocsátásából.

A termelési tényezők jövedelme 10, a vállalkozói jövedelem 17%-kal magasabb volt az előző évinél. A mezőgazdasági munkaerő-felhasználás 3,5%-kal csökkent. A termelési tényezők munkaerőegységre jutó reáljövedelme („A” mutató) 9,4%-kal emelkedett. A COVID-járvány hullámainak a humán erőforrásra gyakorolt primer hatását követő szekunder hatások is szerepet játszottak a mezőgazdasági termelés input anyagainak jelentős drágulásához, ami az agrártermékek áremelkedésére is hatott. A 2021. évi volumen- és árváltozásokat a 11. számú ábra szemlélteti.

11. ábra: A mezőgazdaság volumen- és árváltozása az előző évihez képest, 2021

Forrás: KSH, 2022/g

A távmunka új lehetőséget biztosít a tartós vidéki munkavállalás terén

Jelen tanulmány nem foglalkozik a Magyar Falu Program elemzésével, de a szerző hangsúlyozni kívánja, hogy a lakható és élhető vidék megteremtése kívánatos cél, ezért a Program sikeres végrehajtása kulcsfontosságú eleme a vidékfejlesztésnek. Jelen tanulmány a vidéki tartós boldogulás további feltételére, a helyben foglalkoztatás támogatására helyezi az elemzés fókuszát, és a mezőgazdaságban rejlő potenciálokra kívánja a figyelmet felhívni. Bár a vidéki élet gerince a mezőgazdaság, a foglalkoztatás tekintetében is

vannak azon túleső lehetőségek. Ezek sorából kiemelkedik a távmunka és azon belül a digitalizáció eredményeinek is köszönhető home office munkavégzés. Mint arra a KSH kiadványa – „A COVID alatt felértékelődött a távmunka szerepe és lehetősége” (KSH, 2021/b) – rámutat, a COVID a munkáltatók nagyobb rugalmasságát és nyitottságát kényszerítette ki, így 2020-tól megugrott a távmunkában dolgozók száma. A 12. ábra szemlélteti a távmunkában dolgozók számának változását.

12. ábra: Távmunkában, vagy home office keretében dolgozók arányának havi alakulása

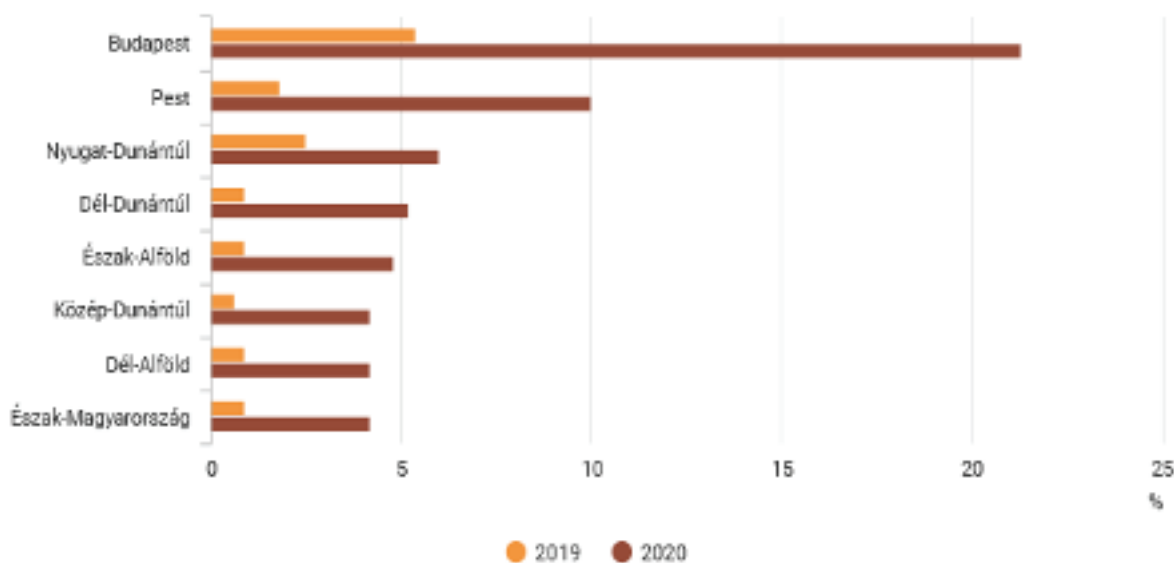
Forrás: KSH, 2021/b

Az otthonról dolgozók jelentős részét azok tették ki, akik internetkapcsolaton alapuló távmunka vagy home office keretében végezték munkájukat. Számuk a járvány megjelenését követően ugrásszerűen megnőtt. A 2020. februárig csak 100 ezer körüli létszám már márciusban több mint háromszorosára duzzadt, majd májusban érte el a csúcst, amikor közel 760 ezer főt, a foglalkoztatottak 17%-át jelentette ez a szám. A III. negyedévben a korlátozások feloldása után is háromszorosa volt a távmunkában levők száma az előző évnek. Októbertől, a járvány második hullámától ismét emelkedett az otthoni munkavégzés száma. **Összességében, miközben a járvány hullámaihoz igazodva a távmunkában vagy home office keretében dolgozók aránya folyamatosan változott, 2020 egészére nézve 8,6%-ot tett ki, ami háromszorosa volt a megelőző tíz év 2,9%-os átlagának.** 2021 elején, a második hullám idején, de már a harmadik hullám fenyegetésében tovább bővült az otthoni munkavégzés. A távmunka, illetve a home office februárban 482 ezer főt, a foglalkoztatottak 11%-át érintette, csaknem ötször annyit, mint egy évvel korábban.

A távmunkában vagy home office-ban dolgozók döntő többsége (77%) felsőfokú végzettséggel rendelkezett, az érettségizettek aránya 21%. A digitális oktatásra való áttérés miatt az otthoni munkavégzés nagyobb arányban érinti azokat, akik 15 éven aluli gyermeket nevelnek.

A feladat jellegéből adódóan elsősorban a szellemi foglalkozásúak munkája végezhető távmunka vagy home office keretében, körükben 2019 és 2020 között az arány 4,2%-ról **18%-ra** nőtt. Bár a távmunkában Budapest és Pest megye járt élen, a többi régió is élt a lehetőséggel, mint ezt a 13. számú ábra szemlélteti.

13. ábra: Távmunkában, vagy home office keretében dolgozók arányának regionális alakulása

Forrás: KSH, 2021/b

A távmunka lehetősége nem a mezőgazdaságban dolgozók számára, hanem az agglomerációban és vidéken, akár községekben vagy falvakban nyújt foglalkoztatási lehetőséget. Ez a lehetőség különösen azért tűnik potenciálisanak, mert a munkáltatók időközben felismerték a home office alkalmazás költséghatékonyában és rugalmasságában rejlő lehetőségeket, így ez a COVID-tól **függetlenül továbbra is szárnyalni fog a jövőben, új utakat és lehetőségeket nyitva a fiatalok vidéken éléséhez. Ez az irány a fiatalok vidéki élet iránti érdeklődése mellett erősíti az „okos falu”, a rugalmas kiegészítő, helyi foglalkoztatások innovatív fejlesztési igényét.**

A megújuló vidék, megújuló agrárium célkitűzései

Az előzőekben bemutatott hazai mezőgazdaság évek óta teljesíti stratégiai alapfeladatát, az ország biztonságos ellátását egészséges élelmiszerekkel, de a megtett lépések ellenére az ágazatban nem játszódnak le a várt versenyképességi fordulat. Az EU-tagsággal járó nyitott hazai belpiac miatt a belföldi alapellátásban is meg kell harcolni a kívánatos részesedés eléréséért. Az EU27 belpiacán, valamint a harmadik országokba irányuló export tekintetében jelentős előrelépést kell elérni a magasan feldolgozott termékek piacra juttatásában. Mivel az EU27 tagállamok is szem előtt tartják saját vidékfejlesztési céljaikat és ők is segítik a lemaradt vidéki régiók felzárkóztatását, így hazánk az egy főre eső GDP alapján rangsorolt régiók listáján

a négy lemaradt régióknak helyezésén még nem tudott változtatni. A COVID-19 2020-as berobbanása és a geopolitikai feszültségek mára kézzelfoghatóan bizonyították az ágazat stratégiai jelentőségét. A vidék és az agrárágazat stratégiai fontosságának fel- és elismerése, s a mezőgazdaság versenyképességének szükségzerű javítása döntési helyzetet eredményezett.

A Kormány az 1003/2021.(I.11.) Kormányhatározatával a vidéki Magyarország megújításáról, a hazai mezőgazdaság és élelmiszeripar versenyképességének, valamint a gazdák támogatási szintjének a 2021–2027-es időszakban történő megőrzéséről és az ehhez szükséges források biztosításáról döntött. A Közös Agrárpolitika (KAP) 7 éves ciklusában a kormányzat által vállalt maximális 80 százalékos társfinanszírozásnak köszönhetően soha nem látott összeg áll rendelkezésre a vidék fejlesztésére. A KAP mindkét pillérét figyelembe véve ez az összeg az előző ciklusban hazánkban járó összeg háromszorosát jelenti, ami óriási mozgásteret ad a fejlesztések számára és valós kiugrási lehetőséget biztosít a magyar vidéknek és agráriumnak. Magyarország kormánya még 2021. szeptemberben indította el a megújuló vidék, megújuló agrárium programot, amely a magyar mezőgazdaság és élelmiszertermelés teljes modernizációját tartalmazza. A cél, hogy a külső gazdasági sokkhatásokkal és a természeti károkkal szemben ellenálló, versenyképes, magas hozzáadott értékkel termelő mezőgazdaságot és élelmiszeripart hozzunk létre. Emellett az erőforrás-felhasználás hatékonyságának növelése segítségével az agrárium fenntarthatóságának javítása és a klímacélok teljesítése is cél. A vidékfejlesztési program egyik legfőbb törekvése pedig, hogy a mezőgazdasági termelők, akik a vidéki gazdaság gerincét jelentik, biztos, stabil megélhetésként tekinthessenek a gazdálkodásukra.

A jövőkép fő elemei tehát a gazdasági fejlődés, a minőségi élelmiszer előállítás, a zöld jövő és a megújuló vidék ösztönzése. Az előkészített tervek szerint a források 70%-a fejlesztési célú felhasználást szolgál. Ennek eredményeként a jövőben a mezőgazdaság és az élelmiszeripar kibocsátásának másfélszeresére emelése, és emellett a feldolgozott termékek arányának növelése a cél a termelésben. Valamennyi alapélelmiszerből a teljes önellátást, és több húzóágazatban erős piaci pozíciót, akár piacvezetői pozíciót kell elérni a periódus alatt. A termőtalaj védelme, a vizeink megóvása, az ökológiai gazdálkodás arányának növelése és az erdőtelepítés elősegítése is része a megújulásnak. A gazdatársadalom generációs megújulása esetében új gazdák, köztük fiatal gazdák bevonása a cél annak érdekében, hogy legalább minden ötödik gazdálkodó 40 év alatti legyen. Mindez hívószó a fiatalok számára.

Az EU-ban a Közös Agrárpolitika reformjának több éves folyamata lépésről lépésre halad előre. Ennek keretében hazánk a társadalmi vitát követően 2021. december 31-ig benyújtotta a KAP Stratégiai Tervét. A következő lépést a Bizottsággal való egyeztetés jelenti, majd azt követi az Új KAP Tagállami Stratégiai Tervek bizottsági jóváhagyása. Az Új KAP 9 specifikus (3 gazdasági, 3 környezeti és 3 társadalmi), valamint egy horizontális (modernizáció) átfogó célkitűzést határoz meg. Fontos kiemelni, hogy valamennyi általános célkitűzés az agrárium és a vidék fejlesztését szolgálják, aminek eredményeként a javuló társadalmi-gazdasági potenciál vonzó, attraktív és természetközeli ágazattá teszi a mezőgazdaságot

fiatalok számára. A fiatalok térnyerését szolgálja a KAP (közös agrárpolitika) I. pillére, a „Fiatal Gazda Pályázat” és a KAP II. pillére, a „Generációs megújulás támogatását” célzó intézkedés is.

Következtetések

Magyarországon a családtámogatási program hatásának is köszönhetően növekszik a házasságok és csökken a válások száma. A születési ráta a 2011-es mélypontot jelentő 1,23-ról 2022-re 1,59-re emelkedett, ami azt jelenti, hogy kimozdultunk a demográfiai mélypontról, de a megkezdett úton tovább kell haladni a kívánatos 2,1-es ráta eléréséig. A javuló születési ráta önmagában még nem tudta a természetes többletet elérni, mert a szülőképes nők száma az előző negatív hullámok utóhatásaként alacsony tartományban van. A tanulmányban bemutatott elemzés mind a város, mind a vidék tekintetében a magas foglalkoztatottságot, ezáltal a megélhetési biztonságot mutatta. A vidék és benne a mezőgazdaság is növekvő foglalkoztatási potenciált jelent a vidéken élő és oda költözni szándékozó férfiak és nők, de különösen a fiatalok számára. A gazdatársadalom előregedése és a fiatalok támogatása teret nyit a megújulásnak és a bővülésnek, amire nagy szükség van, mert napjainkban nem a vidéken lakók foglalkoztatása jelenti a kihívást, hanem a ma már az agrár ágazatban is erősen tetten érhető munkaerőhiány okoz nehézséget. A fiatalok mezőgazdaság iránti érdeklődését sajnos továbbra is visszaveti az átlagtól elmaradó bruttó átlagkereset az ágazatban. A gazdák jövedelemtermelő potenciája adhat motivációt a fiatal gazdák önálló vállalkozásához, de mint láttuk, a természetes folyamat eredményeként nő az ágazatban az alkalmazottak száma.

A fiatalok ágazat iránti érdeklődését tekintve a vidéki életminőség és lakhatás mellett feltételként jelentkezik a megélhetést jelentő foglalkoztatás és kereset. A pozitív motivációnak és nem a vidéken lakás kényszerének kell hatni a szakmai orientációban, hiszen a modernizáció eredményeként a mezőgazdasági ágazatban dolgozóknak komoly szakismerettel kell rendelkezniük, ami már a serdülőkori pályaeorientációt igényli. A szaktudás elengedhetetlen feltétele a versenyképességnek, ezért azt az agrárágazatban is kiemelten kell anyagilag is megbecsülni. A maximálisra megemelt nemzeti kiegészítéssel rendelkezésre álló KAP-források bölcs felhasználása reális alapot nyújt a megújuló vidék, megújuló agrárium keretében megfogalmazott célok megvalósításához. Tehát a jó tervezés mellett most már a hatékony végrehajtáson múlik a modernizált agrárium és vidéki élet feltételeinek tartós kialakítása. Mint tudjuk, az anyagi biztonság nem kizárólagos feltétele a családalapításnak, de egy stabil fundamentumra épített pozitív vidéki jövőkép érzékelhetősége a vidéki fiatalok családtervezését is segíti, ami alapot nyújt a demográfiai egyensúly helyreállításához is.

Irodalom:

KSH (2020): A hazai mezőgazdaság teljesítménye 2019-ben

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mgszlak/2019/index.html>

KSH (2021/a): Magyarország népességének száma nemek és életkor szerint

<https://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/orszag.html>

KSH (2021/b): Felértékelődött a távmunka a Covid19 árnyékában

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/koronavirus-tavmunka/index.html>

KSH (2022/a): Népesség településtípus szerint (1980–2021)

https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0037.html

KSH (2022/b). Belföldi vándorlás településtípus szerint (1980–2021)

https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0045.html

KSH (2022/c): A lakónépesség korcsoport, megye és régió szerint (2001–2021)

https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0035.html

KSH (2022/d): A foglalkoztatottak száma nemzetgazdasági ágak, ágazatok szerint, nemenként (2009–2021)

https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0009.html

KSH (2022/e): Agrárcenzus-eredmények – Mezőgazdasági munkaerő, generációváltás

https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/ac2020/mezogazdasagi_munkaero_generaciovaltasi/index.html

KSH (2022/f): A teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete nemzetgazdasági áganként

https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0054.html

KSH (2022/g): A mezőgazdaság teljesítménye, 2021

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mgszlak/2021/index.html>

Irodalom:

KSH (2020): A hazai mezőgazdaság teljesítménye 2019-ben

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mgszlak/2019/index.html>

KSH (2021/a): Magyarország népességének száma nemek és életkor szerint

<https://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/orszag.html>

KSH (2021/b): Felértékelődött a távmunka a Covid19 árnyékában

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/koronavirus-tavmunka/index.html>

KSH (2022/a): Népesség településtípus szerint (1980–2021)

https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0037.html

KSH (2022/b). Belföldi vándorlás településtípus szerint (1980–2021)

https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0045.html

KSH (2022/c): A lakónépesség korcsoport, megye és régió szerint (2001–2021)

https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0035.html

KSH (2022/d): A foglalkoztatottak száma nemzetgazdasági ágak, ágazatok szerint, nemenként (2009–2021)

https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0009.html

KSH (2022/e): Agrárcenzus-eredmények – Mezőgazdasági munkaerő, generációváltás

https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/ac2020/mezogazdasagi_munkaero_generaciovaltasi/index.html

KSH (2022/f): A teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete nemzetgazdasági áganként

https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0054.html

KSH (2022/g): A mezőgazdaság teljesítménye, 2021

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mgszlak/2021/index.html>